

Irodalmi Jelen

XXV. évfolyam, 289. szám

2025. NOVEMBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, Szalai Klaudia (fotó, film)

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,**
Méhes György, Szócs Géza

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **MÁRKÓ ABIGÉL** festménye (lásd a 46. oldalon)

Böszörményi Zoltán

A gondolat ágán kirügyező gondolat

*Velem ébredtek ma a pálmafák,
vízgyűrű, apró hullámok a tengeren,
higgadt, engedelmes a napsütés,
villogva buggyan a fény a levelek tenyerén,
magába feledkezett, érintetlen a táj.
Minden ébredés tudatosulás,
kinyilatkoztatás, isteni igazság.
A mindenség terhes viszonya ez
az erővel, az akarattal,
a természet törvényeivel,
az abszolút felé tartó megmutatkozással,
a sorsba ágyazott véletlennel.
Mi ez, ha nem gyónás, önigazolás,
nyers vád, ámokfutás a legyőzhetetlennel,
a gondolat ágán kirügyező másik gondolat?*

Sárfi N. Adrienn

Ha van harc...

„Közöny” – mondtad közönyösen, ajkadhoz emelted a tele korsót és nagy kortyokban felhörpölted a jéghideg sör felét. „Ez a lényeg” – folytattad, koppant a poharad talpa az asztal lapján. „Úgy kell tennünk, mintha rá se hederítenénk semmire. Hogy ne legyen baj. Ha van közöny, akkor a szélsőségek, a gyűlölet vagy a nyálkás szeretet elkerülnek!” – Matt-komoly a szemed.

Ujjaim között forró teásbögre, pislogok:

„Hát, nem tudom.”

Sánta féligazságnak tűnik ez az egész közöny-dolog. Viszont a minden igényt, elvárást kielégítő teljes igazság valahogy hiányzik a létezés tágas tárgyköréből. A legvalószínűbb, hogy teljes igazság nincs és soha nem is volt, vagy ha esetleg mégis volt vagy van, akkor hát hol a fenében kéne keresni?

„Ha egyszer az életben az ember a tuti-biztos teljes igazság birtokába juthatna, akkor végre jóllakottan hátradőlhetne, és kellemes meggyőződéssel világgá kiabálhatná azt” – jegyeztem meg valami ilyesmit.

„Igen” – válaszoltad. „Pont, ahogy az öngyilkos merénylő húzza meg a derekára kötözött detonátor zsinórját. Igazság életre-halálra. De inkább csak halálra” – legyintettél. „Nem lenne hoszszú életű a tag!”

Átnyúltam a gözölő teám felett az asztal másik oldalára, két kézzel markoltam meg a korsódat, jólesőt kortyoltam a jeges sörödből.

Nevettünk az egészen, a közönyön, az igazságon, mert mi mást lehet csinálni.

Kavics koppan mellettem, ahogy ülök a sziklán, aztán még egy és még egy, egész közel a combomhoz.

Rossz előérzetem támad.

Sejtem, mi készül odafentről.

„Közöny” – mondom magam elé halkan, mintha a kiejtett szóval ki lehetne csikarni magát az érzést és ezzel együtt el lehetne hessegetni a vészjósló valóságot.

Bajban vagyok.

Az előbb még az utazók önfeledt szabadságérzete ringatott, most meg összeszűkült gyomorral gubbasztok a hegytetőre vezető ösvény szélén, a kopár hegyek ölelte festői kisváros felett.

A szívem a félelem ütemét dobolja.

Csodálatos a szél, a víz és a fagy formálta gránitsziklás táj, kristálytiszt a langymeleg, őszi levegő, remek kaland volt a gyaloglás a kolostorig meg vissza.

Az úton találkoztam egy kisebb társasággal.

„Egyedül?” – mér végig egyikük, ötvenes, helybéli nő, megrökönyödve.

„Igen” – mosolygok. „A Balkán teljesen rendben van” – emelem a hüvelykujjam.

A nő bólint, persze, rendben van, „Na, de egyedül?” – Arcán az érthetetlen idegenséggel összetalálkozó zavara.

Naplementére, és a már messziről hallható harangzúgást követő müezzín elnyújtott énekére értem vissza a kolostortól a település szélén magasodó hegy lábáig.

A táj egyre teltebb színekben fürdik, sötétkék és rózsaszín az ég, vörösödnék a legömbölyített sziklák, sárgán csillog egy városi, ortodox kupola, „Allah akbar” – áradnak az imára hívó hajlított hangok az egykor sok bajt megélt, azaz gazdag történelmű, mára már békés vidék felett.

Multikulti.

Utazók paradicsoma.

Finom a kaja, budget a szállás.

Kaptattam felfelé a naplementében a hegyoldalon, amikor feltűntek a hegy tetején álló elhagyatott vár közelében kiabáló nyolc-tizenhat év közötti gyerekek.

Hamar kiszúrták maguknak az éppen felénk közeledő magányos célpontot. Figyelmük, mint a tank csöve, rám szegeződött, testük támadóállásban, és a karjuk már lendült is.

Ha most itt lennél, biztos nem történne meg az, ami éppen történik, így, hogy egyedül vagyok, mert te magas vagy, erős, de főleg az, hogy férfi.

A tervből, hogy így a nap végére, levezetésnek, felfedezem magamnak a hegytetőn lévő vármaradványt, már biztos, hogy nem lesz semmi. De ez most a legkevesebb.

Kövek pattognak körülöttem.

Hátat fordítok a támadóknak, hátha ez a közönyös magatartás kivívja az érdektelenségüket, de hiába.

Erőt veszek magamon, felállva szembefordulok velük. Vagy hús méterrel feljebb, újabb dobásra készülődnek a sziklakiszöggelésen.

Tucatnyi elvadult gyerek.

Mosolygok és intek feléjük, kiáltom helyi nyelven, hogy jó napot, talán így, ha feltűnik nekik, hogy hús-vér ember vagyok, aki békével jött, akkor békén is hagynak.

Visszaintenek, arcukon gúnyos vigyor, "Helló!" – mutál a hangjuk, röhögnek nyúlósan, és már repül is az újabb kő, elhajolok előle, rájuk kiáltok és nemet intek:

„Elég!”

Röhögnek.

Visszaülök a sziklára, nekik háttal. Összekucorodva, sapkámat mélyen a fejembe húzva imitálom, hogy – közöny.

Mély levegő, hogy kicsit ellazuljak, csiholom magamban az elveszni készülő szabadság érzést.

Akkor is csodálatos ez az imaének átjárta táj.

Kavics csattan a hátamon.

Ütés a tarkómon.

Nem mozdulok.

Befeszülök.

Alig néhány centire tőlem öklömnyi kő pattan erőszakos dübbenéssel a szikla sima felületére.

Úgy hullámozik bennem az utazók szabadsággal átítatott derűje és boldogsága a tettetett közönyön át az indulattal megrakott haragba, a haragon át a gyűlöletbe, ahogy egy konzervgyár vált

szükségállapot idején, egyik pillanatról a másikba, az élelmiszer-ről a lőszergyártásra.

Jeges hidegség áramlik minden tagomba.

Másodpercek...

És már nem érzek semmit.

Mozdulok, mint a gép.

A lendület, amellyel felpattanok, az akarat és elszántság, amellyel cselekedni készülök, nem az enyém. A torkomon kiszakadó csatakiáltáshoz sincs közöm. Öklömnyi kő-fegyver a kezemben, a mindennapi életet szabályozó határok, normál-keretek nélkül állok szemben egymagam az ellenséggel, amely most, váratlan reakcióm láttán, visszahőköl a sziklapárkányon.

Ha bárki kérdezné, hogy készül a háború:

Hát így.

Önműködően moccannak az ösztönök, a tudat elborul.

Viszont pont olyan váratlanul és akaratlanul tér vissza az öntudat a testembe, mint ahogy az előbb távozott. Talán egy másodperc sem telik el onnantól, hogy felpattanok, harcra készen állok, addig, hogy hirtelen megértem, felfogom a kő súlyát a kezemben, érzem a mozdulatomba meredt féktelen indulatot, és abban a pillanatban szélsebesen fut át az agyamon a tettek minden borzongató, megváltoztathatatlan következménye, amitől az ujjaim elernyednek. Hagyom kigördülni közülük a követ, és már rohanok is, de nem felfelé, a bosszú irányába, és nem is a túl könnyen támadható kavicssos ösvényen lefelé, hanem a hegyoldal szikláinak fedezékében, azok között ugrándozva menekülök a folyamatos kőzápor közepette a beláthatatlan következmények, az értelmetlen vérontás, a háború elől, a város felé. Felszabadult vagyok, szinte boldog, győztesen menekülök, tudom, hogy életem egyik legjobb döntése ez!

Ha most itt teremnél, beülnénk egy bárba, és elmondanám, mi jutott eszembe.

Az, hogy valami nem stimmel ezzel a közönnyel.

Ki kell vizsgáltatni! El kell altatni, műtőasztal, szakszerű mellkasfelnyitás, és mindjárt látszik, mi az, ami hiányzik belőle.

Például az empátia.

Fejlett már a technika, majd valami robot beülteti neki precízen a hiányzó alkatrészt.

Empátia-implantátum.

Ha pedig valami túlteng odabent, a közöny testének zugaiban, például az önzés, azt kioperálja a robot vagy egy éppen ráérő sebész, mint a daganatot, jöhet a tű, cérna, összefércelik hamar, aztán egy-két hét szanatórium, pihenés és séta a zöldbenn, és már kész is minden közönyök legjobbika, az igazi, az isteni, ami egészséges távolságtartást biztosít az élők köreiből, és bevezeti a meg nem támadás íratlan szabályát.

Azt mondanád, ez nem rossz ötlet, kezddhetem is a boncolást, altatást, operációt vagy amit akarok, te meg addig kérsz még egy sört, mert nem kockáztathatod a kiszáradást!

Majd két kézzel megfogom a frissen kihozott teli korsódat és leszürcsölöm az ital habját, pár korty a keserűségből, és máris minden sokkal könnyebb.

Nevetünk, mert mi mást csinálnánk.

Este, valahol a bazársornál, a Charshi mecset közelében beülök egy étterembe. Szokatlanul zsíros nekem a sajttal töltött marhahúspogácsa, de valahogy vissza kell pótolnom az ijedtség által vesztett energiát.

A háborúnak van belső formája is.

Belháború.

Aminek a lényege ugyanaz lehet, mint a külsőnek, csak kevesebben halnak bele, vagy hát legalábbis apránként, nem pedig tömegesen.

Családias.

A belső háborúban az a rosszabb a külsővel, a „rendessel”szemben, hogy ha az egyszer elkezdődik, márpedig elkezdődik, akkor sosem ér véget.

Végtelen játszma, folyton változó szereplőkkel.

Kakasok kukorékolásától zeng a falu.

„Milyen falu?!” – kérdeznéd. „Ne gondold túl a dolgot, csak egy amolyan átlagos falut képzelj el” – mondanám. Örökké fantáziálsz – húzod a szád, de nem adom fel.

Macska ásít a kerítés kőoszlopán, beugrik az udvarra, a kutya fektében mordul rá. Mozdulatlan ködfátylak lebegnek a termőföldek felett, dolmányos varjak kárognak a magasban, masszív ágfészkeik mellől. A macska a ház ablakpárkányára szökken, a függöny ráncos mintáin át látja a szobában nyújtózkodó alakot, mire ő maga is nyújtózik egy hosszút, megkordul a gyomra, tudja, nemsokára kap enni. A házban motozás, ébredeznek a lakók, indul a nap. Évszázados rutin szerint zajlik az első ránézésre idillinek tűnő mindennapi élet. Ami egy ideig lehet, hogy valóban idilli volt a múltban vagy esetleg majd az lesz, valamikor a jövőben, de a jelenben, furcsamód, soha nem az. Takarosak a falu házai, virulnak a kertek, hamvas-friss gyümölcs és zöltség színezi őket, van csinosra meszelt templom, kocsmá és kultúr, és van munka is meg kis iskola.

De a látszatidillből keserűségek buggyannak elő.

Mert valakinek mindig van egy valaki felé irányuló sértő mozdulata, mindig akad egy kimondott szó, ami jobb lett volna, ha inkább bent marad, vagy egy visszanyelt mondat, ami jobb lett volna, ha adott pillanatban kijön. Olykor durva, másnak tulajdonított gonosz gondolat fészkelődik egy dühödtre vörösödött fejben, vagy akár a sok mindenre képes irigység sötétlik egy feszültségtől vibráló szempárban. És már vége is a talán eleve csak a képzeletben létezett felszabadult, cserfes idillnek, és jönnek a terjedő üszkösödésre hajlamos keserű hallgatások.

Innentől már nem bírnádné cernával, ha mindezt neked mondanám, elvesztenéd a fonalat, és rákérdeznél, hogy mégis, mi a keserű ég nyilát akarok mondani ezzel az egésszel?

Hát várjál!

A belháborút magyarázom éppen.

Szóval kibuggyan a sértett emberi szívből a szófukar keserűség, és elindul, mint egy horgokkal felszerelkezett kúszó növényi kacs, amely a fényt, az életet óhajtvá fogást keres a külvilágon. Útnak indul a keserűség, és maga körül tapogatódzva, szimatolva kutatja az ellenséget a határban, a szomszédban, a gyárban, a hivatalban, a családban; és a baj rég nem az, hogy megtalálja-e

vagy sem az ellenséget, de egyébként persze, hogy megtalálja, hiszen ez az akarat hajtja, hanem éppen csak az a baj, hogy egyáltalán elindult keresni azt.

A legnagyobb baj a keresztül-kasul cikázó, rejtett láncreakció.

A Macska egyszer csak észreveszi, hogy a Kutya mostanában gorombáb vele, mint szokott. Nemrég erősen ráharapott a hátára, akkor valami roppant, és ő azóta alig érzi a hátsó lábait. A Kutyának az tűnik fel, hogy mostanában nem foglalkoznak vele annyit, mint régen, az utóbbi időben meg sem érintette senki, az ételt is csak elé lökik. A Fiú szabadidejében inkább hallgatózik a házban és a ház körül, minthogy játsszon a Kutyával, vagy a szomszéd gyerekekkel. Hallgatózik, hátha elkap egy-egy elejtett szót, hátha ráérez, mi az, amiért olyan furcsa most itthon minden. Talán ő maga csinál valamit rosszul, és mindenki őrá neheztel. Az Anya titokban szaglássza az Apa levetett ingeit, idegenséget érez bennük, gyanú mardossa, egyre gyakrabban gondol arra, hogy mindennek másképpen kellene lennie, inkább tanult volna, minthogy férjhez megy, a munka örökké elborítja, az élet kilátástalan, neki nem ezt ígérték. Az Apa mérges, mert a vacsora egy ideje mindig hideg és sótlan, próbálja értelmezni az Anya mély sóhajait, az élettelen kéz elutasító mozdulatát, hát hová lett a régi odaadás.

„Na!” – veti oda az Apa feszülten az Öccsének, mire az Öcs lelke mélyéből felszivárognak eltemetett, egykori sérelmek. Az, hogy a Bátyja többet kapott örökségben, férfi vonzerőben, az egész életben, az, hogy üzemvezető a gyárban, míg ő maga földműves.

A Lány utálja a kiskamaszkorba lépett Fiút, a testvérét, mert hallgatkozó spiclinek, kíváncsiskodó kis szarosnak tartja. A Lány szabadságot követel, mert ő már nagylány, de valami erő húzza vissza ide, ebbe a porfészekbe, fojtogatja itt minden, kezeit a saját nyaka köré fonva, sípolva mutatja az Anyának, hogy megfullad. Az Anya csendre inti, a Lány fojtottan kiált, hogy azért az Apa, aki egyre szigorúbban bánik vele, meg ne hallja: „Én ezt itt nem...!!!” A Lány érzi, és végtelenül taszítja, ahogy az Anya gyűjti

és gyűjti az ismerős és ismeretlen eredetű szomorúságokat, mint más a pénzt. Hogy ha majd egyszer sok lesz belőle...

Nagyapa már csak hallgat. Mióta meghalt Nagyanya, nem szó-lal meg, csupán az kattog a fejében, hogy vége mindennek, és igaz se volt semmi se. Látja maga előtt a felesége aszott csont-kezeit, ahogy végső búcsút int neki a halálos ágyán. Időnként ő is felemeli a kezét a hintaszékben, int az élőknek, az életnek, bú-csúzóul, de az élet attól még, hogy búcsút intenek neki, nem akar elmúlni, a halál meg, mint a késésben lévő vonat, csak nem akar befutni. Hát nincs jól a világon semmi se.

Az Anya súlyos beteg lesz, az Apa alkoholista, az Öcs visszaeső öngyilkos, a Lány terhes a titkos szeretőjétől, ő marad, a szerető nélkül, egyedül a gyerekkel, a gyűlölt faluban, a Fiú pedig elkerül a szeretett faluból az idegen városba, és nem jön vissza többé. Nagyapa hiába óhajtja a halált, még mindig él; a lebénult Macs-kával a szomszéd kutya végez, a Kutya elvadultan járja dühödt köreit a kerítés mentén és jobb híján levadássza az udvar csirkéit.

Pedig lehetne másként is, de nem lesz.

Hatalmas gránátalmát fessegetek a közös konyha mosogató-ja felett. Az ínycsiklandó vörös-húsos magvakat üveg pohárba gyűjtöm. Az a terv, hogy elcsipegetem őket még lefekvés előtt. A Balkán mennyei ajándékai.

Nyers halszag terjeng a nappali-konyhában, nemrég vacso-ráztak az apartman másik szobájának lakói: fiatal pár, három év körüli kisgyerekekkel. Szőkék mind, pirospozsgások, kék szeműek. Most a nappali részen ülnek, ismerős a nyelv, amit beszélnek, azt mégsem tudom megállapítani, hogy a két lehetséges ország közül melyikből valók. Amelyiket a közelmúltban lerohanta a másik, vagy amelyik lerohanta amaszt.

Az jut eszembe, miközben nekik háttal, őket hallgatva kana-lazom a pohárba a magvakat, hogy szerintem oroszok. Talán mert annyira tej-szőkéek. Vagy mert olyan nyugodtnak tűnnek, nem látszik rajtuk olyasmi, hogy őket megtámadta volna bárki is nemrég. De mondjuk, ha oroszok is, miért lennének feltétlenül

annyira nyugodtak. Nem tudom. Miért nem kérdezem meg tőlük, nincs abban semmi rossz.

Leöblítem a kést, a kanalat, itt az alkalom, kicsit azért hezitálok, nem is tudom, talán ez tolakodás, de miért ne, feléjük fordulok.

Ezzel egy időben áll fel és lép elélem egy morzsás tányérral a kezében a fiatal nő, barátságos mosolya engem is mosolyra sarkall.

„Honnan jöttél?” – előz meg, egészséges arcán őszinte érdeklődéssel.

Megmondom.

Nem várja meg, hogy visszakérdezzek:

„Mi Ukrajnából.”

Úgy akadok el, mintha erre nem lehetett volna számítani. Le teszem a pultra a magokkal teli poharat.

Nézem őket: a lányt, a dohányzóasztalon játékvonatot toligáló kislányt, és az apját, aki alacsony fotelban ül és játékosan magyaráz neki valamit.

„Alexnek rossz a látása, nem vonulhatott be” – mutat a lány a férjére.

„Hála Istennek” – mondom, zavarba jövök, visszaszívnam: „Nem úgy értem, vagyis...”, a lány bólint, érti ő, felesleges magyarázkodni.

„Annyira sajnálom...” – sziszegek, érzem a szó nyomasztó súlyát, látom, hogy látja a bennem feltoluló, bent ragadt kérdéseket, de nem számít, mondja magától, amit ő akar, mintha a megosztás javítana a helyzeten:

Odahaza nincs víz, nincs áram, az Ukrajnában maradt rokonaik szenvednek, az oroszországi rokonaik értetlenek, a tényeket fülüket befogva utasítják el. Ők fél éve Németországba menekültek a gyerekekkel. Van lakás, tanulási és munkalehetőség, a férje informatikus, a gyerek óvodás. Csak nem értik ezt a rengeteg papírt a németeknél, amivel örökké tele a postaládájuk: szolgáltatók, hivatalok, bank, mindenféle ügyintézés papíron zajlik, amikor Ukrajnában már minden digitalizált volt, a számlák és egyebek online érkeztek, mutatja a lány a telefonján a személyit, a jogsit,

összemosolyognak a férjével, odahaza már műanyag kártya sem kellett, nemhogy papírok!

Sóhajtozom.

Egy mély levegővel készülök valamire, de magam sem tudom, mire. Arra, hogy meggyőzzem, biztosítsam őket afelől, hogy én valóban mennyire, de nem csak én, hanem mi mind, emberek, sajnáljuk őket és a hozzájuk hasonló ártatlanokat, még ha az országunk politikusai pont nem úgy politizálnak, mintha ez így lenne, vagy csak úgy csinálnak, mintha nem, mert balanszíroznak, vagy nem tudom, de az biztos, hogy csupa embertelen taktika, gépies manőver és rideg számítás az egész, de mi, többiek, és főleg én...

„Annyira sajnálom.” – nyögöm ki, kezembe temetem az arcomat.

A gyerek leveri az asztalkáról a vonatot a földre, szülei egyszerre nyúlnak a játék után, derűsen göcögnek a kicsivel.

Fújok egyet, leeresztem a vállam, lazítok:

„Hogy kerültök ide?”

Üdülni jött a család öt napra a langyos őszbe, ebbe az albán tengerparti városba, aztán mennek vissza Németországba.

„És hogyan lesz tovább?” – Kérdezem egész higgadtan, mint a kezdő riporter, aki azt hiszi, most bedobta az interjú legmagvasabb témáját.

„Ha vége lesz a háborúnak, hazamegyünk” – jelenti ki a lány.

Elnyílik a szám, egy pillanat alatt kiszárad a torkom, mire észbe kapok, már késő elkendőzni könnybe lábadt szemeimet.

„Aha, vége... Aha, haza...” – a pult felé fordulok, sűrűn pislogok, hogy a könny-köd eloszoljon, megmarkolom a gránátalma magvakkal teli poharamat, ég az arcom, a homlokom, mosolyogni próbálok, elköszönök.

Tiszta szemükben realista komorság, pirospozsgás arcukon valahogy mégis optimista derű játszik.

Elég lenne reggel nyolckor elindulnom a buszpályaudvarra, de már hatkor készen állok. Inkább korábban lelépek, csak ne találkozzak velük még egyszer.

Nem kockáztatok.

Lehúzom az ágyneműt, igyekszem rendben hagyni magam után a szobát. Óvatosan nyitok, lopakodom a bejárati ajtó felé, miközben automatikusan visszanézek. Az enyém melletti szoba ajtaja nyitva, a sötét háttér előtt a tejszőke kisfiú áll kiskatyában. Csalódottan mér végig, mintha megígértem volna neki személyesen, hogy ma mindenképp a játszótársa leszek, és lám, most köszönés nélkül elszőköm. Mond is valamit, cérnavékony hangjában vád és indulat, intek mosolyogva, „szevasz”, de csak morcosan magyaráz, „nem értem” – suttogok, és finoman becsukom magam mögött a nappali udvarra nyíló ajtaját.

Visszanézek a kapun túlról, a földszinti bejárat felé kémlelek, nehogy a kisfiú utánam jöjjön. Távolabbról még egyszer visszanézek a helyi szokásoknak megfelelően több generációs, kisebb társasház méretű jókora családi házra, amelynek emeletén laknak a vendégszerető tulajdonosok.

Megkönnyebbülten trappolok az állomás felé, veszek egy frissen sült, még meleg túrós bureket. Gyalog fél óra a távolság, bőven van időm elsétálni.

Tegnap este óta forró a homlokom, mintha hőemelkedésem lenne.

Nyugtatom magam, hogy a háztól, az ukrán családtól való távolsággal lassan visszanyerem majd a normál-langyos belső egyensúlyomat.

A háború kitörése után nem sokkal, egy spanyol város főutcáján vonul a békét óhajtó tömeg ukrán zászlókkal.

Követem őket a főtérig, ahol hangszóróból zene szól. Kik öszelelkezve, lelkesen énekelnek a verőfényes fesztiválhangulatnak engedve, míg mások sírdogálnak. Transzparenszek hirdetik a történeteket, friss híreket taglaló újságkivágások, a rombolás és gyilkosságok felkavaró képei.

Állok a téren lazán szóródó tömegben, behunyom a szemem, ritmusra ringatom magam, különös édes-keserűség ragad el: milyen jó nekem, és milyen rossz sokaknak, hála és sajnálat, öröm és félelem keveredik belül.

Érintés a karomon, két nő áll velem szemben.

Az idősebb szól hozzám, a szavak hangsúlyából, az asszony gesztusaiból érzékelhető, hogy valami biztatóval próbálna belém lelket önteni.

Jelzem, hogy sajnos nem értem.

Kicsit meglepődnek, de angolra váltva hamar tisztázódik a helyzet.

Az ukrán nő beavat a Lengyelországon keresztül való menekülésébe, kézenfekvő volt számára, hogy ide utazzon aztán a már évek óta Spanyolországban élő lányához. Előhúzza a telefonját, mutatja fotókon a városa lerombolt kerületét, ahonnan való, elindítja az utolsó videót, amit készített az otthonáról. Rábök a rázkódó-kapkodós felvételen a háromemeletes társasház üszkös, fekete, ablaktalan épületroncsának második emeletére.

Ott a lakása.

„Is it?” – hunyorgok zavartan.

„It is. It was.”

Forrósodik a homlokom.

Még látszik a felvételen a bőrröndje alsó sarka, amit a törmeléken húz maga után, majd képszakadás.

Közönyös-szomorkás, indulat nélküli, tárgyilagos belenyugvás ül anya és lánya arcán, ettől valahogy csak még inkább elborít a kétségbeesés.

„Várható volt ez, hogy előbb vagy utóbb...” – mondja a nő, a lánya megvonja a vállát:

„Nincs mit tenni.”

A halántékomon hevesen dobolni kezd egy ér.

Imbolygok.

Mintha a rögzítőkötelek, amik eddig legalább a saját bejáratú, önös jólétem stabil hitéhez kötöttek, ezekben a pillanatokban elpattannának.

Támad a veszteségérzet.

Meg valami különös szégyen.

Remegni kezd a gyomrom.

„Mi lesz így, mi...” – A hangom megbicsaklik, zavartan nézek rájuk és körbe, a szomorúan vigadó tömegre, toporzékoló indulat hevít.

„Minden rendben lesz” – lép közelebb a nő, ráteszi a vállamra a kezét, majd megölel.

Visszaölelem.

„Ne aggodalmaskodj!” – mondja.

Gyenge vagyok, alig bírok visszabotorkálni a szállásomra.

A kolumbiai tulajdonosnő nem él a huzatos lakásban, csak a vendégek. Az enyémmel szemközti szobában egy angol turista, másikon egy cordobai matektanár lakik.

Két napig fekszem hidegrázással, lázzal. Nem bírok enni, még a szememet is képtelen vagyok nyitva tartani. A covidra fogom, de sejtem, hogy nem az. Nem bír el bárki bármit. Ennyi. Ha itt lennél, mert együtt utaznánk, a mellkasodra dönteném a fejeimet, átölelnél, szuszogva aludnék el, és a megbomlott egyensúly hamar visszabil lenne az örök jólét hitébe.

...Na, de a falu...

A ház népe.

Zajlik a szokásos, kívülről talán idillinek ható, belül azonban mérgezetten fortyogó belháború, tombol a szófukar keserűség. Állandó a szimatolás munkahelyen, utcán, családban, a külső el-lenség után.

De váratlanul megjelennek idegen jelszavakkal idegen katonák, és így már máshogy alakulnak a dolgok, mint az általánosnak mondható belháború esetén.

A felesége nélkül maradt Nagyapa most ugyan pont nem akar na meghalni, mert a nehéz helyzetben az életösztön a halálvágý fölé kerekedik benne, de mégis meghal a régi, katonás idők rossz emlékeiből táplálkozó félelem okozta szívritmuszavarban. Az Apa féltékeny, mert az Anya körül egy jóvágású katonatiszt sündörög. A férjétől már régen elhidegült Anya idővel enged a közeledésnek, mert úgyis mindegy, és talán még mindig ez a legjobb megoldás. A Fiúnak megtetszik a katonásdi, könnyű kollaboránst faragni belőle. Az Apát elviszik valahová, és többé nem látja sen-

ki. Öccse elbujdos, de megtalálják, és úgy megverik, hogy valami elmozdul vagy összetörik a fejében és bolond lesz. A Lány teherbe esik valamelyik jövevénytől, később, miután lecseng a tomlás, és kialakul egy másik diktatúra, külföldre szönik a kisfiával, és éli a szégyentől nehéz lelkű, traumatizált áldozatok csendes életét. A Kutya a káosztól megzavarodva megfojtja a macskát, őt és a szomszéd kutyát a katonák lövik agyon, a csirkéket, nagy röhögések közepette vadásszák le az ölni tanuló, részeg fiatalabb katonák.

Zaj után csend.

Az Anya marad a kifosztott házban. Az Öcs csak ül a ház előtti kispadon, bámulja az udvart, véres nyakú, rohangáló csirke végételenített mozgóképe fut az agyában, az állat feje a sárban hever, a szemek csukva vannak rajta, éles, krákogós röhögés visszhangzik a homloklebenye mögött, röhög ő is, az Öcs, kotkodácsolva, ugatva. A Fiúról semmi hír, a Lány néha ír pár közhelyes sort Anyjának a távolból.

A falu sebei lassan gyógyulnak.

Éled az élet.

A túlélők házakat foltoznak, koporsót barkácsolnak és ágyat, krumplit vetnek és ruhát varrnak.

Lassan, óvatosan bomladoznak ki újra az idill iránti vágyak.

A termőföldek felett ködök lebegnek, varjak kárognak masszív ágfészkeik mellől.

„Ki tehet minderről?” – kérdezném tőled, ha mindezt neked mondanám.

„A csirkék” – vágnád rá cinikusan.

Szórakozottan pöckölgetnéd mutató- és hüvelykujjaddal a söröskorsó szélét. Némán, elgondolkozón hallgatnánk ezt a tompa csengést.

„Értsed meg” – mondod valahol, valamikor, évekkel előbb, talán egy bosnyák temetőben, Szarajevóban, a hófehér sírkövek között ácsorogva, amelyek mindegyikén ugyanaz a holtak elhalál-lozási éve –, „értse meg, hogy nem való az embernek a háború! Az ember maga a háború!”

De mondhattad volna ezt Kambodzsában a vitrin mögött őrzött koponyahegyek előtt, Pesten a Duna-parton, vagy egy jelenleg éppen kellemes hangulatú, de egykor elképzelhetetlenül kegyetlen, polgárháború dúlta spanyol városban. Bárhol! Ebben nem lehet tévedni!

Meg azt is mondod valahol, valamikor, bárhol, mélyen a szemembe nézve, mintha csak megkésett szerelmi vallomásra készülnél, hogy higgyem el, amíg van ellenségkép a fejekben, addig van harc is! Ha van harc, van munka is, a munka pedig, ugye, szabaddá tesz! Nemesít! Ezt megmondták, leírták. Vagy ha igazából nem is nemesít és szabaddá sem tesz, legalább nem fogsz gondolkozni, mert egyszerűen nem lesz rá idő! És ha nincs idő és nincs gondolkozás, akkor aztán elhiszel bármit, amit hevesen állítanak, megkapod a motiváló ellenségképet, így dolgozva harcolsz, harcolva dolgozol, míg el nem jön valami még nagyobb hazugság, aztán egy még annál is nagyobb, aztán az egész tákolmány korhadtan omlik rá a következő, és a következő utáni generáció fejére!

Az egésznek nincs semmi értelme.

Jeges vodkanarancsot iszunk.

Röhögünk, mert mi mást lehet csinálni.

Tényleg, van olyan is, hogy nem idegen katonák érkezése borítja fel a ház népe alattomos belháborúit, hanem a szomszéd.

A szomszéd megáll az ajtódban, és azt mondja:

„Te rohadék, bűdös gané! Te aljas szemétláda! Alattomos féreg! Te vagy az Ellenség!”

Neki ezt megmondták, hogy így van, és aki mondta, az biztos forrásból tudja, tehát ez igaz.

Tévedett, amikor húsz évig együtt járt veled gombászni, meg ultipartizni, vagy együtt őriztettek egész addig a határban a marhákat.

A szomszéd nem üres kézzel áll az ajtódban.

Vasvilla van nála.

Balta.

Tőr.

Machete.

Hiába is tiltakoznál, ő pontosan tudja, mire készülsz ellene, ezért alaposan felkészül a készülésedre, és mivel azt is tudja, hogy miattad van minden, ami nem jó, ezért nagyon mérges rád. Gyűlöl, mert régebben nem tudta, ki vagy valójában, hazudtál neki, gyűlöl, mert veszélyes vagy, a családdal együtt egy sunyi patkány, aki csak az erejét gyűjti, és amikor ők, a jók, épp nem figyelnek, akkor majd támadsz, lecsapsz és elpusztítod őket.

Ezért kell most megelőző csapást mérni rád.

És mindketten, előbb és utóbb, hülyén haltok meg.

Te most azért, mert nem tudtad..., ő meg majd azért, mert azt hitte...

Ha nem az átmosott agyú szomszéd, hanem egyenesen az ellenségképgyártó-apparátus jön érted egyik éjjel, akkor legalább nem otthon halsz meg, esetleg éppen azon szeretteid szeme látára, akiknek egy életre beakadna a szomszéd által elkövetett gyilkosság látványából fakadó trauma, hanem börtönben vagy valami továbbképzőközpontnak álcázott haláltáborban.

Kuncogok magamban.

Böföghetnékem támad.

Az ablakon át látni a bazársor fényeit és a tompán megvilágított minaretet.

Rád gondolok.

Intek a pincérnek, kérek egy pohár sört.

Acsai Roland

Eltékozolt nyarak

*A nyár már elmaradt
Lobogj, lobogj tovább,
te őszi pillanat!
Nincs ellenvélemény,
a nyár már elmaradt.*

*Lebegj, lebegj, te más:
víz-tükre-másolat.
E tó tükrözni fog
sokat, de másokat.*

*Lopott, lopott idők,
eltékozolt nyarak...
A tékozló fiú
most már otthon marad.*

*Még fent a sok levél,
a mérhetetlen űr,
ökörnyál húr zenél
megérthetetlenül.*

*Nincs ellenvélemény,
sok évünk elszaladt.
Lobogj, lobogj tovább,
te őszi pillanat!*

Egy zuglói szilvafáról

Kosztolányi Dezső emlékére is

*A szilva földre hullik
Időtlenül dobolva
Mintha nem is most hullna
Hanem egy messzi múltban
De most elért a hangja
Csak hallgatom az ágyból
A pesti éjszakában
Míg fekszem egymagamban
Mert elkerült az álom
Dobbanva hull a szilva
Mintha a mellkasomban
Már eltelt ötven évem
Csak hallgatom a szívem
„Hogy régi-e a hangja”*

Halász Margit

Tündérmocsár

(Regényrészlet)

A végzet semmi más, csak logikus kérdések összessége, amelyek mindegyikére ugyanaz a logikus válasz adható: mert csak. Tünde maga sem tudta, miért hajókázott a Koponya-ingoványos felé, hiszen, ha madártávlatból látnánk a lápságot, és létezne mindentudó számlálógép, amely a morotvák lehetséges számát megadná, akkor egészen biztos több ezer jönne ki. Véletlen volt, véletlen volt, dadoghatnánk, de hát a véletlenek akaratlanul meghozott döntések eredményei. Senki sem tudná megmondani, kivéve Rebeka nénit, hogy Tünde Koponya-ingoványbeli kiruccanása mennyiben volt szabad döntés, és mennyit fed le belőle a végzet hatalma. Gyermezem, neked elment a józan eszed, hogy odamenj, kérdezte Tündétől. Ugye ezt nem gondolod komolyan. Miért nem tetszett előbb mondani, hogy az a rész no-go zóna. Mondj egyetlen józan paraszti ésszel felfogható indokot, amiért oda mentél. Véletlen volt, oda vitt a csónak, felelte Tünde. Na, ne marháskodjál már, a csónaknak van két evezője, az a két evező meg két kézben van, ha meg két kéz van, akkor van egy nyak, amin van egy fej, a fejben ész. Hova tetted az eszed, gyermezem?

Ez az egész eszmefuttatás a véletlenről, józan paraszti észről és végzetről egyáltalán nem érdekelt. Egyik fülem sós, a másik paprikás, nem hallom, hogy mit dumálsz, skandálta benne egy belső hang. Ezt a mondókát az alsó tagozaton mondták egymásnak úgy, hogy közben a fülükre tapasztották a tenyerüket. Rebeka néninek csak nem mondhatja, nem lenne illő, és egyébként is, annyit segített az elmúlt hónapokban, hogy csak tiszteletet és szeretetet érdemel, nem pedig gúnyt. Aztán megszállta a lelkiismeret-furdalás, haragudott magára, hogy jutnak ilyen csacsiságok eszébe. Milyen kár, hogy az ember nem tudja szabályozni,

hogy mire gondoljon. Milyen jó lenne, ha lenne egy testrész, ami olyan, mint egy gomb, és lehetne vele szabályozni a gondolatokat. Akkor az alávaló, szemtelen gondolatokat egyszerűen ki lehetne kapcsolni. Az alávaló, szemtelen gondolatok többnyire az agyból erednek, a makulátlanok és barátságosak a szívből. Neki a szíve most azt mondja, hogy amint elköszön Rebeka néni, üljön csónakba, és menjen vissza abba az életveszélyes zónába. Kösse ki a csónakját, húzza szét a nádszárakat, lessen be az ingoványos zsombékok közé, járjon végére annak az ingnek, a többi, mint a mesében, jön magától.

Úton lenni jó dolog. Az ember hátrahagy valamit, jó esetben biztonságot, tárgyakat, melyekhez kötődik. De az út részvétlen és kőszívű, elhomályosítja a tárgyak körvonalát, gomolygó színes köddé válik az otthon, nem lehet már hozzá kapcsolódni se lelkileg, se fizikálisan. A cél még nem látható, nem érinthető, de van benne valami izgatóan csábító. Tünde sokszor érezte, amikor autóval mentek nyaralni Mirkóval, hogy legszívesebben kiszállna, felgyalogolna a hegy oldalába épített házikóhoz, és attól a perctől ott folytatná az életét. Egyedül. Szokásává lett ezzel az érzéssel és gondolattal játszodozni. Édesebb és üdítőbb volt lelkének, mint megérkezni a stílusos szállodába. Leginkább az elhagyatott kis házakat kedvelte, azokat, amelyek szinte áhítoztak az emberi kéz után. Nyiss be hozzám, takaríts ki, meszeld be a falam, rakd vissza az elmozdult követ az ajtó mellől, söpörd ki a lehullott vakolatot a padlómról. Tünde sohasem szállt ki, nem nyitott be, nem meszelt, nem söpört, csak képzelődött. Ahogy csobbantatta az evezővel a kanyarokat, a víz hangja felhozta a mélyről a régi érzést. Csak el ne nézze az utat. Mégiscsak jó lett volna, ha vörös szalagokat köt a nádszálak derekára. Nem kötött. Így járt. Most az emlékezetére kell hagyatkoznia. Nem tévedhet. Ha elnézi az utat, a legjobb, ami történhet vele, hogy estig visszatalál a kikötőbe. Ha nem nézi el, kezébe veheti a két nádszál közé kiterített terepszínű inget.

A nádas egyetlen éjszaka alatt megöregedett. Aranysárgája seszínűvé vált, mint azok a szikes homokbuckák, melyekre sajnálkozással tekint a kódorgó ember. Nem lehetett nem látni,

hogy az enyészet vágatott át a nádason, könnyörtelenséggel és kíméletlenséggel abrakolt lovain, és nem hagyott maga után csak tarkopasz, matt csendet. Egy-két madár vijjantott a nádas között, de lágy flótázást, füttyülést, csivitelést nem hozott a szellő, csak sikoltást, visítást, sikítást, visongást. Tündének rossz érzése támadt. Mi van, ha eltévesztette az irányt. Ahol tegnap járt, ott minden aransárgán fénylett, szikrázóan ragyogott, a levegő teli volt kecsegtető ígérettel. Az nem lehet, gondolta, hogy egyetlen éjszaka alatt forduljon őszre az idő.

Feltűnt a három nagy fűzfa. A nádtenger felszínén ültek. Mint három zöldesszürke komondor, hűségesen őrizték a rájuk bízott területet. Ott kell majd jobbra térni, aztán balra, és megint jobbra, susmorogta magának Tünde, a fűzfáknál. Majdnem elérte a keskeny leágazást, amikor megpillantott szembe jönni vele egy barna motorcsónakot a széles csatornán. Két férfi ült a csónakban, mindkettőjük nyakában távcső lógott. Amikor közelebb ért hozzájuk, akkor látta, hogy rendvédelmi szerv emberei, egyenruhájuk és fegyverük legalábbis erre utalt. Németül szólították meg, kérdezték, mit járatban van? Fonni való gyékényt keresek, felelte határozottan, azt hallottam, itt vannak a legszebbek. Tünde nem kérdezett semmit, pedig érdekelte volna, mit vagy kit keresnek a lápban. Úgy volt vele, hogy tűnjenek már el minél előbb a látómezőjéből, hagyják magára, hadd tudja folytatni az útját.

A motorcsónak vezetője felbúgatta a motort, szalutálva elköszöntek, és elnyelte őket a metszően éles levelű nádszálak hamuszín erdeje. Tünde körbesandított, mint aki lopni megy, és hirtelen jobbra irányította csónakját. Felsőhajtott. Becsukta a szemét, hátrabiccentette a fejét és elmosolyodott. A balra kanyarodó motorván haladva úgy érezte, ladikja a víz felé emelkedik pár centiméterrel, és olyan puhán suhan, mint egy légpárnás vízijárgány. Űlt már ilyen járművön Dél-Amerikában, aligátoroktól hemzsező mocsárba vitték őket, turistákat. Biztonságban voltak egy életveszélyes helyen. Emlékszik, milyen sokba került a fakultatív program, de hát az életveszélyes biztonság az egész világon borsos ára van. Milyen jó, hogy a kisláposi mocsárban nem kell félni

semmilyen fenevadtól! Tünde úgy érezte, a hany paradicsomi hely, Isten teremtette, amolyan másodrendű kis földi paradicsomnak. Csak nehogy kimásszon a nagy fűzfák odvas törzséből a kígyó!

Nem mászott ki se kígyó, se sikló, három teknősbéka bandázott a nádas egyik televényén. Egyikőjük hátára volt fordulva, a másik kettő sután keringett körülötte. Lábra kellene állítani az evezőlapáttal, gondolta Tünde, ám akárhogy piszkálódott, nem érte el a peches jószágot. A nádszálak tövéén átlesve, szobányi tisztás mutatta magát, a tisztás közepén zöld színű, viharvert sátorféle állt. Biztos a természetvédők hagyták itt, gondolta, és jobbra irányította a csónakot. Na még pár húzás, és megérkezem, gondolta. Homlokához kapott, és egy imbolygó őszi légynek segített megtalálni a végső nyughelyét.

Hans Weber késő este beszedte az ingét a nádszárítóról. Nem vasalta simára, mint szokta, úgy vette fel gyűrötten. Könyékig tűrte az érdes vászonanyagot, és egy zsombékon ülve pihent. Tünde egy pillanatra megtévedt, jó helyen jár egyáltalán? A sarokkő, a száradó ing, nem volt sehol. Jobbra-balra kapkodta a fejét, mint egy irányt veszített lápi kismadár. Az egyik evezőjét a kezébe kapva méterről méterre haladva széthuzigálta a nádszálakat, hátha koppan az evező a sarokkövön. Mindhiába, az ing nem volt sehol. A csalódás vakmerővé tette. Kikötötte a csónakot egy félőlnyi nádszálhoz, és mint a mesében, egy életem, egy halálom, kilépett az ingoványosba. Cuppogott a lába alatt a tőzeges zsombék, minél előbb le kellett róla lépnie. A televényes részen már biztonságosabban haladt, majd egy valóságos csigatemető következett. Ha kinyúlt volna egy kéz a nádasból, magához rántotta volna, és megkérdezte volna tőle, kit keres, valószínűleg a helyszínen halt volna meg félelmében. A leghajmeresztőbb az egészben, hogy tényleg kinyúlt egy kéz a nádasból. Azért nyúlt ki, hogy lehajlítsa a nádszálakat, mert elkerülhetetlenné vált a találkozás, és jobbnak látta, ha tisztas távolból nádmentesen fedi fel magát. Jó napot kívánok, mondta Tünde az ing gazdájának. Jó napot, válaszolta vissza németül. Eltévedtem, váltott németre Tünde. Én is, felelte a férfi, és perceként át némán bámulták egymást.

Akkor ülünk le, van itt jobbra két uszadéktuskó, javasolta Hans.

Hatott kellett lépniük, számolta, és tényleg ott volt a két simára koptatott hokedli. Amikor leültek egymással szemben, és Tünde végigolvasta a férfi arcát, nyakát, a mellkasánál megállt, nem tudott továbbhaladni. Hans mellszőrzete alatt apró lyukacsok gyűrődtek, Tündét elfogta a félelem. Mi van, ha golyónyomok? – futott át rajta. De már nincs választása, ha valóban golyónyomok, akkor egy mindenre elszánt haramiával van dolga, és semmi esélye a túlélésre. Azt csinál vele a férfi, amit akar.

De a férfinak nem állt szándékában semmi törvényellenes cselekedet, sűrű borostával árnyékolt szája mosolyra húzódott, és csak ennyit mondott, beszéljessünk. Szó szót követett, és amikor végére értek a beszélgetésnek, Veres Tünde harminchét és fél éves légikisasszony körül, mint Van Gogh képein, elmosódva hullámozott a nádas. Nem sok mindent tudott abban a pillanatban, de azt az egyet igen, hogy ő e nélkül a férfi nélkül nem csónakázik haza Kisláposra. Ezt a férfit haza fogja vinni, be fogja vezetni a kisházába, el fogja rejteni a vendégszobájában egészen addig, amíg nem alakul valamerre a helyzet.

Férfit szöktetni egy balatoni ladikban cseppet sem egyszerű. Először is ki kell várni az alkonyt, aztán hasra kell fektetni a csónak alján, rá kell teríteni valamit, és irány a part. De ez még csak a szigorúan vett vizes forgatókönyv, a szárazföldin sokkal többet kell pepecselni. Be kell csempészni a házba úgy, hogy ne legyen szemtanú, villanyfény nélkül be kell botorkálni vele a vendégszobába, le kell húzni a rolettát, aztán mindent bezárni, és nagyjából az első jelenetnek vége. A néző egyáltalán nem nyugszik meg ezzel a záróképpel, mert mi van, ha a vendég éjszaka a mentője életére tör? Vagy a másik lehetséges verzió, hogy éjszaka átsétálnak egymáshoz, és fergeteges szeretkezésben oldják fel az előző nap gigászi feszültségeit. Piszkozati lapokon, melyek nagy valószínűség szerint az újrahasznosító papírkukában végzik, olvasható olyan is, hogy simán végigalusszák az éjszakát, és nem történik semmi, de kezdő forgatókönyvírók azt is papírra vet-

hetik, hogy a megmentő még éjszaka, párnával elfojtva a hangot telefonál a rendőrségre.

Nos, cseppet sem kis felelősség rögzítenünk a végleges variációt. Ennek megértéséhez el kell szakadnunk a lineáris időkezeléstől, és vissza kell ugranunk egy napot. A nádasban kezdődött minden. Belenéztek egymás szemébe, és Veres Tünde világéletében arra vágyott, hogy így nézzen rá egy férfi. Vadul, de nem durván, lobbanékonyan, de nem zabolátlanul, szelíden, de nem gyámoltalanul, gyöngéden, de nem szégyellősen. A szerelemnek nincs köze az időhöz, fölötte áll annak, hogy önként és dalolva mindig alul maradhasson. Ültek az uszadékfán, és a furfangos lápi szellő képes volt irányt váltani, csakhogy Tünde felé terelje Hans veritékének illatát. Nem divatos férfiparfümillat volt ez, nem pacsuli, fekete ámbra, tölgymoha fás-aromás alapjeggyel, hanem egyszerű, ahogy Tünde nevezte magában, zöld illat. És ebben a zöld illatban benne volt Hans szemének feneketlen tengerzöldje, zöld ingének kérges vászna, szőkésbarna hajának sűrű madárfészke, és vállának széles fennsíkja.

De visszatérve az éjszakához, előjáróban elmondható, hogy az év leghosszabb éjszakája volt, már ami a csillagászatot illeti. És a legrövidebb, amit Bergson úgy nevezett el, hogy szubjektív idő. Nyugovóra tértek mindketten. A szobájuk egymás mellett volt, és Tünde, amikor jó éjszakát kívánt Hansnak, furcsa módon nem csukta be a vendégszoba ajtaját. Résnyire hagyta, mint a magáét is. És várt. Eltelt egy óra. Két óra és még egy. De semmi azon kívül, hogy a lép felől éjjeli ragadozók vijjogását, visítását, hujjogását hozta a szél. Tünde nagyot sóhajtott, felült az ágyban, megkereste lábával a papucsát, felfegyverkezett vággyal, és elindult raftingozni a vadvízen.

Bármilyen meglepően hangzik is, a rafting az egyik legbiztonságosabb és legrégebb vadvízi sportág, egyidős az emberiséggel. Az eredetileg négyszemélyes, de most itt kétszemélyes speciális gumihajót fentről egy tapasztalt Égi Kormányos kormányozza, de az evezésben minden utasnak részt kell vennie. A raftingolás teljes és összehangolt munkát kíván a bent ülőktől, ezért különösen alkal-

mas kapcsolatépítésre. Minimális úszástudás is elegendő ahhoz, hogy a hegyi patakokon, zúgókon hanykolódó raftot vízszintesben lehessen tartani. Meglehetősen jó kondiban kell lenni, érdemes az indulás előtt néhány héttel elkezdni futni és súlyzókkal edzeni. A mi két utasunk nem vett különórát a túra előtt, edzetlenül és legyengülten indultak neki az útnak. Festői szurdokokon keresztül fehér sziklák között vezetett útjuk. Vadabb és nyugodtabb zúgók, síkos sziklacsúszdák, adrenalindús ugrások jellemezték útjukat. Még védőfelszerelés sem volt náluk, mégis olyan mesteri módon vették a kanyarokat, olyan profi módon állták a csónak le-fel patogását a tajtékos habokon, hogy elsőnek érték célba.

Mi van veled, olyan vagy, mint kaszapengetéskor a fürj, mondta másnap Rebeka néni. Szólok, kiabálok, nem hallod. Mit csináltál te az éjszaka, hogy ilyen nyúzott vagy? Nem dolgozod te túl magad? Mondtam én, hogy nem neked való ez a nehéz férfimunka. De hát nyakas vagy, nem hallgatsz rám, te gyékényvilágbajnok akarsz lenni. Szerintem nem kell ma már senkinek a gyékénybútor. Egyszerűség meg régiség, ugyan már! A férfi is azt mondja, hogy az egyszerű, festetlen nő kell neki, de a festett, csinos, modern nőkre ácsingózik.

Öt eladásom volt tegnap, a maival együtt tíz, mondta Tünde boldogan. Rebeka néni, én olyan, de olyan boldog vagyok, lelkesedtem és megölelte az asszonyt. Jó, akkor már csak egy férfiemberre van szükséged, és meglesz mindened, mondta Rebeka néni. Az is kialakul majd menet közben a végén, nem fogok rágörcsölni, egy biztos, én nem fogom se erőltetni, se siettetni, majdcsak eljön, ha akar, fogadkozott Tünde. Hát én továbbra is azt mondom, hogy nem fogja rád verni ezt az ajtót senki. Én a helyedben mégis megnézném azt a cindert, az egész világ a mobilt döfködi.

Férfit titokban tartani, ha lehet ilyet mondani, nehezebb, mint a tevének átkelni a tű fokán. De a Bibliánál maradván, nincs olyan rejtett dolog, amely napvilágra ne kerülne, és nincs olyan titok, amely ki ne tudódna, és ismertté ne válna. Hippokratész a mocsárban, avagy a bujkáló rasszista orvos, tobzódott a médiához, és szököárja háromszor megkerülte a földet, vitte

magával, akit lehetett, aztán lecsillapodott, és beszivárgott a talajba. Csend lett, nem szóltak a hírek másról, csak arról, hogy Kislápostól nyugatra mindent befedett a hó. A délceg nádszarak alázatosan meghajoltak a nagy hó alatt, bütykös gyöktörzsüket behajlították, szárölelő leveleiket egymás mögé görbítették, és fedetlen fejüket előrebiccentették. Így tisztelik évezredek óta a telet, és a tél komatálát, a havat. A hó bebugyolálta a lápot, jó melegen, a kunyhókból pöfékelt a füst, és girbegurba betűkkel írta az égre, hogy az emberi élet mindenhol tanyát üt, még ott is, ahol nem gondolnák.

Fehér karácsonyunk lesz, suttogta Tünde, feldíszítem az ablakok előtt strázsáló fenyőfát, és éjjel nézheted majd, hogyan világítanak a nagy színes égők a havas fán. Nem aludtak egy szobában, Tünde ablakán olykor beláthatott egy-egy éppen arra járó kisláposi. A vendégszoba ablaka előtt pedig terebélyes fenyőfa magasodott, dús alsó levelekkel. Tünde kifejezetten kérte az építész, hogy a fához tervezzék a szobát, mert a nagy fától semmi esetre sem szeretne megválni. Nem mondhatni, hogy egyszerű volt végigvinni a tervet, de a kisházhoz toldott ikerszoba felépült, és a fenyő is megúsza néhány kósza káromkodással. Masszív, sokat látott fa volt, végignézte Csirke Jóskát és a szakkörös asszonyokat, hallotta a vészmadarak rikácsolását. Gizike és Gézu is megpihent a lombja alatt, és Kis Jóska, bár nem túl stílusos dolog, de gyakran használta paravánnak a vizelésénél. Láttá Tündét a tóparton ülni, és végig kellett néznie azt, hogy elájul, és egy horgász, mint rongybabát, autójába fekteti. És most, ha minden igaz, feldíszítik.

A láp füstös arcú, kócos népe karácsony táján ünnepet ül. Nem a názáreti Jézus születését várják. Mesék vacsorájának nevezik a leghosszabb éjszakát, amikor átmennek egymáshoz a rokonok és ismerősök. Csakis szárnyasból készítenek eledelt, mert úgy tartják, a madarak visszahozzák a napfényt. Imákat mormolnak napanyjukhoz, akinek mosolya kiolvasztja a hany befagyott vizét, és ha megindul a víz, ahogy mondják, az öröm is keringeni fog az ereken. Mert öröm nélkül mit ér az élet. Szokás, hogy

mindig a legidősebb kezdi a mesét. A történetek sokat ismételt, olykor unalmas szövegek. El-elbóbiskol a legtöbb hallgató, teli hassal bányameleg fészekben nehéz ébren maradni. Csak akkor riad fel, amikor elérkezik a búcsú ideje. Bár olyan is előfordul, hogy a mese izgalma kikerekíti a szemet. Ilyen história a kastély grófkisasszonyának története.

Az úgy volt, hogy megesett szegény, pedig jó kisasszonka volt. A lóp volt a mindene, nem érdekelték a drága ékszerek, a bársony ruhák. Na elég az hozzá, hogy meglett a gyerek. A lápi bába, bizonyos Puttonyos Rezi segített világra hozni. A kisasszony után hazament, mint aki jól végezte dolgát. A barátnője szoptatta tovább a gyereket, bizonyos Hariska, aki szintén úgy járt, mint a grófkisasszony, hogy bekapta a legyet. Fél nap különbséggel jött világra a két gyerek, Hariskáé lány, a grófkisasszonyé fiú. Hát elég az hozzá, hogy Hariska elvitte a fiúcskát egy zsombékra, ahol majd rátalált volna a grófkisasszony. Ez az egész meg volt beszélve, hogy azt mondja majd a kastélyban, hogy találta. Letette Hariska a gyereket, és egy nádfal mögül nézte, mikor érkezik a grófkisasszony a nevelőnőjével. Mert ez is meg volt beszélve, hogy ne egyedül érkezzen. Hariska leste a kosarat, amiben a fiúcska volt. Annyira leste, hogy beleejtette a csónak evezőjét a vízbe. Nyúlt utána, de elvitte a tavaszi áradat, a gyereket meg csak nem hagyhatta ott. Bolond kedvű szél támadt a morotva vége felől. Egyszer csak azt látja, hogy uccu neki, elindul az ingóláp a kosárral meg a gyerekekkel együtt. Fújja az egyre erősödő szél a zsombékot, már el is fújja Hariska szeme elől. Hariska kétségbeesésében ráhasalt a csónakja orrára, kinyújtotta kezét, és tenyerével lapátolta a vizet. Mindhiába. A gyerek eltűnt. A grófkisasszony bánatában több külföldre átkozta magát, Párizsba ment. Ott valami részeges festőnek lett a szeretője. Eltelt vagy tizenöt év, amikor tépett konttyal, szaggyalott ruhában hazavetődött Kisláposra. A hanyt járta éjjel-nappal, kereste a fiát, mert álmában megjelent neki, hogy nem halt meg, él. Kiköltözött egy szigetre, saját kunyhót épített neki az öreg gróf, ott tengette napjait a habókos grófnő. Egyik nap szőrös vízfíút fogtak a halászok. A kastélyba vitték megmutatni, milyen csudabogarat adott

nekik a víz. Rozina meghallotta az esetet, a kastélyba rohant. Fiam, drága, kisfiam, ölelte volna a fiút, de az nem engedte magához. Emberruhába öltöztették, asztalhoz ültették, de a fiú nem kívánt más eledelt, csak békát és madártojást.

Nem is lett volna semmi baj, ha ez a Hany Stefi, mert István-nak keresztelték, a Hany Stefi csak gúnynev volt, nem lábatlan-kodik a szakácsné lánya, Zsióka körül. Addig-addig kerülgette, amíg bele nem szeretett. Hozott neki ajándékba kagylót, nádat, virágot, madártollat, mindent, amit a hany adott. A lánynak is tetszett a fura szerzet, de csak úgy, mint játékszer, érdekesség. Különben is az esküvőjére készült, gyűrűs menyasszony volt, amikor kifogták Stefit.

Na, eljött az esküvő napja, Stefit felöltöztették piros nadrágba, mert ahogy mesélik, nagyon szerette a piros színt. Jön a vőlegény meg a menyasszony nagy kicicomázva, az asztalhoz ülnek. Hozzák a forró fácánlevest külországbeli fedeles porcelántálakban. Elcsendesedik a lakodalmi népség, köszöntőt mond a gróf, aztán lefelé az összes többi. Zsióka felfedi a levesestál tetejét, hogy először szed a grófnak, aztán lefelé mindenkinek. És halljatok csudát! A levesestálból irdatlan temérdek kígyó meg béka csúszik, mászik, ugrándozik elő. Ezt csakis Stefi tehette, senki más, kiabálják az emberek. Hol van Stefi? De Stefi akkor már kimenekült a teremből, futott, szaladt, loholt a hany felé. A násznép meg utána. Ruhástól ugrott bele a vízbe, lebukott, eltűnt. Nem látta többé senki, se a gróf, se a násznép, se a tulajdon édesanyja. Már ha tényleg a grófkisasszony gyereke volt.

Itt ér véget a történet. A hallgatóság lihegve a sok-sok kérdéstől, melyek közül egynek-kettőnek hangot is ad, felbolydul. Olyan lesz a kunyhó belseje, mint a vadméhkas, amit támadás ér. Ám az idős mesélő jelzi, hogy lejárt az ideje, indulnia kell. Nem illő tovább maradnia. Annak rendje és módja szerint kikísérik, felhívják figyelmét az éhes csikaszokra, mert a láb vize mélyen befagyott, úriasan, kopogósan lehet járni rajta, tudja ezt a topor-tyán is. Még egy csőre töltött kölcsönpuskát is nyomnak az öreg kezébe. Percekig néma csend uralja a kunyhót, a házigazda szól

a legkisebb gyerekeknek, töröld meg az orrod, Laji. Ez azt jelenti, hogy piszkálja a tűz közepére a félig leégett fadarabokat. Feléled a tűz, a vörös arcok nem kívánnak több mesét. Inkább jöjjön a valóság. Mi hír Kisláposon?

Ez a kérdés hosszú évtizedekkel később egy másik kunyhóban hangzik el, ahol két hajléktalan ver tanyát. Nincsenek messze a parttól, lábon járnak be a kisboltba kenyérért, kannás borért és friss hírért. Ezerszer inkább a nádkunyhóban töltik a telet, mint a közeli város hajléktalanszállóján. Ott mindenki lop, csal, verekszik, legalábbis ez a hír járja. Egyik este vendéget várnak, egy kisláposi otthontalan havert, akit a felesége se szó, se beszéd, kitett az utcára. A hálószobai franciaágyon kényelmesen két ember fér el, nem férnek el azon hárman. Mert az asszony beköltöztette maga mellé a szeretőjét.

Mi hír Kisláposon? – kérdik tőle. A pesti nő, aki fonja azokat a szép dolgokat, szökött fegyencet bújtatott a kis házában, meséli a vendég. Városi nő, vigyázni kell vele, minden kitelik tőle. Szökött fegyencet? Azta, csattan fel a két háziúr. Oszt kiszállt a rendőrség? Kiszállni kiszállt, de kiderült, hogy nem is fegyenc a fegyenc, hanem valami orvos, akit rehabilitáltak. A lényeg, hogy nem volt benne a balhéban, csak rákentek valamit. Így már mindenki érti, tiszta sor, ilyen az élet. A lényeg a lényeg, hogy állítólag ő lesz Kislápos háziorvosa. A felesége nagy hassal jár a faluban, augusztusra várják a gyereket. Ki halt meg, szegeznek a kérdést a vendégnek, ne csak arról beszélj, ki születik, a halál is fontos, nemde? A racsitós Rebeka néni tegnapelőtt tette volna a túrós rétest a tepsibe, amikor nyilallást érzett a fejében. Összeesett, a macskája talált rá, annak a keserves nyávogására szaladt át a szomszéd. Jó asszony volt, bólogat a két hajléktalan, nagyon jó asszony. Minket is megkínált mindig túrós rétesrel. Hja, az a rétes! Most is érzem a számban az ízt.

Oláh András

sziklák közt

*sziklák közt szorongva dühöng a tenger
a távol azt súgja: búcsúzz és menj el*

*szétszabdalt álmaid fényében járok
békétlen asztalnál fogant az átok*

*jövők nincs – múltunkkal ketrecbe zártak –
kivérzett vágyaink sebei fájnak*

múlt időben

víz alá nyomott az ősz

*könnyeid átszivárognak a réseken
megkésett mondatok ölelnek*

*bedarál a kétség
beteg számoszlopok vagyunk
– gyógyíthatatlanok*

*a kert is megtelt múlt idővel
– hiába a terepismeret
idegenül néznek vissza a tárgyak*

poharat koccintanak tévedéseink

*nem maradt semmi
a múlt fényt kapott
– hiányt gyászol a kivérzett
emlékezet*

csomagolni kell

*csomagolni kell s indulni
a szerep ugyanaz
csak a végszavakat skandálja más
ha a begyakorolt ritmusból
nem sikerül kilépni
beszorulsz a panaszok
szabta sikátorba
rendszerprobléma ez
valaki egyszer majd kivizsgálja
véleményezi elemzést készít
tanácsot ad
esetleg feloldoz és megbocsát
de akkor már csak holtak szemei
kísérnek tovább*

takarékmennysország

*takarékmennysország ez
– folyton besötétítenek –*

nézem a képkeretbe zárt időt

*érzem az öreg kályha melegét
a rám pazarolt könnyeket*

*gyömbéres kávét kavargatok
a régi ízekre vágyom
a sercegő zsírból kifutó illatokra*

*csatakos reményben ébredek
hűs légáramlat tisztítja tekintetem
s egy nyakamba csókolt futó pillanat*

Berta Zsolt

Mit tesz Isten

Részlet az azonos című, megjelenés előtt álló regényből,
a Cseke-trilógia harmadik részéből

Újra a frontra, a Kárpátokba vezényeltek, hogy ott átvegyek egy századot, amelyiknek elesett a parancsnoka. De én akkor már nem mehettem. Nem engedte nekem Katica, Dolly, Kopány barátom és Zsuzsanna, a Borús és a Moiser család, Weiss doktor, Mészáros szatócs és számtalan sorstársuk. Már nem tudtam kettéválasztani a magyar hadsereg szovjet elleni harcát és a magyar zsidóság deportálását, bármennyire is igyekeztem korábban eszerint érvelni. A hazám akkor két, a gyakorlatban egymással ellentétes elv teljesítését várta tőlem: a magyar zsidók felszabadulását a szovjetek előretörése szolgálta volna, miközben meggyőződésemm volt, hogy a Szovjetunió látogatása nálunk a tatárjárással lesz egyenértékű. Nem voltam képes egyértelmű, határozott döntésre. Döntés híján egyelőre azt választottam, hogy kimaradok a dologból – de valójában nem voltam biztos benne, hogy ez egyáltalán lehetséges. Azt sem vetem el, hogy végleg elment a kedvem a háborúzástól, és hogy Lia és a kis Áron, akiket szívemben és fejemben már magaménak tekintettem, még óvatosabbá, gyávábbá tettek. Erkölcsi skrupulusaim bár valósak voltak, mégis csak valamiféle spanyolfalként szolgáltak, amely elmém előtt takarta nyúlászívűségemet. Mindenesetre kimentem a Keletibe, felszálltam a számomra kijelölt vonatra, jelentkeztem a vonatparancsnoknál, aztán Máriabesnyőn suttyomban leszálltam. Ezzel a manőverrel időt szándékoztam nyerni.

Andris bátyám már másodszor jött értem Máriabesnyőre a DKW-val. Amint megláttam őt, görcsbe rándult a gyomrom, ahogy mindig, mióta Liával...

– No, mi az? Már nem is raplizol, hogy te akarsz vezetni? – kérdezte.

– Vezess csak te – feleltem.

– Szokatlanul előzékeny vagy mostanában.

Ekkor lettem egyértelműen és magam előtt is felvállaltan dezertőr. Nem kívántam többé háborúzni, legalábbis Magyarország határain kívül, vagy legalábbis amíg a náci Németország oldalán állunk. A szekrénybe akasztottam egyenruhámat, és civilbe bújtam.

Abban akkor már biztos voltam, hogy a Gestapo nem keres, hisz – ahogy Tilda említette is – Katica halálával megbizonyosodhattak tudatlanságom valódiságáról, és nem remélnék már tőlem információt. Podzeinman talpra állásáról nem tudtam semmit, de úgy véltem, a határon át nem jön utánam, illetve nem is küld senkit, s abban is biztos voltam, hogy roháci látogatásomról nem született hivatalos német feljegyzés, ahogy az ott történt gyilkosságokról és kegyetlenségekről sem. Összességében az volt a benyomásom, hogy Podzeinman és Tilda nem éppen nagyhalak a náci hatalmi gépezetben, csak amolyan stréber szerkértolók, akik egyfelől saját zsebüket tömik, másfelől igyekeznek a hatalom kedvében járni. Ahogy Sebestyén Menyus is. Persze jómagam is csupán kishal lévén, nem várhattam el a sorstól nagyobb formátumú rosszakarókat.

Béla bátyánk akkoriban rendszeresen járt a Maros utcai rendőrségre, és vissza. Werner nyomozó „kesztyűs” bánásmódját már nem élvezhette; gyakran verték meg komolyabban. Wernert ugyanis a német megszállással és a Gestapo tisztogatásainak részeként elbocsátották mint nem egészen Birodalom-kompatibilis nyomozót.

Ekkor már évek óta jegyrendszer volt, de azért lehetett kapni mindent, nem igazán szűkölködött még Budapest, sőt, még az olyan úri huncutságokról sem mondtunk le, mint a reggeli friss péksütemény, és a tegnapit inkább fasírtba, mákos gubához használtuk el. Ez biztos, mert emlékszem, amikor egy látogatásom alkalmával Kovacsevics azt kérdezte Juhostól:

- Hozott friss kiflit, Juhos úr?
 - Persze, még tegnapelőtt. Ott van a kredencben.
- Kovacevics szó nélkül kávéjába mártogatta a kiflit.

Ők sem tegeződtek össze, mivel Juhos úr kategorikusan elutasította mindenki ezirányú indítványát, később az enyémet is. Senkivel nem volt hajlandó tegeződni, és a Juhos úr megszólításhoz is ragaszkodott, még legközelebbi ismerősei sem szólíhatták keresztnévén. Ma sem. Nem tudom, mi ez nála, nem hinném, hogy a budafoki barlanglakások nyomorgó népének körében tanulta, ahol gyermekkorát töltötte.

Mindenesetre vidám kis legénylakás képét mutatta az otthonom, az már igaz. Ekkor jutott eszembe Juhostól megkérdezni:

- Juhos úr, ön tulajdonképpen miért is nem volt soha katona?
- Alkalmatlan vagyok.
- Nem látszik éppen alkalmatlannak.
- Hát magam sem gondoltam volna.
- No, és hogy tudta meg? A sorozáson?
- Nem, ott még mindent rendben találtak a doktorok.
- Hát akkor?
- Akkor derült ki, amikor megjött a behívóm negyvenkettőben.
- És akkor hogyan?
- Hát úgy, hogy képtelen voltam bevonulni.
- Annyira beteg volt?
- Ezt kikérem magamnak. Én sosem vagyok beteg.
- Hát akkor?
- Annyira nem volt kedvem a katonáskodáshoz, hogy azt már nyugodtan nevezhetjük alkalmatlanságnak.
- Ah! Értem. Ezek szerint...
- Mit?
- Ön jelenlegi státusza szerint katonaszökevény?
- Ezt kikérem magamnak! A Juhos István névhez nem tapad semmilyen szenny.
- Úgy értem, a hadsereg szerint ön katonaszökevény?
- Abszolút.
- Akkor nem értem. Vagyis... Juhos István a valódi neve?

– Kikérem magamnak! Természetesen nem. Amatőrnek néz engem, százados úr?

– Nem. Elnézést, ha megbántottam.

– Rendben, elnézem.

– És mi a valódi neve?

– Még egyszer megkérdem: amatőrnek néz? Mint a mellékelt ábra mutatja, már megbízom a százados úrban, és ebben a marhában is – bökött Kovacsevics felé –, de minél kevesebbet tudnak, annál jobb. Úgy értem, meg ne botoljon a nyelvük vagy ilyesmi.

– Ugyan már. Árulja el az igazi nevét!

– Nem én.

– Hát jó. De vannak papírjai?

– Persze.

– Hamisak?

– Dehogy hamisak, teljesen valódi dokumentumok.

– Ezek szerint Juhos István valós, élő személy.

– Inkább továbbélőnek mondanám. Itt ül maga előtt, és kávézik.

– De, ugye...

– Mit? Ja, hogy én öltem-e meg. Megnyugtathatom, nem. De én temettem el harminckilencben. Ha azt temetésnek lehet nevezni. No, az a fickó tényleg, papírosan alkalmatlan volt. Ezért is tartottam meg a papírjait. És milyen jól tettem.

– Értem. És mi az igazi neve?

– Százados úr!

– Jó, jó, csak megpróbáltam.

Ne gondolja olvasóm, hogy azt hittem, egyszerűen civilbe bújhatok, és a városban zavartalanul sétáfkálva kivárhatom a háború végét. Kerestem tehát a megoldást, ezért is érdekelt annyira Juhos története. Ekkor azonban Zalán ezredes eljött hozzám, és tökéletesen belerondított újsütetű civil életembe. Először is felszólított, hogy dezertáljak a hadseregből, illetve hagyjam figyelmen kívül minden aktuális parancsomat, ide-oda való vezénylésemet. Amikor pedig tudattam vele, hogy ezzel már meg is vagyunk, olyan megrovóan nézett rám, mintha nem ő parancsolta volna ugyanezt egy perccel korábban. Persze értem én a különbséget.

– Tudtam, hogy öntől nem áll távol az ilyenfajta önfejűség, de azt nem gondoltam volna, hogy hagyja is magát legyűrni általa!

– Pedig Oroszországban már megtapasztalhatta, ezredes úr.

– Nem. Ottani viselkedését racionalitásnak tekintettem, sőt, hazafiságnak, nem pedig defetizmusnak.

– Talán defetizmusnak tartja véleményemet, hogy a németek elveszítik a háborút, és hogy éppen hazafiatlanságnak vélem a támogatásukat?

– Dehogy. Hiszen tudja, hogy én évek óta így vélekedem. De nem a dezertálásban és lapításban, hanem a reguláris ellenállásban látom a kiutat.

– Most mégis ön szólít fel dezertálásra.

– Valóban. Maradjunk is a moralizálás helyett a gyakorlatnál. Ez nem lenne valódi dezertálás, a háború után pedig igazolni fogom önt, miszerint a parancsom szerint cselekedett, a haza üdvére.

– Már megbocsásson, tábornok úr, de hogyan igazolhatna ön engem a parancsát illetően, amikor kvietált?

– Kényszernyugállományba helyeztek! Szándékomban áll majd visszatérni az aktív szolgálatba.

– De az inaktív ideje alatt adott parancsa...

– Ne akadékoskodjon, Cseke százados! Legitimizálni fogja a jövő, és kész! Egyébként nemcsak én fogom igazolni, hanem több magas rangú úr is. Egyébként most sincs jobb helyzetben mint dezertőr.

– Igaz. Hallgatom, ezredes úr.

– Tehát ön dezertál... Őőő... Ezek szerint ezt kipipálhatjuk. Aztán magyar királyi katonatisztet fog alakítani.

– Tessék?

– Nem hajthatja végre a küldetést a saját nevén, mivel nem adhatok önnek hivatalos megbízást, így amúgy is dezertálnia kellett volna, vagyis körözni fogják mint dezertőr katonatisztet, illetve így talán már körözik is, és az első igazoltatásnál lebukna. Ez nem hivatalos küldetés. Ahogy az önálló magyar hadsereg sem létezik, így egyetlen tiszt sem, akire ezt a szolgálatot hivata-

losan rá lehetne bízni. És ha olyan erők kerülnének hatalomra a kormányzó úr helyett, akiket nagyon nem szeretnék hatalmon látni, akkor a magyar hadsereg ellenében is végeznie kell az önre bízandó feladatot. És mielőtt megkérdezi, azért ön, mert élve hazahozott száz katonát a Dontól.

– Hatvanhetet.

– Ne álszerénykedjen! Teljesen mindegy, hányan voltak.

– Rendben. Láthatlanban is köszönöm a bizalmat, megtisztelő, hogy engem tart a legrátermettebbnek a feladatra.

– Mi? Azért választottam önt, mert szükség lesz megbízható katonákra, márpedig az ön emberei hálásak magának, amiért megmentette az életüket, és tisztelik is. Ez, és persze a dezertőr mivoltuk is feltételezi az átlagosnál nagyobb lojalitásukat ön iránt, és azt is, hogy féket tesznek a nyelvükre. Tizenkettőt kell összeszednie közülük. Menni fog?

– Mi lenne a küldetés? – kerültem meg egyelőre a kérdést.

Az ezredes hosszú szünetet tartott, majd ünnepélyesen így szólt:

– Cseke százados! Önnek jutott a megtisztelő feladat, hogy kiemenekítse a Magyar Szent Koronát és a koronázási ékszereket az országból, hogy ne kerülhessenek a barbár oroszok, esetleg a németek vagy a nyilasok kezére.

A hangom elakadt, sőt lélegzetem is. És amikor levegőt venni már tudtam, szavakat akkor sem találtam a meglepetéstől és megilletődöttségtől. Az ezredes komolyan, szigorúan bámult egyenesen a képembe, majd előbb szeme, aztán körülötte a ráncok, végül szája is mosolyogni kezdett, végül pedig életemben először hahotázni láthattam.

– Ha megnézné az arcát! – harsogta. – No, hát ilyet! Nem is gondoltam volna magáról. Bocsásson meg a tréfáért, de nem tudtam kihagyni! De legalább látom, mégiscsak van önben tisztelet és elhivatottság a haza és annak szakrális kincsei iránt. Természetesen nem ön fogja megmenteni a koronát, hiszen mire való akkor a koronaőrségünk, nem igaz?

Általában értem a tréfát, sőt, szeretem, de akkor kicsit megbántottam, és csalódtam is. Megmenteni a koronát... No, az már lenne

valami. Nem csak holmi homályos célú lövöldözés a harcmezőkön, amiből már jócskán elegendem volt akkor. Volt is egy ősöm, Cseke István dédapám... De jut eszembe, őt már említettem. Ő az, aki nyolcvanadmagával Lengyelországból szökött haza a szabadságharc elején. Nos, ő azon kevesek egyike, aki Szemere Bertalan kíséretében lovagolt, amikor az magával ragadta a koronát, hogy az ne kerülhessen orosz vagy osztrák kézre, és Orsova mellett elásatta azt. Egy ilyen küldetés lehetősége bizony megmelengette szívemet. Aljas módon az is felötlött bennem, hogy ha ezt elmesélhetném Nagyapának, és rögtön utána mondanám el, hogyan elcsábítottam Liát, bizonyosan megúsznám neheztelését, de még a fejmosást is. Erre föl Zalán ezredes, aki sosem volt híres humorérzékéről, s tréfára való hajlama is hiányzott, miután felajánlotta nékem a kvázi történelmi halhatatlanságot, valamint életem és tehetségem valódi haszonra, értékre fordítását, hirtelen visszavonta mindezt.

Az arcom ekkor is beszédes lehetett, mert Zalán ezredes abbahagyta a nevetést, és zavartan, újra, de ezúttal komoly fizimiskával exkuzálta magát a tréfa miatt. Aztán folytatta.

– No, tehát a koronát nem ön menekíti ki, de egy kisebb, kiegészítő feladattal megbízzuk a siker érdekében. Mint talán tudja, a koronaőrség parancsnoka jelenleg Pajtás Ernő ezredes, régi jó ismerősöm. A napokban, felkészülendő a korona elmenekítésére, megkeresett engem, ismerve dugovicsos múltamat, tudva a nyugdíjazásomról, ami lehetővé teszi számomra, hogy láthatatlanul cselekedjek. És persze ismeri a nézeteimet is, amiket egyébként nem oszt, de nem bízik a németekben sem, és bár jóban van Szálasival, újabban benne sem bízik, ami a korona biztonságát illeti.

– Szálaszi? Mi köze Szálasinak a koronához?

– Sokan attól tartanak, hogy hamarosan mindenhez köze lesz. Pajtás ezredes és a két magas rangú úr, egyébként bárók, és maguk is koronaőrök, úgy döntöttek, a koronát elrejtik, hogy hová, azt magam sem tudhatom. Szerintem elássák valahol, fent a Várban. Jobb, ha tudja maga is, így alkalomadtán majd nem ezt kotyogja ki a Gestapónak. De egy másik tervet is készítettek, miszerint ha a koronát mégiscsak el kell vinni, úgy útnak indítanak majd egy má-

sik szállítmányt is, amelyről kiszivárogtatják, hogy útnak indult, az esetleges üldözőket elcsalva a valódi transzporttól. Nos, ezt a csalít kívánjuk önre bízni, Cseke százados. Mit szól hozzá?

E feladatot is megtisztelőnek találtam, és duzzogásom is alább-hagyott már. Tekintve, hogy megtévesztés volt csupán minden ízében, sokkal inkább nekem valónak éreztem, mint magának a Szent Koronának feddhetetlen, buzgó, komoly, védelmező lovagja lenni. Persze azt is elvállaltam volna, ha nem akad méltóbb vitéz. Igenlő válaszmot hallva az ezredes elégedetten combjára csapott, majd zsebébe nyúlt, és őrnagyi váll-lapokat, rangjelzéseket nyomott kezembe. Először bolond fejfel azt hittem, elő akar léptetni, de aztán eszembe ötlött, hogy nem is teheti nyugállományú tisztként, és hogy a küldetés amúgy is titkos, sőt nem hivatalos. És hogy dezertőr vagyok, eleve saját akaratomból, és immár parancsra is.

– Eszembe jutott, milyen előrelátó úriember, talán még önnél van Csepreghy őrnagy azonosító lapja és igazolványa. Ezért hoztam egy váll-lapot is hozzá, hogy ne kelljen kajtatnia.

– Valóban megvan. Ami azt illeti, a rangjelzése is.

– Nos, reméljük, egyszer az őrnagy is elnyerheti állapotának megfelelő adminisztratív státuszát, de ezt a küldetést még mindenképpen végre kell hajtania. No, tehát az ön első feladata, hogy szedjen össze tizenkét embert a századából. Menni fog?

– Nem tudom. Tavaly óta nekik is küldözetik a behívókat. És dugovicsos talán összesen húsz maradt. De a többiek között is akad rátermett.

– Álljon neki! No, mármost... A három úr azt akarja, hogy ön egy vasládában magával vigye a korona, a jogar, az országalma, a palást és a kard másolatát. Hogy azon túl is időt nyerjenek, amikor önt és csapatát az üldözők elfognák.

– Értem. Hol és mikor kapom meg a másolatokat?

Az ezredes megvakarta fejét.

– Hát ez az. Nincsenek másolatok. Azt akarják, hogy ön szerezzon be egyet. Őket is, engem is megfigyelnek a németek, egykettőre lebuknánk a Gestapónál, ha mi csináltatnánk.

– Most, hogy eljött hozzám, talán már engem is figyelni fognak.

– Nem. Követtek, de leráztam őket. Ez biztos, mert láttam a rejtekemből, ahogy dühösen visszafordulnak, miután eltűntem a szemük elől.

– Értem. De... Talán vágjam ki papírból a koronát, és fessek be?

– Nem tudom. Reméltem, hogy lesz valami ötlete! – mondta, és bosszúsan hozzátette, mint aki tisztában van vele, hogy ez túlmutat katonatiszti kötelességemen: – Az ördögbe is, micsoda parancs ez, most, a háború közepén!

– Megoldom, ezredes úr – böktém ki, mert eszembe jutott Pilicz báró fiának születésnap esti, ahol a fiút királlyá avatták a Szent Korona és a koronázási ékszerek másolataival.

– Megoldja? – kérdezte kiesve szerepéből, álmélkodva az ezredes. – De hát hogyan?

– Bízsa csak rám. Lesz másolat.

– Hát jó. De feltétlenül a legnagyobb diszkrécióval kell eljárnia, vagyis a lehető legkevesebb személyt avathatja be, a legjobb, ha ez a szám a nulla. E tekintetben kénytelen vagyok megbízni az ön ítélőképességében. Ha a korona megvan, és az embereket is összeverbuválta, akkor álljanak készenlétben az azonnali indulásra, s várják a parancsot!

– Parancsára, ezredes úr. Az ellátmányhoz hogy jutok hozzá?

– Milyen ellátmányhoz?

– Az emberek élelmezése, tisztálkodószerek, az elszállásolás költsége, amíg várjuk a parancsot... Egyáltalán meddig kell készenlétben állnunk?

– Fogalmam sincs. És nincs semmiféle ellátmány. Gondoskodjanak magukról, hiszen erre kaptak kiképzést. Majd utólag kompenzáljuk a dolgot. És tudja mit? Mondja meg a katonáinak, ha végrehajtják a küldetést, a hadsereg elfelejti azt a kis szökést a Dontól.

– Azt már elintézték, ezredes úr. Sokukat még ki is tüntették.

– Igazán? Ügyes fiúk. No, de jobb, ha nem is bolygatjuk meg a múltat, nem igaz?

Ez utóbbit kénytelen voltam zsarolásként értelmezni, még ha nem is néztem ki az ezredesből, hogy valóra váltja fenyegetését. Így végül csak blöffként, a magasabb cél elérésének eszközeként értelmeztem, és meg is bocsátottam. De nem álltam meg, hogy meg ne kérdezzem:

– Valójában volt választásom a tekintetben, hogy elvállalom-e a feladatot?

Az ezredes a cipője orrára nézett.

– Mindketten katonák vagyunk, őrnagy úr, a kérdés szempontjából édes mindegy, hogy éppen nyugállományú, avagy dezertőr. Ha a haza hív, menni kell, a parancs pedig parancs, nem igaz?

– Nem egészen így értettem.

Újabb cipővizsgálat.

– Nos, ha arra kíváncsi, hogy önt is megzsaroltam-e volna az-al, hogy feladom mint dezertőrt, akár a doni, akár a mostani szökéséért, úgy a válaszem igen. Mint mondtam, ha a haza hív, menni kell, és ez rám is vonatkozik. Tehát ezt ne tekintse személyes ügynek. De ön szerencsére igent mondott.

– Jó. De, ugye, azt nem várják tőlünk, hogy betörjünk egy kaszárnnyába, és úgy szerezzünk fegyvert, felszerelést?

– Ez gondot okozna?

– Hát, hogy is mondjam. Nem lehetetlen, de ha nem muszáj...

– Haha! Csak tréfáltam. Nyugodjon meg, azért nem töltöttük tétlenül az elmúlt éveket. Több laktanyában is elkülönítettünk mozgósítás esetére zárolt fegyvereket, járműveket, melyek nem szerepelnek a laktanya eszköznyilvántartásában. A IV. Károly laktanyában például egy emberem várja majd magukat, és rendelkezésére bocsát egy járművet a szükséges felszerelésekkel és fegyverekkel együtt. Az ön, mármint Csepreghy Géza őrnagy parancsát neki adja át, Bakay Szilárd altábornagy úr fogja aláírni. A parancs egy szigorúan titkos nyugat-magyarországi küldetés végrehajtásáról szól majd.

LÍRA, PSZICHOLOGOSZ

Kérgem alá hangyaházak nőnek

„A boldogság útszéli szemét,
szedhet eleget, ki lenyújtja kezét,
az érlelő kint kell megérdemelni.”
(Weöres Sándor)

Folytatjuk *A piros öröm, ha vállig ér* című vers–kép projektünket.

A versek és a festmények az autogén tréning szimbólumterápiás ülések inspirációjából születtek.

Az előző részt és az üléseket vezető pszichoterapeuta, Tasnádi Mária felvezetőjét itt érhetik el.

A második részben a nehezedés témakört bontjuk ki, azokra az asszociációkra épülő műveket olvashatják itt, amelyeket a karok és lábak elnehezedése egyrészt mint testi érzet, másrészt, a nehézség, mint önismereti téma hívott elő.

A verseket illusztráló festmény **MÁRKÓ ABIGÉL** munkája, és a borítón látható.

Varga Melinda

Karak

*Hosszú karom az égbe markol,
kéket keres, borzongó jégfelhőket,
gyökereim a forró földbe forrnak,
ahol a fény nedvesen dereng,
köd és téli éj ül lábfejemre.
Az vagyok,
kiből kirüggyezett az elmúlás zöldje,*

*aki látta a halált, és megölelte,
nem félt, szeme sem rebbent,
könnyei kőkristállyá változtak,
és amikor legördültek arcán,
mély árkot fúrtak, amelyben
patakzott a vér.*

Lőnhárt Melinda

karjaid

*ágak nőnek a karodból
amikor lehunyod szemed
a hátad szinte kiszélesedik
s a törzsedből nézd csak
nagy szárnyak nőnek
fa is lehetsz madárszárnyakkal
madár is lehetsz gyökerekkel
ha akarsz elszállsz
ha akarsz itt maradsz
tekinteted megpihen megnyugszol
zöld folyók iszapos partjain megtalállak*

Varga Melinda

Tájkép

*Évgyűrűk keringnek kérgem alatt,
kapaszkodom az égbe,
apró madarak raknak fészket tenyerembe,*

*ágamból szénaszagú nyár nő.
Szívembe mókusok fűrnak alagutat,
egy sirály elhossa a türkiztengerek verőfényét,
és gyökereim az óceánig nyúlnak,
elfelejtik a földet, és a vízzel
kötnek szövetséget.*

*Ágamat sűrű köd üli meg,
szemhéjam alatt vörös hajnallapik,
szivárvány kúszik hónom alá,
ha átlépek rajta, gyermek leszek újra,
fűbe rejtező, madárhangú,
és senki nem figyel, senki nem figyel,
ha elakad a hangom,
koronámba vörös büntudatfürtöket
szó a reggel,
távolodom minden öleléstől,
kérgem alá hangyaházak nőnek.*

Lőnhárt Melinda

mindkét kezem nehéz

*egyik kezem elnehezedik
ütött és vert pedig csak ölelni
kellett volna egyik kezem
elnehezedik mutogatott és
eltaszított pedig csak ölelni
kellett volna egyik kezem
elnehezedik elengedett és
mást fogott kézen pedig csak
ölelni kellett volna*

*egyik kezem nehéz seprűt
fogott és feltakarított egyik kezem*

*nehéz krumplit pucolt és ebédet
főzött egyik kezem nehéz
reszketett benne a pohár és
kiesett belőle a gyógyszer is*

*mindkét kezem nehéz megfogta a
kést és kenyeret szelt nektek
mindkét kezem nehéz
felvette a földre dobott
szennyest és kimosta
mindkét kezem nehéz
piciny ikreid kezét fogta
mindkét kezem nehéz*

*mindkét kezem elnehezedett
minél többet veszítettem
annál többet tapasztaltam
mindkét kezem nehéz
tele van nehéz tudással
tele van nehéz imádsággal
tele van nehéz ajándékkal*

Varga Melinda

Megbocsátás

*Isten lakik az áramköreimben,
hagyom, hogy keringjen bennem
a csendes megbocsátás.
Hajamra tülevelű erdők gyantája olvad,
talpam völgyében éjjelek mohája,
csönddombról nézem a földet,
madárszemekkel.*

Lőnhárt Melinda

hűvös selyemtakaró az est

*rám borítja lenge nyugalmát
rám borítja sötétje súlyát
testem minden pórusa
ítatóspapírrá változik – magába
issza ezt a feje tetejére állított
álomvilágot és a pacnikban új
nyomokra lel és a nyomokból
új tájakra talál – egész testem
elnehezedik egy ismerős valamikorból
hallgatja szívdobogásod
– egész testem nehéz – egész testem és
minden porcikám felismeri amit az
anyaméhben érzett még mikor
meg se moccant – miért is
félnénk hát attól ha
egyszer majd újra érezni fogjuk
amikor ránkborul a föld?*

Oberczián Géza

Izland

(Regényrészlet)

Mihály

Félórás késéssel érünk a gleccsertúra kiindulópontjára. Egyenletes sűrű szálakban szakad az eső. A túravezetők fiatal olasz srácok, gyanakodva méregetnek minket, gyatra angolsággal közlik, hogy ez nehéz túra, biztos akarjuk-e. És vegyünk fel vízhatlan öltözetet. És nem kell az esernyő. És a hátizsákot hagyjuk a kocsiban, arra nem lesz szükség. Kicsit sok az utasítás, leállítom: így megyünk, ahogy vagyunk és kész. Más kirándulók is vannak, persze mi vagyunk a korelnökök. Az öltöző egy kimustrált amerikai sárga-fekete iskolabusz, ott kapunk hágóvasakat és jégcsákányt. Ez tényleg érdekes lesz, gondolom. János segít a vasakat felszerelni a bakancsomra, mert én nem tudok odáig lehajolni. Pár lépés után le is esik. Szerencsétlenkedünk, amíg az egyik olasz meg nem szán és rendesen fel nem erősíti rám. Billegek tovább, jócskán lemaradva, János próbál lépést tartani a csoporttal. Nem is értem, minek erőlködöm, mehetne egyedül is, nekem már úgyis mindegy, Ágnes hová kerül, ez az eső viszont idegesít, az otthon vásárolt szuper vízhatlan túrakabátom már totál átázott, és alatta a polár felsőm is vizes. Ráadásul nem is bírom különösebben jól a gyaloglást, hamar kifáradok, de főleg kifulladás. Az esernyőt meg majdnem kifújja a szél a kezemből. Ám mielőtt ez megtörténne, hangos reccsenéssel kifordul, el is törik. Eldobom. Az egyik srác kioktat, hogy nem lehet szemetelni, mondom neki, majd visszafelé felveszem, de addig jól elfekszik itt. Nem győztem meg, magában pufog tovább, de legalább haladunk. Mire beérem a csoportot, a biztonsági előadásnak már vége is, János röviden összefoglalja: ne érjen semmi baj és nem lesz baj. Röhögünk. Ez valahogy megmaradt az egyetemi korszakunkból, szövicceket gyártottunk, kiforgattunk

mondatokat, szövegeket és hatalmasakat nevettünk. Ágnes is vevő volt erre a fajta humorra, szívből kacagott velünk.

A tiszta jég látványa lenyűgöző, átlátszó halványzöld, mint az üveg, és most képzeljük el, hogy ebből hegynyi mennyiség van a szemünk előtt. Lassan mászunk, mindenki jól megnézi, hová lép, a meredekebb helyekre lépcsőket vájtak a túravezetők, nagy szükség nincs a jégcsákányokra, csak arra vigyázok, véletlenül meg ne üssek vele valakit. Egy helyen olvadt hólé gyűlt fel egy keskeny átjáróban, át kell ugrani, a srácok igyekeznek segíteni. Beletrappolok, bízva a vadiúj bakancs vízállóságában. Nem vált be, onnan kezdve cuppogok, a beszivárgott víz egy része minden lépéssel kifröccsen, átáztatja a nadrágomat is. A túravezetők a fejüket csóválják, én lihegek, János ide-oda nézeget, talál-e megfelelő helyet Ágnesnek. Jól bírja a túrát, nyomát sem látom rajta fáradságnak, és a másnaposságát is kifújta a szél, elmosta az eső. Jó hangulatban szokell jégbuckáról jégbuckára, mintha semmi nem történt volna, hátán a feleségével, aki ide vágott, ki tudja, miért. Már jócskán elegendem van mindenből, amikor bejelentik, hogy eddig és nem tovább, innen nem biztonságos tovább menni, és nem is fizettünk annyit, hogy a hosszabb túrán is részt vehessünk, van tíz percünk élvezni a gleccsert, mielőtt elindulunk vissza. Felsóhajtok a megkönnyebbüléstől, János viszont kedvetlenül súgja: eddig semmi, épp itt kezdődnének az izgalmas részek, volna-e kedvem egy kicsit kockáztatni, kérdi, menjünk tovább, használjuk ki az időt. Alig teszünk pár lépést, amikor az egyik olasz felbukkan mellettünk és visszatessékel a többiek közé. Mondom neki, ez itt nem tűnik veszélyesebbnek, mint ahol eddig jártunk, miért ne mehetnénk egy kicsit távolabb a tömegtől, ám ő hajthatatlan. Morog valamit a felelősségről. Aláírtuk ugyan, hogy saját jószántunkból meg ilyesmi, de akkor sem szeretne elveszíteni minket idekint, a túlélési esélyeink az éjjel nullára csökkennének, szónokol. De mi csak tíz percet kértünk, nem egy egész éjszakát, mondom, mégis hajthatatlannak bizonyult. János elszomorodik, tetszik neki a hely, szerinte jó lenne, engem meg már tényleg nem izgat, csak szabaduljunk és menjünk haza épségben. Az eső, a fáradság és a másnaposság

kikészítettek, nem mondtam, nem mutattam, hogy a lábam már remegett a fáradtságtól. Nem emlékszem pontosan, hogy értünk vissza, csak hogy próbálok átöltözni a csomagtartó ajtó alatt, de nincs mindenből száraz ruhám, így a vizes alsógatyája és zokni marad. János az izlandi ruhájában makulátlan. Ágnes visszaköltözik a hátsó ülésre. Hagyom járni a motort, hogy fűtsön, amíg eszünk, előkerülnek a szendvicsek. János jó étvággal fal, én csak kötelességből harapok párat. A kocsi teljesen bepárasodik, ahogy a vizes ruháink párologni kezdenek a melegben. Ha lehúzzom az ablakot, kitisztulnak az üvegek, de beesik az eső, ismételten megázom. Az autó ringani kezd, már attól félek, földrengés, de csak a szél támad fel hihetetlen erővel. Látom, hogy a túravezetők elküldik a következő csoportot, széttárják a karjukat, nincs mit tenni, mutatják, pocsék az idő. Legközelebb egy kisvendéglőben látjuk őket viszont, részegen. A termosz kávé jó meleg, Jánosnak egy kis whislyt is öntök bele, hogy melegedjen fel, én csak tisztán, édesítőszerrel, a cukrot elhagytam, amikor cukros lettem – itt röhögni kéne a szójátékon, de nincs kedvem, fáradt vagyok.

Az utolsó úti célig még harminckét kilométer, jó háromnegyed óra. Az ülésfűtés kis híján főtt tojást csinál a golyóimból, párolog a vizes alsógatyám, ide-oda csúszkál az ülésben, hogy ne égeszen, de száradjon meg mielőbb. Az ablakon alig lehet kilátni, folyamatosan törölgetni kell a szélvédőt, ez ellen a páramennyiség ellen a légkondicionáló tehetetlen. János azt magyarázza, erősebbnek kellett volna lennünk az olasszal szemben, mert igazán szép helyek voltak a gleccseren, igenis tovább kellett volna mennünk. Akkor már teljesítettük volna a küldetést, Ágnes eljutott volna olyan helyre, ahová mindig is vágyott. Nem válaszolok, hagyom, mondja a magáét, elgondolkodom, tényleg ennyire meg kell-e szabadulnunk tőle, vagy egyszerűen vigyük haza és tegyük egy polcra, hogy továbbra is velünk legyen, mint most is a hátsó ülésen... akkor biztos Jánosnál lenne, gondolom, ha látni akar-nám, ha elmondanék neki valamit, át kéne mennem hozzá, talán újra barátok lehetnénk, talán már nem történné olyasmi, amitől meg akarnám védeni, talán már élhetne ő is a való világban...

Gyorsan fáradok, lassan vezetek, a letérőt a Black Beach felé majdnem elvétem, János szól rám. A szél lökdösi a kocsit, az esőt medeken vágja a szélvédőre. Kevés a hely a parkolóban, a kávézótól jó messze tudok megállni. Mert kávézó itt is van, mint mindenütt. Üvegfalú pavilon, akárhová ül le az ember, mindenhol látja az óceánt, a hatalmas hullámokat. Behúzott nyakkal megyünk odáig, bent kellemes meleg és halk zene, kávéillat. Rendelek, leülünk, nem szólunk, csak nézzük a vizet, a fekete kavicsokat, és ahogy a szél tépi a turistákat. Úgy-ahogy megszáradunk, szedelődzködünk, kimegyünk a partra. Óvatosan, lehajtott fejjel lépkedek, alig kapok levegőt, fulladok, de nem állok meg, így is jócskán János mögött bandukolok. Bokáig süllyedünk az apró kavicsba, már majdnem por, mondom, mint a korom, teszi hozzá János. Elsétálunk balra a bazaltoszlopokhoz, hatalmas barlangot képeznek, messziről olyan, mint egy templomi orgona. Bent sokan vannak, bár nem véd sem esőtől, sem szélről, sőt, itt még a hullámok tetejéről leszakadt tajték is a levegőben van, pillanatok alatt átázunk újra. A víz felé egy ponton figyelmeztető tábla, alvóhullámokra vigyázni, balesetveszélyes. Nézzük a tengert: a kitörő hullám elsimul a parton, majd hirtelen a semmiből felemelkedik több méter magasra, lezúdul, és ami az útjába kerül, viszi magával, ki a nyílt vízre, ahonnan az ellenáramlás miatt nincs menekvés. Ami egyszer a közelébe kerül, azt nem ereszt. Mutatom Jánosnak, ez az, ez jó lehet, csak kitesszük Ágneszt a kavicsra, érte jön a hullám és elviszi, itt lesz az örökkévalóságig tenger és part között, hol kint, hol bent, izgalmas, változatos sors. János bólint. Sokáig nézzük a hullámozást, szabályosságot, ritmust keresünk benne, hogy legyen időnk elhelyezni a dobozt és vissza is érni biztonságos távolságba. Végül elindulunk, szokás szerint János elől a ruganyos lépteivel, én hátrébb szuszogok. Megáll, leveszi a hátizsákot, körülményesen elkezd kikötözni, siess, kiáltom, nem tudom, hall-e ebben a szélben, pillanatokon belül jön a hullám, kiabálom, végre a kezében a doboz, most azt bontogatja elmélyülten, a hullám közben szétterül a lába körül, már bokáig a vízben áll, én még jó tíz méterre vagyok, amikor az alvóhullám felébred, lassan dagadni kezd, fuss, üvöltök, én is megfordulok, de látom, János nem mozdul,

a dobozzal piszmozg, fuss, ismétlem meg, visszafordulok, rohanok felé, ahogy bírok. Az utolsó pillanatban kapom el, a földre rántom, ráesek a hátára, két kézzel fogom a karját, ő fogja a dobozt, a hátizsáknak nyoma veszett, a víz veszett erővel fut vissza a medrébe a fejünk fölött. Félig a fekete homokba temetve eszmélünk csuromvizesen, lassan felkászálódok, rángatom Jánost, köpköd, szeme, szája, orra tele ment kavicssal, homokkal és tengervízzel, mire feltérdel, már körbevesznek piros ruhás mentősök, kivonszolnak a veszélyzónából. Egy mentőautóban ülünk aranyszínű fóliákba burkolva anyaszült meztelenül, jó meleg van, kezünkben papírpohárban tea, meredünk magunk elé. János megtapogatja maga mellett a dobozt, majdnem sikerült, mondja, és akkor kitör belőlünk a röhögés, olyan hangosan, hogy az egyik mentős ránk nyitja az ajtót, csodálkozva néz minket és értetlenül a tudomásunkra hozza, hogy majdnem meghaltunk, ettől még jobban nevetünk, megállíthatatlanul, a mentős végül bólint, rendben, röhögjenek csak, attól majd kimegy a feszültség. Több, mint egy órát ülünk a mentőben, a ruháink addig a kávézó kazánházában száradnak. Hosszú lelki fröccs után engednek utunkra, a lényege, hogy Izland veszélyes terep, sok váratlan helyzet adódhat, tartsuk be a szabályokat. Fura, de jogászként egyre lazábban kezelem őket, jut eszembe. Ami még furább, hogy János is, a szigorú, következetes, mindig az igazságot és a jogot szem előtt tartó János. Kérdezem, fizetni kell-e, mondják, majdnem az életünkkel fizettünk, nekik elég az, hogy élünk, vigyázzunk magunkra. Már az autóban ülünk, mikor egyikük lélekszakadva utánunk rohan, kezében a szétázott dobozzal. Megköszönjük, János sopánkodik, majdnem elvesztettük, én viszont azon tűnődöm hangosan, nem az lett volna-e a legjobb megoldás, ha rábízzuk a helyiekre, hogy befogadják, hogy gondoskodjanak róla belátásuk szerint. Hiszen mi nem szerepeltünk Ágnes terveiben azután, hogy idehoztuk őt... azt várta, hogy magára hagyjuk valami alkalmas helyen... gyorsabban kellett volna elindulnunk. János a fejét csóválja, nem szól semmit.

A közelben van egy kis település, Vík í Myrdal, arra veszem az irányt, éhesek vagyunk és pihenni is kéne a majd háromórás hazaút előtt. A kisvendéglőben az olaszok hangoskodnak részegen.

Amikor meglátnak, az egyikük odajön és fennhangon elkezd kioktatni minket, hogy milyen fegyelmezetlenek vagyunk, náluk is és a parton is az életünket kockáztattuk és meg is lett az eredménye, majd meghaltunk stb. János tőle szokatlan agresszivitással a székére löki a hangoskodó srácot, kussolsz, mondja magyarul, shut up, teszi hozzá és fenyegetően mutat rá, fel ne álljon, mert megjárja. Egy pillanat alatt pattanásig feszül a hangulat, gyorsan rendelék mindenkinek italt, a pincér sietősen kapkod, lerakja az asztalra, felkapok egy poharat és a részeg srácokra köszöntöm. Mindenki iszik, majd leülünk és rendelünk, szokás szerint nem nagyon tudjuk, mit, valószínűleg csirkét. János némán eszik, egy szót sem szól egész idő alatt.

János

Valami zongaramuzsikát tett be. Lassan vezet. Nagyon lassan. Nem tudom, hogy fogunk így hazaérni. Teljesen besötétedett. Egyelőre nincs köd. A magasabb részeken még lehet. Ágnes az ölemben, nincs erőm elengedni. Nagyon hiányzik.

Elnézem ezt a köpcös pasast mellettem. Megmentette az életem. Most kint lebegnék valahol a nyílt tengeren Ágnessel. Milyen egyértelmű volt, hogy utánam jön és kihúzza a bajból. Milyen természetes ez neki. Én nem tudom, megtettem volna-e. Nem kér a köszönetből. Fel sem fogja, mit tett értem. Negyven évig nem láttam, nem is gondoltam rá. Otthon csak ritkán beszéltünk róla. Néha hallottam a karrierjéről. És néhány fontosabb győzelméről. A bírói karban egyfajta mumus lett. Előre rettegetek, ha ő volt az ügyvéd egy ügyükben. Egyszer megnéztem, lehangoló volt. Egy időben vágytam rá, hogy szembe kerüljünk. Ő persze nem vállalt olyan ügyeket, amiket én tárgyaltam. Ágnest kérdeztem, hogy lehetnék Mihály egyik ügyében bíró, de csak a fejét rázta. Nem jó ötlet, mondta, elmúlt, már nem kell vele vitázni, mondta.

Persze a rossz oldalon állt. Bűnözők pénzén szedte meg magát. És Ágnes ebben segített neki. És hazudott nekem. Az összes pénz ettől a kis embertől van, amiből élünk. A házam, a kertem, minden. Hogy bocsássam meg neki, hogy átvert... és Ágnesnek

negyven év házasság után, hogy sosem volt velem őszinte... nekem nem lett karrierem, mert hallgattam a feleségemre... boldog voltam vele egy olyan világban, amit berendezett nekem... ami, mint kiderült, sosem volt valóságos...

Egyáltalán nem voltam felkészülve arra, hogy Mihály egyik pillanatról a másikra kilép az életemből és a barátnőjét is hátrahagyja. Nem értettem, mi ütött bele, miért utazott Amerikába ilyen hirtelen. Teljesen összezavarodtam, azon agyaltam, én is otthagynom az egyetemet. Ágnes meglátogatott a kollégiumban. Együtt keseregünk Mihály elvesztésén. Megittunk egy üveg bort. Azután lefeküdtünk egymással, ettől kezdve egy pár lettünk. Mihály hiányában ez természetesnek tűnt. Nem sokkal a diploma megszerzése után összeházasodtunk. Ügyvéd lettem, kisebb ügyeket vittem, válásokat, vagyonmegosztást, örökösödési pereket. Hamar kiderült, hogy a jogértelmezésben jó vagyok, de nem sok közöm van az ügyfelek pizslicsáré problémáihoz. Legszívesebben hazaküldtem volna őket azzal, hogy örüljenek, hogy luk van a fenekükön. Éppen ezért nem jeleskedtem az érdekeik képviselésében sem. Sorra vesztettem el a legegyszerűbb ügyeket is. Egyszerűen nem érdekelték. Ügyvédi karrierem ellehetetlenedett. Ekkor lettem bíró. Szigorú voltam és a „következetes”. Ez lett a hírem. Nem futottam nagy karriert, de nem is akartam. Azaz az elején igen, szerettem volna, de Ágnes lebeszélte... nem jó túlságosan szem előtt lenni, hajtogatta, addig vagy szabad, amíg nem törsz túl magasra.... Szerettem a napi feladatokat és a feleségemet. Ő viszont egyre híresebb lett, bejárta a ranglétrát, adjunktus, docens, majd professzor lett a jogi karon, végül Akadémikus.

A kezdet kezdetén egy panelban laktunk albérletben. Később eltartási szerződést kötöttünk a lakás tulajdonosával, akit haláláig gondoztunk. Utána ránk szállt a lakás. Az örökösök, a szállásadó gyermekei perelni akartak, de az ügyvédek hamar lebeszéltek őket. Két ilyen kategóriás jogással szemben teljesen esélytelen az ügy, mondták. Valójában nem is volt ügy.

Amikor kineveztek bírónak, a feleségem tanácsára visszahúzódó lettem. Az a bíró voltam a testületben, aki reggel bement

dolgozni, délután meg haza. A közös megmozdulásokban nem vettem részt. Kollégáimmal kizárólag a munkát illető ügyekről beszéltem. Volt, akinek a nevét sem tudtam harminc év után, csak úgy hivatkoztam rá, hogy a szemüveges, alacsony bíró. Nem kedveltek, de a tudásomért tiszteltek. Úgy mentem nyugdíjba, hogy egy életem át ugyanabban az irodában, ugyanannál az íróasztalnál dolgoztam, és egy fikarcnyit sem léptem előre a ranglétrán. A fizetésem időnként emelkedett, amikor éppen bérrendezés volt az igazságügyben. Amíg a feleségem a jog állócsillagává nőtt az évek során, én szépen elvesztettem minden elismerést, és beleragadtam a mindennapjainkba. Egyszer, közvetlenül a rendszerváltás után nagy meglepetésemre felkértek, hogy pályázzak meg egy magasabb vezetői állást, de végül, miután Ágnessel is beszéltem, elutasítottam. Pedig ő nagyon kapacitálta, hogy adjam be az anyagomat, nagyon jó esélyem lett volna, hogy el is nyerem a pozíciót. Pedig nem tettem semmit ennek érdekében. Régebben Ágnes elutasító volt az előléptetésemet illetően, most meg teljes mellszélességgel támogatta. Nem értettem, hogy miért. De nem léptem. Ágnes akkor sokáig nem beszélt velem.

Ettől függetlenül egy pillanatig sem voltam boldogtalan. Imádtam Ágnest, otthon körülrajongtam, főztem, bevásároltam, ajándékokkal, meglepetésekkel kedveskedtem neki, olykor szeretkeztünk. Egyetlen bánatom az életben az volt, hogy nem lett gyerekünk. Persze ennek is Mihály az oka. Abban azonban mindig bizonytalan voltam, hogy Ágnes egyáltalán miért jött hozzám... ez is egyike volt a titkainak.

A panelből huszonöt év után költöztünk ki. Ágnes a külföldi útjainak a megtakarításaiból vett nekünk egy rákospalotai kis kertes házat. Legalábbis ezt mondta. Persze már tudom, honnan jött az a pénz. Sosem kapott annyi költségtérítést. Minden nagyon, ami Ágnes után maradt, Mihálytól ered. Mindez mégis kinek az élete volt?

Kupás Virág

A vonakodó

*Milyen szomorú a szeme és
erős az illata, mint a halottaké.
Zavar, hogy itt van, mindenhol, zajtalan,
hogy nem kér, és nem is tart számon.
Néma, mint az állóvíz,
amiről sosem tudtam, mi korhad az alján,
de már nem kavarhatja fel
idegen kezem.*

Magánügy

*A törött dolgokat halk szépség lakja,
nincs szem, mely belenézzen.
Cérnaszálat a nyílt seben
végighúz egy idegen szó,
és a felsírót nincs kéz, mely ölbe vegye,
amíg meggyógyul abból, amire nem emlékszik.*

*Míg kigombolja magából a
a jégüres csillagokat,
nagy cseppekben eső hullik,
és úgy kopog az emberi vállon,
mintha apró kavics potyogna az égből.*

*Majd elég a kanóc, és ott marad a viasz.
És olvadnak az üresen hagyott szemek.
Olvadnak a tükörijég csillagok.
Olvad a most, a már, a rég,*

*a közös és az egyedül,
kinn olvad, legbelül.*

Szánts helyet

*Szánts nekem helyet a szemedben,
mert azt ígérted, nekem adod a szobát,
ahová befúj a kulcslyukon a szél,
és fejeddel szeget vertél a falba,
amire a megfelelést akasztottad, fakeresztben.*

*Szánts nekem helyet a szemedben,
mert megszülettem,
hogy megsirassalak,
ha váratlanul téged kéne megsiratni.*

Nagy Zopán

Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. X.

*Feltárok, zizegve nyitok
több könyvet: pásztázza fél-eszem,
áttetsző lény-kezem...*

*Két karját feszítve, belsőjét élvezem:
mély élmény s töredék-titok...*

(Zorman Zelme)

Egy bizonyos eseményről Branković egyik szolgája hagyott hátra feljegyzést, a már említett vívómester: Averkije Skila. Ez a feljegyzés úgy fest, mintha Skila fegyverének tintába mártott hegyével írta volna a földön, csizmája talpával rögzítve a papírt:

Papasz Avram a távozásuk előtti utolsó estén Konstantinápolyban – írta Averkije Skila – összehívott bennünket a három tengerre néző csarnokában. A Fekete-tengerről zöld szelek fújtak, az Égeiről kékek, áttetszőek, a Jón-tenger felől pedig szárazak és keserűek. Urunk a tevenyereg mellett állt, és olvasott, amikor beléptünk.

Az anatóliai legyek, esőt érezvén, csíptek, s ő korbáccsal hajtotta őket magáról, tévedhetetlenül találva el hátán a csípés helyét a korbács hegyével. Azon az estén már elvégeztük szokásos vívógyakorlatainkat, és ha nincs a rövidebb fél lába, szétdarabol abban a félhomályban. Éjszaka mindig gyorsabb volt, mint napközben. Most ezen a rövidebb lábán madárfészket viselt lábbeli helyett, mert az melegít a legjobban... (Milorad Pavić: Kazár szótár, részlet)

Azaki Nemazaki spontán beszólásai:

most látom, hogy a 23. emeleti széles erkély-párkányon: Maja Mukarja (rossz vicc, de van műkarja), Duba Duplovecz és Yuri

Morozov újra mocorog. A *Farkasok órájában* még mindegyik tetszhalott (illetve teszt-hullamerev volt)... *Human extinction!* – Bármit is jelentsen: nehogy leessen! Minket – és a rengeteg, szervekkel, jelekkel, utalásokkal teli, képzavarokkal agyon-idomított linket: Stockhausen kísérleti hang(agy)velegével együtt ébresszen... Újra és újra: ha nem túl szegecses-szálkás a behatoló hangvilla-ujja...

Petuh, ahh, petuh (merev kakas)! Szlenged: *meleg pertu*. Orosz, non-ortodox, morcos metu! Avagy: metu-sztázisok, meg-nem-úszások, permanens szeánszok belső karneválja. Lélek-csatornák megnyílásaiba is betekintve: képzet-nyeldekletések és zuhanások ölelése közben... – nemlékezett, belmélkedett a költő a *Blake-hommage* kiállítás megnyitóján, miközben Schiele-figurás pólóban és Van Gogh-os zokniban kortyolta az elpezsgő idő-átjárások (párolgó) buborékait...

Később: idegen kádban lebegve ébredt...

- - -

A világ tele van lélektelen bábemberekkel... Egyre gyakoribbak ugyanis azok az esetek, amikor is olyan gyerekek születnek emberi formában, ahol nem emberi lélek bújik meg az „én” mögött. Ehelyett az utca tele van olyan lényekkel, akik nem tartoznak az emberek osztályba. Számos emberi lélek nélkül született véglény mászkál köztünk, azaz olyan entitások, akik nem születnek újjá haláluk után. Emberi alakok, akik természet-démonokat hordoznak. Sok ember van például manapság, akik köztünk járnak, de nem igazán emberek, csak a forma szerint. Valójában a démonok különféle kasztjai uralnak sok emberi alakot!

Egy kozmikus hiba természetesen nem lehetetlen, főleg, ha erre rá is segítenek! Az egyén, aki a földi létbe inkarnálódik, már előre meghatározott. Vannak pl. egész generációk, akik nem akarnak visszainkarnálódni a földi pokolba, de a karmájuk miatt mégis testet kell ölteniük. Ilyen esetekben más lények kényszerítő hatására érkeznek vissza a fizikai létbe, de nem teljesen lesznek kom-

patibilisek ezzel a világgal...

Ők is nagyon különböznek az emberektől minden lelki és szellemi tekintetében, mivel megszállók. Az ilyen ember nem emlékszik a dolgokra, melyeket tett, vagy bódultságában nem emlékszik semmire. Vannak ugyan emlékei, de ezek csak a megszálló tudat átszűrődései.

(Részlet dr. Rudolf Steiner előadásából. Antropozófiai konferencia, 1923. július 2–3.)

- - -

Visszatérő derengés-jelenés: a költő koponyájának emulzióval átítatott lebenyében a valóságos idők elnyelő, sejtelmes-misztikus Angkor építmény-részletei rajzolódnak, hívódnak elő...

Majd a kappadókiai táj barlanglakásai, kúp alakú mélyedésekbe forduló üregei jelennek meg. A hely szellemének és közeteinek keletkezési ideje mintegy 25 millió évvel ezelőttre, az újnegyedkorba – a geológiai harmadkor második felére – tehető. Ebben az időben tűzhányók, vulkánok működtek, ezekből alakultak ki Anatólia legmagasabb csúcsai és a világ egyik legkülönlegesebb tája: a *Feen Kamine* (törökül: *peri bacaları*). Avagy: a „tündérkérmények” régiója...

Aztán az Altamira barlangrajz-foszlányai áttetszően rezegnek egybe (az elme tér-játékainak délibábjában) a mór építészeti keresztmetszetein is túl-lebegő Alhambra erődtítmény-falaival; odébb pedig a szépséges Ronda tűnik elő: mindegyik egyre közeledik, belső, legbelsőbb közelségük a jelenlévőt és a képzeletbelit egyaránt bekebelezi...

- - -

Triszmegisztosz inge piszkosz! – három(szoros) rímálmóból rém-kép(k)edve kiáltott fel a leíró, miködben a maszatos látományt (jaj, teringettel!): a homloklebeny faláról törölgette... Ejnye, na, dadogó dada-gó *narrogó!* Hermész te a i-á-ba!

Antonin Artaud, Alfred Jarry, Herman Hesse, Jorge Luis Borges, Henri Michaux különféle könyvei, majd az okkult bel-kult: Agrippa von Nettesheim, Albertus Magnus és René Guénon művei – a *leíró* polcain – most egyszerre nyílnak. Összeakadnak, egymásba borulnak, belívbe hatolnak, vagy nyeglén elhajolnak, majd élesen döfnek, mellső-hátsó borító(corpus)ba váratlanul szúrnak...

Eukrisztina és Krüszosztomosz eközben – ismételten – Öröm Jakab barokkos budoárjának rejtett hálósobájában (sub rosa) találkoznak – és Hochheimi Eckhart (mester) középkori teológus, filozófus, az egyik legnagyobb keresztény misztikus fő művét: az *Opus tripartitumot* olvassák fel egymásnak...

- - -

Egy másik (összecsúszott) téridőben és vallási dimenzió-meghasonulásban *Masudi így szólt Avram urasághoz: Nagyúr, mondd neked valamit, aminek örvideni fogsz, mert régóta szeretnéd ezt hallani. Akivel te álmodsz, azt úgy hívják, hogy Sámuel Koen. Hazudik! – sikoltotta menten Sevast, egészen váratlanul megragadta Masudi zöld iszákját, és a szobában égő tűzbe vetette. Erre Masudi hihetetlen higgadtsággal fordult papasz Avramhoz, és Nikon Sevastra mutatva így szólt: Nézd meg, nagyuram, hogy csak egy orra lika van. És a farkán hugyozik, mint valamennyi Sátán.*

Papasz Avram megragadta a papagájt, amelyik karmai között a lámpást tartotta, és mindkettőt a padlóra tette. Ebben a fényben Nikon Sevast orrában csakugyan egyetlen orrlik vált láthatóvá, fekete és középuitt osztatlan a cimpától, akként, ahogy az az ördögfajzatnál szokott lenni. Akkor papasz Avram ezt mondta neki: szóval, te azok közül való vagy, akik nem mernek lábbelit váltani? Igen, uraság, de nem azok közül, akiknek a szar félelemre bűzlik. Én nem tagadom, hogy a Sátán vagyok: ismerte be kertelés nélkül, csak megjegyzem, hogy a keresztény föld és ég alvilágához, a görög terület gonosz lelkei közé és a pravoszláv szertartás Hadészéhez tartozom.

Mert ahogyan felettünk az ég fel van osztva Jehova, Allah és az Atyaisten között, ugyanúgy az alvilág is megoszlik Asmódi, Iblisz meg a Sátán között. Véletlenség, hogy a mai török birodalom területén fogtak el, de ez nem jogosítja fel Masudit meg az iszlám világ többi képviselőjét arra, hogy ítélkezzen felettem. Ezt csak a keresztény szertartás képviselői tehetik meg, akiknek jurisdictiója az én esetemben kizárólag jogos. Ellenkező esetben előfordulhat, hogy a keresztény és a zsidó bíróságok az iszlám alvilág tagjai felett kezdenek ítélkezni, amennyiben véletlenül a kezük közé kerülnek. Gondolkozzon el ezen a figyelmeztetésen a mi Masudink...

(Milorad Pavić: *Kazár szótár*, részlet)

- - -

Introibo ad altare Dei! – zendített rá Buck Mulligan, miközben oldott övű, sárga fürdőköpenyét enyhe hajnali szellő emelgette, s ő a borotválkozó tálat az ég felé nyújtotta. Majd lefelé kémlelt a sötét csigalépcsőn – és így kiáltozott: *Hozzám, Csücske! Te Loyola Diabolica!* – Igen, mindez az első oldal elején...

Az *Ulysses* utolsó sorában pedig négyszer „hangzik” el az igen. A remekmű legutolsó szava: nagybetűs Igen.

A HÓNAP ALKOTÓJA

Reke Balázs

Társak

Elsőként az albínó vadászgörény bukkant fel a betonszegély alatti, szabályos, kerek részből. A bundája vöröslött, a puha szőrszálak csatakos tincsekké álltak össze a vértől. Miután kipréselte a testét a szűkös járaton, odaszaladt a gazdájához. Még négy görény követte, szinte mindegyik másik járatból bukkant fel. Fáradtak és vérmocskosak voltak. Addigra a terrierek már elvégezték a kinti munkát.

Hetvenkét patkány feküdt a fűben, nagyságrendi sorokba rendezve. Elöl a legnagyobbak, alkar hosszúak, szürkésbarna bundával, a hasuk piszkosfehér. Mindnek át volt harapva a torka, a karjaik végén a karmos ujjak görcsösen görbültek, mintha nagyon szorítani akartak volna valamit. Utánuk jöttek a süldő sorok, valamivel kisebbek, némelyiknek alig néhány szövetdarab tartotta a fejét a helyén, olyan vadul martak rájuk a terrierek. Aztán az egérméretű, szürke kis növénydékek, és a sor végén a rózsaszín, pondrószerű újszülöttek heverték.

Búza Karcsi mellettük térdelt a fűben. Addigra már minden vadászgörény a ketrecében forgolódott, a kutyák kissé megnyugodtak, és a gazdájuk körül járöröztek. A férfi egy apró spirálfüzetet vett elő a munkásnadrágja mellső zsebéből. Felhajtotta a fedőlapot, aztán fordított néhányat, és a spirálrugók közül kihúzta az agyonfaragott ceruza csonkját. Felírt pár számot, szorzott, aztán húzott egy hosszú vonalat, és leírt egy összeget. A számokat egyesével megérintette a ceruza ék alakú hegyével, és beírt egy tizedesvesszőt.

– Tessék nézni, ennyi a vége! – mondta Búza Karcsi, felemelkedve a guggolásból, és odamutatta a füzetlapot az asszonynak, aki mögötte álldogált, a kukoricagóré mellett.

Az asszony odalépett, szemügyre vette az írást, aztán megvonta a vállát.

– Én nem tudom, miben egyeztetek meg az urammal, nekem csak azt mondta, hogy fizesselek ki, ha végeztél – mondta az asszony, és feltette a mellkasa elé a kezét.

– Csak számoljuk át együtt a darabszámot, meg nézzük meg, hogy jól szoroztam-e össze. Hogy az én lelkem is nyugodt legyen – javasolta Búza Karcsi.

– Jól van, Karcsikám, de tudod, hogy én bízom benned.

Miután végigszámolták a földön fekvő tetemeket, és újra kiszámolták a végösszeget, az asszony bement a házba, és egy köteg papírpénzzel tért vissza. Odaadta Búza Karcsinak.

– Számold azért át! – mondta az asszony.

– Kétezerrel több – felelte Búza Karcsi, miután átpörgette a köteget, és nyújtotta vissza a két darab ezrest.

– Nem, nem! – tiltakozott az asszony. – Az uram a lelkemre kötötte, hogy adjak borravalót, mert olyan hamar jöttél, amikor szoltunk. Nagyon sokat számított, egy egész alomnyi kiscsirkét lefojtottak már, ki tudja, mi következett volna.

– Most egy ideig nem lesz velük gond, de bármi van, szóljanak azonnal. Sok jószág, meg sok takarmány mellett mindig visszajönnek a férgek. Sajnos nem lehet mit csinálni.

– Köszönjük, Karcsikám! – hálálkodott az asszony. – Az uram sajnálta nagyon, hogy pont el kellett mennie, találkozott volna veled szívesen, de hát ez van.

– Persze, most így sikerült. Merre jár, elad valamit? – kérdezte udvariaskodva Búza Karcsi, és közben elkezdte bepakolni a görényketreceket a kocsiba.

– Megbütykölt az egyik ismerősének valami motort, azt vitte el. Csak reménykedem, hogy cserébe nem hoz haza megint valamit.

– Hogy értve? – kérdezte Búza Karcsi, és lecsukta a csomagtartót.

– Múltkor valakitől pávákat kapott.

– Pávákat?

– Azt. Ilyen díszpávákat. Gyönyörűek voltak, az mondjuk biztos, de olyan ordítózást csináltak itt hajnalban, meg este, meg

igazából, ha bármi a közelükbe ment, hogy el kellett paterolnunk őket, vagy mi költözünk el. Borzalmas volt.

– Ja, értem – nyugtázta Búza Karcsi, és beült a vezetőülésbe, de az ajtót még nem csukta be. – Mennem kell, csókolom, még világosban haza kell érnem, hogy a helyükre menjenek a srácok – mondta, és behúzta az ajtót.

– Jaj, egy pillanatot várjál még, a dinnyét szereted? – kérdezte az asszony.

– Szeretem, de ne fáradjon, csókolom!

– Á! – legyintett az asszony. – Egész nap cipekedem, most egy dinnye az nem oszt, nem szoroz. Jó sok a napsütés idén, olyan édes, mint a méz. Vágok le egyet neked. Annyi van, hogy nem győzzük enni – fűzte hozzá hátrafordulva, mert közben már el is tűnt a fészernben.

Pár pillanatig csörömpölés és pakolászás szűrődött ki az öreg fészerből, és az asszony morgolódása, mert nem találta, amit keresett. Búza Karcsi kiszállt az autóból, és lassan odasétált, és szemügyre vette a tákolmányt. A gyalulatlan deszkák, amiket összeszőgeltek falaknak, már régen megszürkültek és kiszáradtak a napon, a szögek rozsdás, rovátkázott fejei alakjukat veszítve ültek a fában, és az eső által kioldott vasoxid vörösen csorgott végig alattuk a deszkalapokon. Néhány helyen a görcsökből már kihullottak a kerek fadugók, és az így keletkezett lyukakon darazsak repkedtek be. És a fészerből forró levegő áramlott ki, amibe öreg szerszámok olajos szaga keveredett.

Az asszony egy csorba pengéjű késsel a kezében lépett ki a fészerből.

– Itt vagyok már, csak nem találtam ezt a rohadt kést – zsörtölődött. A fészer mögött elkanyarodott balra, elsietett a vályogból készült, alacsony melléképületek mellett. Búza Karcsi alig bírta tartani vele a lépést.

A konyhakert rendezett volt; a paradicsom felkarózva, az uborka felfuttatva, gyom egy szál sem a sorok között. A dinnyeföld a konyhakert végéből indult ki, de a növények szárai már kezdtek átnyújtózni a paprikapalánták közé. Tekervényesen elburjánzó száruk és

tenyérenyi levelek közt heverték a dinnyék a földön. A tőnövények indái még hosszan nyújtóztak tovább, egyenesen be a barackfák közé. Az asszony leguggolt, és elkezdte kopogtatni a dinnyéket, majd rámutatott egy legalább tizenhárom kilós darabra.

– Ez jó lesz? – kérdezte Búza Karcsitól. – Mind jól szól, biztos mézédések már.

– Persze.

Az asszony elnyisszantotta a késsel az indát, amivel a dinnye kapaszzkodott a tőnövénybe.

– Akkor, ha már itt vagy, te cipeled, nehéz, mint a fene! – jelentette ki az asszony, és a térdére nehézkedve feltápászkodott.

Búza Karcsi felemelte a dinnyét a földről. Forró volt a héja, alul rücskös a rátapadt, kiszáradt sártól.

– Ezt a kis barackost is tavaly ültettük – kezdte az asszony, közben megtörölte a homlokát. – Azt se tudom, minek. Lehet, már nem is élünk, mire ez igazán teremni kezd. Á, nehézfejű ember az én uram, de hát ismered – dünnyögte.

– Igen – mondta Búza Karcsi, majd kicsit toporgott, amíg az asszony hallgatott. – Bocsnát, csókolom, de tényleg sietnem kell, a jószágok hőgutát kapnak a kocsiban.

– Persze, menjél, ne haragudj, én meg itt szóval tartalak!

Búza Karcsi bepakolta az anyósülés mögé a dinnyét. Az asszony mellette állt.

– Köszönjük még egyszer! – hálálkodott az asszony.

– Igazán, nincs mit – felelte Búza Karcsi, és gyorsan indított, majd lehajtotta az összes ablakot, és kigurult a tanyáról.

Már alkonyodott, mire hazaért. Begurult az autóval a tanyaudvarra, bezárta maga mögött a nagykaput. Először a terriereket terelte be a kenneljükbe, vizet adott nekik, aztán már sietősen pakolta ki a kocsiból a görényketrecek. Az állatai elcsigázottak és szomjasak voltak.

Körülszítált mindent a szürkület, mire az utolsó ketrec ajtaján is kattant a retesz. Könnyű, nyáresti szellő fújdogált, tekergette a tanya köré ültetett nyárfák leveleit. A macskabaglyok első siko-

lyai már a sötétségben röppentek fel. Az egyik a tanyaház kéményén üldögélt, a másik a melléképület tetőgerincének közepén. Jó ideje laktak már a melléképület padlásán, Búza Karcsi nem bánta, mert hiába vijjogtak hangosan esténként, legalább mindig összeszedték a pockot meg az egeret a tanyaudvarról.

Búza Karcsi a házban vacsorázott, közben a tévét nézte. Zsíros ujjai végével nyomogatta a távirányítón a csatornák gombjait. Az egyikén focimeccs ment, a másikon valami valóságshow napi összefoglaló adása. A meccs unalmas volt, passzolgattak és keveset futottak, valami barátságos mérkőzést szerettek volna mutatni a szurkolóknak, de egyik csapatból sem mert senki kockáztatni egy sérülést a szezon előtt, így inkább negyedgözzel fociztak. Búza Karcsi is csak akkor kapcsolt a meccsre, amikor a másikon reklám ment. Így maradt le a mérkőzés egyetlen góljáról, amit egy szinte amatőr kapushibával és egy jó csellel érvényesítettek. Mikor a bíró leállította a találkozót, Búza Karcsi kikapcsolta a tévét, és kilépett a verandára.

Meleg és száraz este volt, eső vagy egy hónapja nem volt, a föld mindenhol olyan keményre kötött be, hogy egy kapavágást sem lehetett nagyon ejteni rajta. Búza Karcsi hallotta is a kocsmában, hogy a hagymaszedők panaszkodnak, hogy nem tudtak tovább várni a szedéssel, de mivel eső nincs, így a kőkemény földből szó szerint ki kell vájni minden egyes gumót.

A verandán járt a szél. Odahúzta a hintaszéket, felrakta a lábát a sámlira, és nekiállt megtömködni a pipáját. Nem sietett, szép lassan nyomkodta bele a dohányt, megkopogtatta a szék karfáján a pipa fejét, majd gyufával gyújtott rá. Pár másodperc múlva nagy füstfelleg vette körül az arcát, és az illatos dohányfüst odébb kergette a rajzó szúnyogokat.

Egy órát üldögélt kint, ahogy mindig szokott, aztán a helyére tolt a hintaszéket, és bement a házba aludni.

Hatra már végzett az etetéssel, és körbejárta a locsolócsővel a nemrég ültetett kiskákat a tanyaudvaron. A levelek és csekkek a bejáratí ajtó melletti szekrény tetején heverték halomban. Át-

lapozta őket, és amelyik nagyon sürgős határidejű elintéznivaló volt, azt felmarkolta, és beült az autóba.

A rádióban a Bumeráng szólt, és néha valami zene is ment, olyankor Búza Karcsi feltekerte a hangerőt. A vezetőülés ablaka le volt hajtva teljesen, azon könnyökölt ki. Hosszan elnyúló szántóföldek mellett hajtott el, már learatták a búzát mindenhol, és a kerek bálák szétszórtan álldogáltak a nagy üresség közepén, köztük fácáncsapatok csipegették az elszóródott magvakat. Még csak hét óra volt, de a hőség már most kezdett leereszkedni mindenre, mint egy láthatatlan lepel, és a napsugarak átvillantak az út mellett álló hatalmas, öreg nyárfák levelei között.

A faluban a szokásos reggeli mozgás fogadta. Néhányan bicikliztek a központban, a bolt előtt öregasszonyok beszélgettek, a távolsági busz pont akkor indult el a városba, amikor ő leparkolt a posta előtt.

Még nyitáskor kitámasztották a posta ajtaját egy nagyobb téglával, nehogy becsapja a szél. Öreg épület volt, mióta Búza Karcsi az eszét tudta, itt postahivatal működött. Odabent fejmagasságig lambériát erősítettek a falakra, és a falak mindenhol piszkosfehérek voltak, mert tízévente meszeltek csak, mindig azt mondták, hogy nincs rá költségvetés, meg hogy ugyan ki fogja kipakolni meg arrébb tolni ezt a sok mindent azért, hogy a fehér falat újra fehérre mázolják. A sarkokban megszürkült pókhálókát himbált a huzat, és mindenből a régi papír savanykás szaga áradt.

Amikor Búza Karcsi belépett a helyiségbe, mindhárom kiszolgálóablak üresen állt.

A bejárathoz legközelebbiben lehetett venni a kaparós sorsjegyet, lottót, meg egyéb szerencsejáték dolgokat intézni, ez teljesen le volt választva üveggel. Búza Karcsi gyerekkorában azt gondolta, hogy úgy néz ki, mint egy hatalmas kalitka, és a sorsjegyárus nő benne, a kardigánjával meg a koszos szemüvegével, mint egy öreg madár.

A középső ablaknál Juhásznő dolgozott, az ötvenes éveinek végén járt, és mindig nagyon kedves volt Búza Karcsival. Legalábbis azóta biztosan, hogy öt éve egy kisebb vándorpatkány ko-

lónia letáborozott Juhásznéknál, befúrták magukat a műhely alá, és egyik este előjöttek, és az összes pulykacsibét lefojtották. Búza Karcsi emlékezett a hívásra is, hajnal volt, még ő sem végzett az etetéssel, amikor az asszony sírva hívta fel. A férje a kamionnal valahol Olaszországban fuvarozott, és Juhászné hajnalban kiment, hogy etessen, és akkor találta meg a kispulykákat. Mind a harminckettőt megölték, az apró tetemek szétszórva heverték a rücskösre öntött betonpadlón. Néhánynak a nyakát harapták ki, a többinek a hasfalát rágták össze, kerek, sötétvörös vérkörben feküdtek szanaszét. Búza Karcsi gyorsan rátalált a bejáratra a műhely oldalában, egy nagy rakás hullámpala alatt futott lefelé a nyílás. Egy óra múlva mind a nyolc patkány kiterítve hevert a fűben. Búza Karcsi nem is nyitotta ki a füzetét, hogy számoljon, valamiért elszomorította a halott kispulykák látványa, beterelte az állatait a ketrecekbe, és elkészönt. Onnantól Juhászné mindenkinek ajánlotta, és a hivatalból kiinduló szájhagyomány legalább száz megbízást hozott Búza Karcsinak.

A harmadik ablaknál Julika dolgozott, aki harminchat volt, és a háta mögött mindenki elmondta róla, hogy a városban volt a nagypostán, de elvált és hazaköltözött a szüleihez. Már hét éve lakott a faluban, de még mindig bevándorlónak tekintették. Julika letagadhatott volna legalább tíz évet, a nők irigykedtek rá, és féltették a férjüket tőle, ezért néhányan pár éve elindították a pletykát, hogy iszik.

Búza Karcsi megállt az első ablak előtt, onnan rálátott az épület hátsó kijáratára. A három asszony az ajtóban állt, kezükben kávéval és cigarettával. A huzat az összes füstöt behordta a posta épületébe. Julika vette észre, hogy a férfi az ablak előtt áll, gyorsan elnyomta a csikkét a hamutálban, és odaszólt a többieknek, hogy „majd én megyek”.

– Jó reggelt, Karcsi – köszönt neki, miközben leült a helyére.

A férfi közben átlépett az utolsó kiszolgálóablakhoz.

– Jó reggelt – dörmögte, miközben az övtáskájában kutatott a pénztárcája után.

– Csekket lesznek? – kérdezte Julika. Közben a székével foglódott kicsit, ujjai közt radiós végű ceruzát pörgetett.

– Igen-igen, feltéve, ha hoztam magammal pénzt – felelte Búza Karcsi. – Á, megvan – tette hozzá előhúzva a tárcáját. A csekkeket odatolta az ablak nyílásához. Akkor vette észre, hogy a körmei alatt végig fekete sávok húzódnak. Belerakódott a kosz. Gyorsan elkapta a kezét, és zsebre vágta.

A nő becsúsztotta a leolvasóba az első csekket. A gép ütemesen zakatolt, a csekk folyamatosan gördült át rajta. Amikor kijött, Julika letépte a perforáció mentén a bilétát, és elindította a következő csekket. Közben felnézett Búza Karcsira, mosolygott. A férfi észrevette azt a pici „o”-betű formájú rést a vörös rúzsban, a nő ajkán, amit a cigarettaszűrű vágott bele. Hátról nevetés hallatszott, majd poharakkal csörögtek, és csukódott az ajtó. A hirtelen lezáródó levegőzug beszippantotta az összes maradék füstöt a helyiségbe, a huzat megszűnt, és a füst elindult nagyon lassan felfelé, a mennyezet felé, felhőszerűen kavargott.

– Hogy vagy mostanában? – kezdett csevegésbe Julika, a csekkolvasó gépiesen zümmögött mögötte. – Rég jártál nálunk – tette hozzá.

– Minden rendben – mondta Búza Karcsi. – Csak sokat dolgoztunk a srácokkal. Kicsit el is vagyok maradva a dolgaimmal, mert folyton úton voltunk.

– Az a jó, ha sok a munka, nem?

– Dehogynem! – vágta rá Búza Karcsi. – El is fáradtam eléggé, de állatok mellett, meg ilyen vállalkozással nincsen soha szabadnap. Ez van – vállat vont. A tárcáját élére állította a beadó ablak előtti apró pulton.

– Kéne oda már egy asszony – kotyogott bele nevetve Juhászné, miközben helyet foglalt a középső ablaknál.

Búza Karcsi mosolyt erőltetett az arcára.

– Melyik asszony örülne neki, ha folyton úton lenne az ura? – kérdezte Búza Karcsi.

– Mindegyik – felelte kórusban Juhászné és a szerencsejátékos asszony.

Búza Karcsi feltette a kezét, jelezvén, hogy erre nincs mit mondani.

– Ne is figyelj rájuk – mondta Julika, és letépte az utolsó csekk-ről is a feladószelvényt, majd mondta az összeget.

A kocsmában egész sokan voltak. Búza Karcsi nyolc biciklit számolt a hely előtt, de jópáran gyalog érkeztek. Hangosan köszönt, amikor belépett, biccentett is az asztalok felé, majd a pult-hoz ment. Presszókávét és kólát rendelt.

– Megjött a patkányok réme! – hallatszott mögüle. – Mint a Terminátor, úgy irtja a dögöket – folytatta a férfi, és elnevette magát.

– Szevasz, Sanyi bácsi, látom jó kedvedben vagy – fordult hátra Búza Karcsi.

Kozma Sanyi megtermett férfi volt, a kocsmái szék lábai szinte begömbültek alatta. Az arca vörös volt, borzas haja kilógott a tányérsapka alól, amit mindig viselt. A katonaságtól maradt nála, legalábbis ő maga ezt állította, de a legtöbben azt mondták, hogy a bolhapiacon vette a sapkát, és csak azért hordja, mert elküldték hadkötelezettségéből pszichológiai okok miatt.

– Hogy megy a patkánybiznisz, fiú? – kötekedett tovább Sanyi.

– Jól, Sanyi bácsi, minden a legnagyobb rendben – felelte Búza Karcsi, és kézbe vette a kávéját, hosszú gőzoszlop szökött fel a pohárból. – Meghívlak egy körre – tette hozzá.

– Nekem nem kell tőled semmi! – hárította el Sanyi, és az asztalra koppintotta az üres poharát. Vörösbort ivott kólával, négy deci bort nyelt le egy deci üdítővel hígítva. – Jól megy az üzlet, a szegények lehúzása, nem elég a patkány, aztán jött az apád, hogy elvegye a pénzüket, mert ő majd eltakarítja, mióta ő nincs, azóta te viszed tovább a bizniszt. Hát sosem szabadul meg a magadfajtától a szegény ember?

– Jó tudod, Sanyi bácsi, hogy apró munkáért nem kérek pénzt, azoktól meg főleg, akinek nincs miből adnia – felelte Búza Karcsi.

– Hagyjad rá! – szólt közbe a pultos, és intett Búza Karcsinak, hogy forduljon vissza a pult felé. – Tudod, milyen! Bolond részeg ez a szerencsétlen. Morogjon csak magában.

– Persze, igazad van, nekem nem kéne hagyni, hogy felhúzzon. De hát tudod, hogy van... az egy dolog, amikor engem szid, de ha a fatert is belekeveri, arra ugrok. Holtról jót vagy semmit. Így szokták mondani.

– Így van – nyugtázta a pultos.

Közben Búza Karcsi magához húzta a kólásüveget. Jéghideg volt, és a meleg helyiségben azonnal kicsapódott a pára az üveg oldalán, és gyöngyözésbe kezdett. A szájához emelte, és néhány húzásra kiürítette az üveget. A pultos szó nélkül a hűtőhöz ment, kivett még egy kólát, lepattintotta a kupakját, és Búza Karcsi elé rakta.

– Igyál még egyet, ezt a ház állja – mondta a pultos. – Csak kéne egy kis segítség... – A mondat végét elharapta.

– Nocsak, gond van? – kérdezte Búza Karcsi.

– Szerintem van egy vendégem a raktárban – súgta a pultos, egészen közel hajolva hozzá, Búza Karcsi az arcán érezte a kávészag savanyú bűzét. – A szigetelés aljában lett egy lyuk pár napja, és valami összerágta a ropikat. Reggel, ahogy bejöttem, minden tele volt apró fóliadarabokkal, meg morzsával. Nem láttam, de tuti, hogy bejutott valahol egy rohadék.

– Igen, ez alapján valószínű – nyugtázta Búza Karcsi.

– Meg tudnád nézni?

– Persze, gyorsan el kell az ilyet csípni, mielőtt még több kárt csinál.

– Köszönöm, Karcsikám, természetesen nem kérem ingyen, ha még ma megnézed, akkor szép összeget adok. És kérlek, ez maradjon köztünk. Tudod, milyenek az emberek – súgta, körbehordozva a tekintetét a helyiségben. – Azt pletykálnák rögtön, hogy patkányfészek ez a hely, meg hogy összemásszák a söröket, meg mindent, és inkább átmennének a Búfelejtőbe inni.

– Pedig, ha tudnák, hogy hányszor megyek oda évente – vetette közbe Búza Karcsi, és elmosolyodott.

– Sejttem én – nevetett cinkosan a pultos. – Akkor számíthatok rád?

– Persze, zárás után jövök, amikor már mindenki elment. Van hátul villany a raktárban, elboldogulunk úgy is. Megnézem, hogy

mi a helyzet. Ha csak egy fészkelte be, ahogy sejtem, akkor azt elintézzük hamar.

– Köszönöm, Karcsikám, rendes gyerek vagy te. Mindig mondta az apád is, hogy rád lehet számítani – mondta a pultos.

Az első gyanús dolog a nagykapu volt. Amikor Búza Karcsi a tanyához ért, azt látta, hogy nagykapu reteszének nyelve a záron kívül van, és ütemesen kopog a vason, ahogy a szél mozgatja. Tisztán emlékezett rá, ahogy reggel kiszállt a kocsiból, bereteszelte maga mögött a nagykaput, és úgy indult el a faluba.

A tanyaudvar porában szépen látszott az ő reggeli keréknyoma mellett futó másik párhuzamos. Valami súlyosabb jármű lehetett, mert a nyomvályú, amit maga után hagyott, jóval mélyebben vágott a földbe, mint Búza Karcsi autójáé. Mintha egy hosszú csiganyom lett volna, és egyenesen hátra vezetett, az állatok ketreceihez.

A terrierek a helyükön voltak, veszettül ugattak, és összevissza futkostak a kenneljükben. Gumicsizmás lábnyomok tartottak a görényketrecekhez, és előttük sok nyom torlódott egymásra. Mind az öt ketrec üres volt, az ajtajuk nyitva. A tolvajok nem igazán ügyeltek az óvatosságra, mindent összetapostak, egyértelmű nyomokat hagytak maguk után. Az öt görényt valahogy megfogták, betuszkolták egy másik helyre, és elvitték őket valami nagyobb rakterű furgonnal.

Búza Karcsi berohant a házba. Vezetékesről hívta a rendőrséget, de a diszpécser azt mondta, hogy mivel a legtöbb járőr egy nagy országúti balesetnél van, ezért beletelik jópár órába, mire kiérnek. Arra kérte, hogy addig várjon otthon, de pontos időpontot nem tudott adni. Letették a telefont. Búza Karcsi idegesen járkált fel-alá a házban, közben elővette a noteszát, és tárcsázta a polgárőr számát, közben a fiókból előhúzott egy csomag piros Symphoniát, amit arra tartott, hogy a cigarettákat vízben feloldva permetlevet készítsen. Kihúzott egy szálat, és remegő kézzel meggyújtott egy gyufát. A telefon sokáig csengett, de senki sem vette fel. Lerakta a kagylót, és kiment az udvarra.

A mérőszalaggal lemérte az összes nyomot, amit meg tudott különböztetni egymástól, rajzolt hozzá bordázatmintát is, majd a teherautó keréknyomát is megmérte. Talált egy csikket is a porban. Igyekezett úgy csinálni, ahogy a filmekben látta; kesztyűt húzott, és egy nejlontasakba dobta a csikket. Fehér szűrű volt, majdnem tövig szívott, rajta Sopianae-felirattal.

Állt egy pillanatig, és bámulta az üres ketreceket. A háta mögött a terrierek még mindig veszettül csaholtak a kennelben. Hirtelen megfordult, és sietve beszállt az autóba, hajtott az országút felé, a nagykaput sem zárta be maga mögött. A keréknyom világosan futott előre egészen az aszfaltútig. Onnan balra kanyarodtak, a falu felé, látszott a kerekekről az útra tapadt sárgás pormaradvány. Búza Karcsi balra kanyarodott. Már félúton volt a falu felé, amikor eszébe jutott, hogy nem is ellenőrizte a házban a bonbonos dobozt, amiben az összegyűjtött pénzét tartotta, az ágy alatti laza padlódeszka mélyedésében.

A keréknyom majdnem a falutábláig futott. Nem is volt nagyon letérő útközben, csak a szántásba hajthattak volna bele a tolvajok. A faluban viszont elvesztette őket. A nyomvonal eltűnt, a merőleges utcák bármelyikében folytathatta az útját a teherautó. Búza Karcsi idegesen a kormányra csapott, és gyorsított.

Először a posta előtt állt meg. Kiugrott, és a polgárőr felől érdeklődött, akiről tudta, hogy állandóan Julika körül legyeskedik, ha meg ott nincs, akkor a kocsmában nyakalja a hosszúlépést a nagy hőségre hivatkozva. A postán nem volt senki, a ventilátorok a meleg levegőt forgatták odabent, és a halmokba rakott papírlapok széleit emelgették.

Búza Karcsi hirtelen toppant be, és másodpercek alatt ledarálta, hogy miért érkezett. A sorsjegyárus nő kint volt cigizni, Juhászné bóbiskolt a számítógép előtt, és már a szövege közben riadt fel, vérágas csíkszemmel bólogatott, és próbált úgy tenni, mintha bármit is felfogna a dologból.

– Segítek, ha gondolod, Karcsi – ajánlkozott Julika, és felemelkedett a székéből. – Több szem többet lát – fűzte hozzá a nő, és a

cigarettáját a zsebébe mélyesztette, és elindult hátra a kijárat felé, közben odavetette a többieknek, hogy kiveszi az ebédszünetét.

– Láttatok valami idegen furgont az elmúlt egy-két órában? Nem biztos, hogy helyi, csak átment a falun, vagy bármi? – kérdezte Búza Karcsi, miközben beültek.

– Nem volt nagyon senki nálunk utánad már. Jött pár öreg kaparóst venni, meg csekket fizetett egy ember. De hó vége van, ilyenkor csak a kocsmában megy az élet – felelte Julika. – Merre akarsz indulni?

– Pont oda, a kocsmába! – vágta rá Búza Karcsi. – Az a nagypofájú, Kozma Sanyi reggel belém állt megint a vállalkozásom miatt, nem bírja elviselni, hogy sikeres vagyok. Eddig mindig túrtem, de most összeszólalkoztam vele. Ki tudja, mire vetemedik az a részeg bunkó?

– Ez borzalmas, nem is hittem, hogy ilyesmi történhet – csóválta a fejét Julika. – És a polgárőrség sem segít?

– Nem tudtam elérni azt a barmot sem. Ja, bocsánat, nem akartam... mindegy – szabadkozott a férfi.

– Semmi gond, tényleg egy barom. A kocsmában biztos megtaláljuk majd. Folyton jár a nyakunkra a postán, és búzlik a cefrétől, közben meg próbál vicceskedni. Tróger alak – mondta Julika, és elhallgatott egy pillanatra. – Nem baj, ha rágyújtok? – kérdezte, megtörve a csendet.

– Dehogy! Ha gyújtasz nekem is egy szálát.

Julika kihúzott a dobozból két szálát, mindkettőt a szájába tette, és meggyújtotta, majd az egyiket odanyújtotta Búza Karcsinak. A férfi a cigarettára nézett, pontosabban a szűrőre, amin ott volt a rúzs vörös, körszerű pecsétje. Elvette Julikától, és a szájába rakta, mélyen leszívta a füstöt.

– Kösz – mondta, és kikapcsolta a rádiót, ami valahol még a falu határa előtt elvesztette a frekvenciát, és azóta csak szemcsésen zúgott.

– Nincs mit – felelte a nő.

A kocsmában változott kicsit a közönség azóta, de a legtöbb asztaltól ugyanazok az arcok néztek rá vissza, amikor belépett az

ajtnón. Egyedül ment be, megkérte Julikát, hogy maradjon a kocsiban, nem akarta, hogy hírbe hozzák emiatt, és hiába tiltakozott a nő, hogy őt nem érdekli, mit beszélnek róla a háta mögött, Búza Karcsi nem engedett.

Amikor belépett a félhomályos terembe, hunyorogva kereste Kozma Sanyi alakját, de a férfi nem volt sehol. Odament a söntéshez, intett a pultosnak.

– Azt ígérted, hogy zárás után jössz vissza – sziszegte a pultos összeszorított fogakkal, vigyázva, nehogy meghallja más is.

– Nem azért jöttem – legyintett Búza Karcsi –, Sanyit keresem, azt a nagypofájú bálnát! – tette hozzá már dühösen, és egy gyors mozdulattal elmorzsolta a csikkét az egyik hamutálban.

– Mert? – tárta ki a karját a pultos. – Mit csinált az az idióta? Hát reggel óta itt iszik.

– Itt van még? – kérdezett vissza Búza Karcsi.

– Itt hát, csak gondolom kiment hugyozni. Van valami baja már annak, mindig fél óráig szenved a budiban, majd visszajön mindjárt. Itt van még a maradék piája is.

Búza Karcsi a pultra csapott, és közelebb ment az asztalokhoz.

– Mindenki figyeljen ide! – kiáltotta.

A helyiségben hirtelen megálltak a mozdulatok. A biliárdnál még gurítottak egyet, de aztán a férfi rátámaszkodott az ütőre, és egyenesen Búza Karcsi arcába bámult. A többiek is abba hagyták a beszédet, letették a poharat, csak a cigarettát szívták némán.

– Jól ismer itt mindenki. Ismertétek az apámat is. Mindenki tudja, hogy nem vagyok hazug ember, és állom a szavam. Ma reggel a postára jöttem be, aztán itt voltam egy ideig a kocsmában, láttátok. Arra értem haza, hogy valaki betört a portámra, és elvitte magával az összes vadászgörényemet.

Halk morajlás törte meg a csendet, az emberek valamit súgtak a mellettük ülőknek.

– Mindenki jól hallotta, ahogy Kozma Sanyi, aki most persze nincs itt, pár órája ismét ellenem uszította az embereket. Most pedig nincsenek meg az állataim. Valami rohadt tolvajok ellopák őket! Nem mondom, hogy falubeliek voltak, de csak olyan

lehetett, aki tudta, hogy nem vagyok otthon, és azt is tudta, hogy a kutyák el vannak zárva a kennelbe. Más nem mert volna bemenni. Csak hogy tudjátok, hívtam a rendőrséget, és feljelentést teszek. De, ha valaki csak viccelt, és visszakerülnek az állataim, mire két óra múlva hazaérek, akkor nem lesz semmi.

Az emberek újra fészkelődni és sugdolózni kezdtek. Valaki megköszörülte a torkát, egy másik a padlóra köpött, majd újra a szájába vette a nyálától szétázott cigarettaszűrőt.

– Biztos a rohadt zöldek voltak! – kiabálta be valaki. – Múltkor a Szekeresék tanyáján tiltakoztak a libatömés ellen. Az alig tíz kilométerre van innen. Úgy tudom, hogy a városból jöttek a nyomorultak valami furgonnal vagy kisbusszal. Mondta is a feleségem, hogy náluk akartak a kisboltban üdítőt venni, de nem szolgálták ki őket. Idegesek is voltak nagyon.

Búza Karcsi körbenézett. Mindenhol bólogattak az emberek, és hangosabban kezdtek el szót váltani egymás közt.

A pultos odaállt Búza Karcsi mögé, és a vállára tette a kezét: – Nem biztos, hogy ezt itt kell csinálni, Karcsikám, miért nem mész el a polgármesterhez? Ő mindig segít a gondokban.

Az emberek helyeseltek. Közben a hátsó ajtó felől hangos krákogás, majd öklendezés hallatszott, és az a jellegzetes hang, ahogy a felszakadozott váladék csattan a betonon. Kozma Sanyi lépett be az ajtón, hörgött a mellkasa, és még éppen a nadrágszíj gyanánt használt vastag bálamadzagot próbálta megkötni lelógó hasa alatt.

– Hát itt meg mi van? – kérdezte Kozma Sanyi, feltolva feje tejejére a tányérsapkát. Odavonszolta magát a pulthoz, és megragadott egy poharat, aminek az alján még volt egy kevés vöröses-barna ital. Egy kortyra kiitta, aztán előrébb tolta az üres poharat. A pultos odalépett, és kevert neki még egy vörösboros kólát.

– Sanyi bácsi, mindenki hallotta, ahogy reggel az állataim miatt pörölsz velem, és most eltűntek, valaki ellopta őket – kezdte Búza Karcsi. – Mit tudsz mondani?

– Mi közöm van hozzá? – vágta oda Kozma Sanyi, és nyúlt az italáért, ami közben elkészült.

– Te voltál? – kérdezte Búza Karcsi, a férfi mellé lépve.

Sanyi elemelte egy pillanatra a szájától a poharat: – Magadnál vagy? Nyitás óta itt ülök, csak hugyozni mentem ki. Szerinted két pisálás között betörtem hozzád valami kurva görények miatt?

– Megkértél valakit, hogy viccből vigye el őket egy kicsit? Csak úgy szívatásból?

– Dehogy kértem! – legyintett rá a férfi, és lerakta maga elé az üres poharat. A szája sarkában egy nagy csepp vörösbor ült a ráncokban, ami hirtelen gördült le az álla felé. A pultosra nézett, és az üres pohárra mutatott.

– Biztos, hogy nem? – erősködött Búza Karcsi. – Meg kell mondanod, mert én már hívtam a rendőrséget!

– Azt csinálsz, amit akarsz, semmi közöm hozzá – közölte Sanyi, megfogta a borát, és indulni akart a helyére.

– Feljelentést fogok tenni – mondta Búza Karcsi, és kissé derékkel oldalra fordult, hogy mindenki érezze magára vonatkozólag a szavait.

– Leszarom, mit csinálsz, baszom alássan! – zárta le a vitát Kozma Sanyi, és lassan a székéhez bicegett. Leült, elengedett egy böfögést, és odahúzta maga elé a cigarettáját.

– Még nincs vége! – mondta Búza Karcsi, miközben elindult a kijárat felé.

– Porbafingó majom – eresztette utána félhalkan Kozma Sanyi.

Búza Karcsi megállt egy pillanatra az ajtóban, de aztán nem fordult vissza, az autójához ment. Beszállt, indított. Olyan gyorsan akart elhúzni onnan, hogy a kerekek megpördültek a kavicságyon, a motor felzúgott, és a hátsó kerekek pár marék aprókövet a hely elé támasztott biciklik közé szórtak.

Elmentek a polgárőr házához, Búza Karcsi egymás után ötször csöngetett és várt, de senki sem nyitott ajtót. Onnan a polgármesterhez autóztak, de az éppen terepszemlén volt a szomszéd faluban, szemrevételezte az újonnan beszerzett csomagológépet a savanyítóüzemben.

Búza Karcsi visszahajtott a postához. Leállította a motort, de nem engedte el a kormányt. Bámulta az utcát, ahogy a szél ki-

kavart egy kevés port az egyik kátyúból, és vitte egy ideig, majd bekotorta a buszmegálló bádogépületébe.

– Már rég lejárt a szüneted – szólalt meg Búza Karcsi. – Bocs, hogy feltartottalak a munkában.

– Á, semmi gond, amúgy is kevesen vannak délután. A többiek megcsinálják, amit meg most ellógtam, azt majd ledolgozom a héten még. Sajnálom, hogy nem tudtam segíteni – mondta Julika, ujjai az ajtó kilincsére kulcsolódtak.

Búza Karcsi nem szólt semmit, csak mosolyt erőltetett az arcára. Julika kiszállt, de még nem csukta be az ajtót.

– Szólj majd, ha megtudtál valamit, vagy ha kell bármilyen segítség! – mondta a nő.

– Kösz mindent! – nyugtázta Búza Karcsi.

Julika becsukta az ajtót, és elindult befelé a postára.

Nem lepődött meg, amikor mindent ugyanúgy talált otthon. A ketrecek üresen álltak, a nyitva hagyott kicsi ajtókat jobbra-balra terelte a szél, és a rozsdaszeplős sarokpántok sírásszerű nyikorással követték le a mozgást. A rendőrök sem jártak ott, semmi üzenete nem volt, nem hívta senki sem.

A kennelben a terrierek idegesen csaholtak. Délután volt már, éhesek voltak, ki akartak menni. Száraz tápot szórt a kutyaáknak, friss vizet engedett nekik. A locsolótömlőt a diófa alatt dobta el, és még vagy két liter víz kifolyt belőle, mielőtt teljesen kiürült volna a harminc méteres tömlő. A víz nagy, barna szígetet áztatott bele a porba.

Búza Karcsi elindult a házba. A nem használt hálósobába ment, ahol egy rakás régi kacatot stócolt fel az ágyak tetejére. Az egyik ágy tetején régi ágyneműk voltak; az öreganyja dunnái, tollpárnái. Mindent ledobált a padlóra, felnyitotta az ágymenűtartót. A régi, száraz acélrugók hangosan kattogtak. Egy kis fémdobozt vett elő onnan, aztán visszacsukta. A tetején kulcslyuk volt. Elővette a zsebéből a kulcscsomót, átpörgette, amíg a legkisebb kulcs a kezébe nem került. Kinyitotta vele a dobozt.

Zsírpecsés konyharuhába csavarták anno a revolvert. Öreg fegyver volt, már az apja sem nagyon használta, talán csak egy-

szer, amikor a nádi farkasok odaszoktak a tanya környékére. Minden alkonyatkor kiment, és közéjük lőtt a leshelyéről, ahogy gyülekeztek, aztán pár hét után nem jöttek többet.

Kihajtogatta a ruhát. A pisztoly hideg volt, és szúrós olajszagot árasztott, ami gyorsan a férfi orrába költözött. A fegyver mellett nagy, gyufásskatulyára emlékeztető dobozban töltények. Oldalra billentette a tárat, mind a hat töltényűrt megtöltötte.

Még kora délután volt, amikor kigurult a tanyáról. Arra ment, amerre korábban is, amikor a tolvajok furgonjának nyomát követette. Áthajtott a falun, egy pillanatra lassított a posta előtt, de nem állt meg.

Miután elhagyta az áthúzott helységnévtáblát, még egy kilométert autózott, amíg az út elágazott. Balra vagy jobbra lehetett csak menni, mert egyenesen egy mély öntözőárok mögött hatalmas szántóföldek kezdődtek. Búza Karcsi pár másodpercig töprengett. Sehol sem járt autó. Balra kanyarodott. Folyamatosan váltott felfelé, ahogy gyorsított. A dízelmotor hangosan bögött. Régi autó volt, beletelt vagy húsz másodpercbe, mire elérte a száz kilométeres sebességet.

V8

A régi lengyel piac mellett vesztegelt. Azon a részen, ahol a betonpalánkszerű falakról már rég lemállottak a hirdetések, a falragaszokat először szürkére szívtá a napsütés, majd csíkokká szaggatta a szél. Délelőtt tíz után nem sokkal állította félre két rendőrautó, a sofőrt kiszedték, és a motorháztetőre nyomták, a csuklóit összebilincseltek. Az egyik rendőrautó elvitte a férfit, a másik kocsit a két járőrrel ott maradt, hogy várják rádión az utasítást. Először csak lassan körbesomfordáltak a fényes, királykék Mustang Cobrát, majd körülnéztek, nincs-e bámészkodó a környéken, végül beültek. Megtapogatták az üléseket, a műszerfalat, a kormányt, a váltó gombját. Mindennek újszaga volt, mintha

az egész autó azelőtt gurult volna ki a szalonból, hogy átkelt az óceánon.

A sofőrülésben ülő rendőr kicsit fészkelődött, rászorította kezét a kormányra, majd felmutatta kollegájának a kulcsot.

– Mit szólsz? – kérdezte.

– Ugye, nem arra gondoltál? – kérdezett vissza azonnal a másik.

– Csak egy kör, itt a piac körül. Pár perc az egész.

– Hülye vagy! Ez egy lefoglalt verda, ezért kinyírnának minket. Mi van, ha valaki meglát, és felnyom? Úgyis kiderül, nekem nincs szerencsém, mindig lebukom az ilyen dolgokkal.

– Figyelj! – kezdte a rendőr, és kissé oldalra fordult a sofőrülésben. – Hallod, figyelsz?! – szólt rá újra a kollegájára, mert az csak bámult kifelé az ablakon. – Még életemben nem láttam ilyen verdát, filmen se nagyon. És most itt van. Mennyi esélye volt ennek? Pont itt, a szaros lengyelpiac mellett. Nem tudja meg senki, picit gurulunk vele. Lehet, hogy négyszáz ló felett ülünk, sosem lesz ilyen többször. Tudod, hogy úgy döglünk meg, hogy egy rohadt Suzuki törlesztőjét fizetjük egész életünkben... ilyen autó az országban sincs több szerintem. Na, lécci, csak egy kört!

– És ha valaki meglát? – húzódozott az anyósülésen ülő zsaru.

– Majd adunk neki egy helyszínit valamiért, aztán mondjuk, hogy nem jelentjük fel, ha behunyja a szemét. Mi vagyunk a törvény.

Az anyósülésen ülő rendőr újra kinézett az ablakon. A betonfal előtt egy régi vasrudakból összehegesztett kerékpártároló állt, benne egy bicikli rozsdás maradványával. Egy lakattal összefogott láncsal kötötték ki a tárolóhoz, és a lánc vörösré oxidálódott szemei néhány helyen már bele voltak olvadva a málló vázba.

– Oké, menjünk! – mondta a járőr. – De gyorsan, aztán hozzuk vissza, mielőtt valaki keresni kezd minket.

– Ez a beszéd! – kiáltotta a sofőrülésben ülő rendőr, és megvárta a kollegája vállát. – Kösd be magad, indulunk!

Az ujjai szinte reszkettek, ahogy a slusszkulcsot az indítózárba dugta. Elfordította, és a gyújtás kattánása után a motor mélyen, öblösen bögött fel, az alapjárata is olyan erős volt, hogy azt hit-

ték, az aszfalt is mozog alattuk. Üresben rálépett kicsit a gázpedálra. Az autó eleje fészkelődni kezdett.

A rádiójuk hirtelen recsegéssel kapcsolt vételre. Mindkét rendőr összerezett, majd a sofőrülésben ülő gyorsan leállította a motort. A diszpécser már másodjára mondta be a járőrökcsijuk hívó kódját.

– Induljatok azonnal a Városi Kollégiumhoz, öngyilkosság történt, biztosítani kell a helyszínt, amíg megérkeznek a nyomozók! – ismételte a diszpécser sercegő hangon.

Azt kapták parancsba, hogy a Mustangot hagyják ott a lenyelpiac mellett, csak a slusszkulcsát vigyék magukkal. Nem tudtak járműszállítót küldeni az autóért, mivel a városba befutó autótúton tömegkarambol történt, és minden mozgatható egységet oda vezényeltek. Kelletlenül zárták le a kocsit. Ahogy elhajtottak, még a visszapillantó tükörben hátranéztek a poros útszélen álló királykék Mustangra, majd amikor a diszpécser újra hívta őket, hogy merre járnak, kirakták a vészvillogót meg a hangjelzést, és száguldottak át a városon.

Sanyi a külvárosban a szokásos benzinkútra hajtott be a Golf-fal. Leemelte a 98-as benzin tankpisztolyát, és elkezdte teletölteni a kocsit. Közben a fülére szorította a telefont, de az csak csengett, senki nem vette fel. Közben a töltőpisztoly csattant, és megugrott a tank beömlő járatában. Sanyi lerakta a telefont, és a farzsebébe süllyesztette, visszazárta a tank ablakát, és elindult befelé a boltba. Lassan lépkedett, az aszfalton elterült színes olajfoltokat kikerülte. A lábán vadonatúj Puma Speedcat cipő volt, mielőtt belépett volna a benzinkúti üzlet ajtaján, úgy igazította a farmerjának a szárát, hogy az a cipőnyelv mögé kerüljön, és ne takarja el a fehérrel szedett „Sparco”-feliratot.

Odabent rögtön a hűtő felé indult, közben intett a pult mögött álló hasonló korú srácnak. Kivett két energiatitalt, aztán átment az újságos falhoz. Végigpörgette rajta a szemét, és levett egy tuning autós magazint, átpörgetett néhány oldalt, aztán a hóna alá nyomta, és a kasszához sétált.

– Mi a pálya, haver? – kérdezte tőle a srác a pult mögül. Közben hátrafordult, és a hifi hangerejét kissé lentebb vette, hogy hallja, amit Sanyi válaszol neki. A *Take me away* ment a 4 Strings-től, kissé rezonáltak az üzlet nagy üvegablakai.

– Semmi – felelte Sanyi. Betámaszkodott a pultra, és a tartóból két csomag rágót rakott az energiatálcák mellé. – Veled? – kérdezett vissza, de nem igazán figyelt arra, hogy mit mond a srác, a szeme oldalra tévedt, a Pirelli-naptárra. Az autó mellett pózoló nőt nézte a fekete-fehér fotón.

A srác dörmögött valamit, miközben beütötte a kasszába a tankolást, de Sanyi nem értette, szóval csak bólintott egyet. Fehéresen süttött a Nap odakint, mintha mindenre egy nagy, fényes fólia borult volna. Az üzlet ajtaját a poroltóval támasztották ki, hogy járjon a levegő, és az ablakon kora őszi illat támoltygott be. Keveredett benne a városhatáron lévő földekről felszálló hamvado tarlószag, a korai alma és a szilva illata, és a töltőállomás állandó benzingőze. Az üzletben pedig találkozott az adalékanyagok és a motorolajok szúrós szagával. Sanyi úgy érezte, hogy hirtelen túl tömény lett az egyveleg, minél hamarabb ki akart volna jutni a levegőre.

– Látom, a verda szépen épül! – jegyezte meg a srác, majd beütötte az utolsó tételt, és kirakta a blokkot a pultra.

– Ja, alakul a dolog. Pont most szerváltam bele egy új K04-es turbót. Az testvérek között is legalább 40-50 lóerő pluszban. Szerintem 240 ló körül tartok most. Egy-két apróság jön még bele, amit a fatrom hoz Amcsiból... szóval, asszem fölnyomja majd mindenkiben a pulzust a verdám, ha megépül olyanra, amilyenre akarom.

– Az kemény, öreg! Jók a matricák is, nem is láttam még! – lelendezett a srác.

– Az is új, múlt héten nyomtam rá a lángokat meg azt a pár feliratot a kerék mellé. Csak hogy legyen a kislánynak valami pófája!

– Versenyzel majd vele? – kérdezte a srác, közelebb hajolva, és halkított a beszéde hangerején, pedig senki sem volt a környéken.

– Hamarosan kész lesz, és akkor megyek vele – mondta Sanyi.
– Na, mennyivel jövök? Fizetek, aztán húzok, mert várnak már a városban.

Járó motorral állt a panelház mögött. Nem parkolt be a többi autó közé, hanem csak szélre húzódott. Elővette a telefonját, tárcsázott, és miközben kicsöngött, időnként rálépett a gázra. A motor felbőgése végigmorajlott a panelek falain, a játszótereken, kékre mázolt padokon, a sakkozó öregek felnéztek a meccsből.

– Itt vagyok előtted – szólt bele Sanyi a telefonba, amikor fogadták a hívást. Kétszer egymás után gázt adott. – Hívogatlak egy órája, de baszol felvenni a telefont. Mindegy is, gyere, van egy kis dolgunk, úgyis tudom, hogy ráérsz éppen! – Szünet. – Nem, nem telefontéma, haladjál lefelé! Szórakoztatom a szomszédokat, amíg leérsz, mindjárt kapcsolok nekik egy kis zenét. Úgyis ki akartam próbálni az új mélynyomókat.

Lerakta a telefont, és betolt egy cd-t a lejátszóba. A mélyek dolgoztak hátul a csomagtartóban, Sanyi dobolt a kezével a kormányon az ütemre. Mellette, a panelházak közötti gázos részen sokan voltak; anyukák a gyerekeikkel, öregek az asztaloknál, a nyáron elszáradt cserjesorok előtti padokon párok enyelegtek. Egy középkorú férfi tekert el Sanyi autója mellett, és bekiáltott az anyósülés felőli nyitott ablakon, hogy „meg fogsz süketülni, te hülyegyerek!”. Sanyi bólintott, és tovább dobolt a zene ütemére, ingatta a fejét, aztán amikor a férfi még mindig bámult befelé a kocsiba, kiszólt neki, hogy „nem hallok semmit, haver!”. Erre az legyintett, és ellökte magát a padkától, továbbkerekedett az úton. A biciklijét rozsdá csipkézte, a lánc csörömpölt, aztán amikor tekert néhányat, sziszegni kezdett.

Az anyósülés ajtaja hirtelen vágódott ki, beült egy srác, és behúzta maga után az ajtót. Hawaii-mintás ingben volt, barna bőrdzsekiben, vörösseszőke haja tarajba zselézve, az arca borostás. Elővett egy doboz Marlboro-t a kabátja belső zsebéből, kihúzott egy szálát.

– Ember! – szólt rá Sanyi, miközben lentebb halkította a zenét.
– A kocsiban ne cigizz már!

A srác kelletlenül visszatolta a cigarettát a dobozba, a belső zsebébe csúsztatta, majd a másik zsebből elővett egy pilóta nap-szemüveget, feltette, és bámult maga elé.

– Hova megyünk? Minek kellett titkolózni? – kérdezte. Közben kinyitotta a kesztyűtartót, kivett egy cd-tartót, és elkezdte lapozgatni a lemezeket.

– Na, ezt figyeld! – kezdett bele lelkesen Sanyi. – Nemrég a zsaruk félreállítottak egy vadonatúj Mustang Cobrát. Amcsiból jött, gyári 400 lovas, V8-as szörnyeteg, olyan, ami felszedi maga után az aszfaltot, ha odalépsz neki.

– Várj! – szólt közbe a srác, és becsapta a cd-tartót. – A kék Mustang? Amcsi rendszámmal?

– Bakker, Erik, te figyelsz, amikor beszélek hozzád? Ezt mondtam az előbb, hogy behozott, gyári Mustang Cobra, szerinted hány ilyen szaladgál a városban?

– Á, az tudom, hogy kié – legyintett Erik. – Bármilyen van vele, inkább felejtsd el! Jobban jársz. Nem a mi világunk.

– Most kussolj kicsit, elmondom a sztorit, aztán kitaláljuk, mi legyen – intette le Sanyi. – Szóval van a tag, tökmindegy, hogy kicsoda, reggel a zsaruk leállítják a főszert a lengyel piac mellett, kiszedik, a motorháztetőre nyomják, mint a filmekben, és elviszik valahová. De a poén az, hogy a Mustangot otthagyták. Azt mondják, hogy valami zűrzavar van, mert a legtöbb zsaru a tömegbalesetnél van a főúton, néhányan meg valami öngyilkosság-nál, a többiek meg a fene tudja, hol, de a lényeg, hogy a Mustang még mindig ott áll. Senki sem vontatta be a gyűjtőtelepre, mert nincs kapacitás a baleset miatt.

– Ott van még mindig? – kérdezte Erik.

– Naná, hát ezt pofázom! Állítólag, legalábbis egy haverom azt mondta, hogy kint fog aludni, mert kábé el is felejtették a nagy káoszban.

– Várjál, ha ezt te tudod, akkor lehet, hogy már mindenki beszél róla a városban. Az reggelre téglára lesz rakva, elhiheted. Örülnek, ha pár darab vasat be tudnak vinni belőle a gyűjtőbe – jelentette ki magabiztosan Erik, közben újra kinyitotta a cd-

tartót, kivett egy Ferry Corsten-lemezt, és felmutatta Sanyinak. – Ez mehet?

– Tőlem – vont vállat Sanyi. – De a lényeg, hogy mielőtt szét-kapják az emberek, még oda akarok érni.

– Minek? – kérdezte Erik, miközben cd-t cserélt. – Nem akarsz lemaradni a műsorról? Vigyünk popcornt meg gumimacit is?

– Enyém lesz a kocsi váltógombja! – mondta Sanyi nyugodt hangon. – Csak kell valaki, hogy figyeljen, amíg kioperálom belőle. Mást nem tudok kiszedni, de pont illene a verdámba. És meg kell csinálni, mielőtt este lesz, mert akkor beindulnak a tolvajok, és ízekre szedik a kicsikét. Na, mit gondolsz?

– Hülye vagy! – felelte rögtön Erik. – Szerinted, ha te tudod, és mindenki más a városban, hányan lesznek ott? Minden kurva tolvaj, meg csencselő az egész városból odamegy napnyugtára. Jobban tele lesznek az utcák arrafelé, mint a lengyelpiac fénykorában. Ha elkapnak ott, szerinted vacakolnak veled? Simán szétbasszák a fejed egy csavarkulccsal. Olyan az a kocsi, mint egy vérző delfin a cápák tengerében.

– Nyugi, kitaláltam a dolgot, mert még nappal megyek oda előttük. Hoztam pár cuccot, gyorsan kinyitom az ajtót, lekapom a váltógombot, és már húzunk is el onnan. Simaliba – tette hozzá Sanyi. – Neked nem kell csinálni semmit, csak ülsz a kocsimban, és ha látsz valakit jönni, akkor megnyomod kétszer a dudát, és pucolok elfelé. Egyszerű.

– Hát, nem tudom, haver, jól hangzik, de kicsit para. Ha az igazi tolvajok megfognak ott minket, akkor mit csinálunk? Nem véd meg senki.

– Mondom, hogy azok csak este jönnek majd, nappal ki állna neki darabokra szedni egy verdát? Érted? Jó, elég fos egy környék, de akkor is.

Erik felsóhajtott, megcsóválta a fejét. – Szerintem baromság, de ha ezt akarod, akkor nyomjuk! – mondta. – Segítek neked. De, ha agyonvernek miattad, akkor tuti kinyírlak!

– Ez a beszéd! – kiáltott fel Sanyi. Adott néhány gázfröccsöt, majd hangosított a zenén. Kinyújtotta a kezét az ablakon, és el-

ordította magát. – Szevasztok, proletárok! – Sebességbe rakta a kocsit, és kövér gázzal meglódult, a kerekek nyikorogtak az aszfalton, égett gumiszag töltötte be az autó belsejét.

– Ésszel, haver! – mondta Erik. – Előtte húzzunk el az Angyalba, igyunk egy kávé meg egy whiskyt. Egész éjjel melóztam. Az újabb kreténség előtt kicsit tankolnék magamba.

Délután ötig ültek az Angyalban. Hallgatták a zenegépet, az öregek sztorijait, ittak és cigarettáztak, várták, hogy teljen az idő. Aztán öt után pár perccel Sanyi felállt, a székét odébb tolta, és intett Eriknek, hogy induljanak el. Már korábban kezdett alkolnyodni, fél hét felé szürkület szitált mindenre. Azelőtt mindenképpen meg akarták csinálni a dolgot.

Sanyi nem szólt semmit egész úton, váltott, előzgette az autót a városban, néha felbőgette a motort, ha olyan helyen jártak, ahol sétáltak lányok az utcákon. Erik spiccesen az ülésbe süppedt, és próbált ébren maradni, néha arrébb váltott egy-egy számot, amit nem akart végighallgatni.

Amikor már közel jártak, Sanyi visszavett a tempóból, kettesben gurult át a kisutcákon, amik párhuzamosan futottak a régi lengyelpiac irdatlan, négyszögletű terével. Minden utcasarkon lefékezett, és benézett jobbra, hogy mikor pillantja meg a királykék autó sziluettjét.

– Merre van? – kérdezte Erik kissé akadozó nyelvvél.

– Nem tudom, azt hiszed, adtak hozzá térképet? Csak mondták, hogy a környéken állították le – mordult rá Sanyi.

– Akkor fogalmad sincs?

– Valahol itt kell lennie, a haver szerint a Hordó utca felőli végén van, a régi hátsó bejáratnál, tudod, ahol azok a kínai árusok voltak, meg a cigányok a lábasokkal.

– Nagyfaterom mindig ott vette a horgászcuccait – tette hozzá Erik. Kissé felemelkedett az ülésben, és hunyorogva bámulta a lepukkant házakat az utcában.

A környéken anno vályogházakat építettek, de az ereszcsonnákat lelopták és eladták a kiürült házakról, és az esővíz, ami a

rombuszpalákon lecsorgott, és a talapzatról visszaverődött, mély krátereket vájt a vályogba, amiket a házakba beköltöző vándorpatkányok is tovább fúrtak. Így az öreg épületek megsüllyedtek, a homlokzatuk végigrepedt, néhol be lehetett látni a szobákba a réseken keresztül, az iszapos állagú vályogfalakból ecetfák sarjadtak.

– Jó tré ez a környék – jelentette ki Erik hosszabb csönd után.
– Itt minden rohad.

– Nem ezért vagyunk itt. Á, ez az! – mondta Sanyi, és nagyot fékezett. – Ez a Hordó utca. Ennek a végén lesz a verda.

Behajtott. Nagyon lassan gurult. Az utca hosszúnak tűnt, a vége távoli, befelé szűkülő apró képkeretbe szorította a lengyel-piac cementszínű falát.

– És mi lesz? Mármint, mindjárt ott vagyunk... megállsz valahol, ahonnan rálátok a kocsira, és odamész gyalog, vagy nem tudom? – hadarta bizonytalanul Erik.

– Ha minden igaz, az utca végén elnézünk balra, és ott áll majd a kocsí. A sarkon parkolok le, onnan belátod az összes környékbeli utcát. Gondolom, a piac falán keresztül nem fognak átmászni az emberek – felelte Sanyi baltaarccal.

– Kicsit kezdem a *Mad Max*-ben érezni magam – mondta Erik.

Még oda sem értek az utca végéhez, amikor meglátták az első embereket. Hárman voltak, sietős léptekkel nyomultak előre, arra, amerre Sanyiék a Mustangot sejtették. Sanyi Erikre nézett, aztán lassan gurult tovább. A sarkon fékezett le, ahol a Hordó utca merőlegesen rohant bele a lengyelpiac falába. Mindketten balra néztek.

Szürkület volt már, de a neonszínű melegítő alakok jól kivehetők voltak a Mustang körül. Hangosan dolgoztak, némelyikük nyakig olajos volt, és a mellettük álló, cementfoltos talicskákba dobálták bele a fényes, acélkék színű alkatrészeket. A vezetőket késsel elvágták, és úgy dobták át az autó darabjait a talicskákba. Az acélalkatrészekből húsz-harminc centi körüli vezeték csüngtek kifelé, úgy néztek ki, mint egy hatalmas fémszív kamráiból kimeredő verőerek. A Mustang téglasorokon állt már, igazából csak a váz maradt meg belőle, fémcsontváznak látszott

a malteros téglák tartófalain. Néhányan óriási, rozsdás csavar- kulcsokkal ütötték ki belőle a még mozdítható dolgokat, és amikor megteltek a talicskák, ketten rámarkoltak, és tolni kezdték a kavicszúzalékos földön.

Ekkor vették észre Sanyi autóját. Mutogattak felé, aztán négyen leugrottak a Mustang vázáról, és vasrudakkal a kezükben rohanni kezdtek Sanyi Golfja felé. Ő azonnal hátramenetbe kapcsolt, füstölő kerekekkel tolatott az utca közepéig, majd berántotta a kéziféket, és kipördítette a hátsó kerekeket, hogy minél gyorsabban teljesen átforduljon. A középső visszapillantóból még látta, ahogy a négy férfi rohan egy ideig mögötte, aztán feladták, legyintettek, és elindultak vissza a piachoz.

Erik próbálta túlkiabálni a zenegépből bömbölő Cosmic Gate-számot, miközben rendelt az Angyalban. Aztán feladta, és igyekezett elmutogatni a pultoslánynak, hogy ugyanazt adja nekik, mint pár órával korábban.

Sanyi mellette ült, és a pult fölött lógó tévét bámulta. Közben egyik cigarettáról gyújtott a másikra, és az öngyújtója tűzkövet tekergette a hüvelykujjával. Erik elé rakott egy hideg sört, az üveg oldala párás volt.

– Fel a fejfel, haver! Jó buli lett volna, de hát tényleg ki gondolta volna, hogy ezek a rohadt kalózok már fényes nappal darabokra kapják a verdát? – mondta Erik nevetve.

– Hát, ja – dűnnyögte Sanyi.

– Mi? – kiabálta Erik, mert semmit sem hallott a dübörgő zenétől.

Sanyi legyintett. Ivott egy kortyot a söréből, aztán beleszívott még egyet a cigarettába, és elnyomta a hamutálban.

– Legalább nem kaptak el minket – folytatta Erik. – Hallod, ha azok többen jöttek volna, minden utcából, és beszorítanak, akkor tuti, hogy szarrá vernek.

– Igen, az biztos – helyeselt Sanyi.

Ivott még egy kortyot az italából, aztán eltolta magától, és leszállt a bárszékről.

– Asszem, nekem ennyi mára – mondta. – Elfáradtam, elhú-
zok haza.

– De még csak most kezdődik az este! – értetlenkedett Erik. –
Meg se várod a többieket? Jönnek nemsokára. Péntek van. Meg-
örül az egész város pár órán belül.

– Majd holnap – felelte Sanyi, kezet nyújtott, aztán kísért a
helyről.

Kopottsárga fényű, rovarlepte utcalámpák alatt lépkedett el az
autójáig. A négyes Golf egy fagyaltozónak álcázott játéktér-
em mögötti parkolóban állt. Beült, a zárba dugta a kulcsot, de még
nem indított. Ült pár percet a sötétben. Hátradőlt, megtámasz-
totta a fejét, a szemben álló tömbházak sok száz kivilágított abla-
kát nézte és a függönyök mögött mozgolódó emberek sziluettjét.

Amikor gyújtást adott, felzúgott a motor, s a Golf alvázán ki-
gyulladtak a zöld neoncsövek, a zene is ordítani kezdett. Kikap-
csolta, mielőtt elindult. Nem hajtott be a városba, az utcalám-
pák fényfüzére mentén kiautózott az elkerülőre, aztán a főútra
fordult. A kihajtónál nem jött senki, üresen kigyózott az út, ő
mégis várt. A motor rekedtes hangon brummogott alatta. Aztán
megszorította a kormányt, hatalmas gázt adott, és csikorgó kere-
kekkel száguldott bele a néptelen sötétségbe.

Bene Zoltán

Pálya, rajz

Reke Balázsról, vázlatosan

Reke Balázs saját pályakezdését nem az első, *Így jutottunk a csillagokig* című, kereken tíz esztendeje megjelent kötetétől számítja, amely kötet egy kezdő író, Alexander Frost útkeresését mutatja be, s amely valóban nem igazán kiforrott stílusú szöveg, viszont nem ritkán a lektűr kliséit is használó próza, de amelyben már föl-fölvillan a későbbi kitűnő elbeszélő. A narráció hömpölygése vagy éppen a kimunkált, kimódolt szerkezet meghatározó az *Így jutottunk a csillagokigban* is; s a cselekmény, ahogyan a későbbi Reke-írásokban, ebben is fordulatos, játékos, furfangos: a főhős képzelgésai és álmai keverednek az általa írott történet eseményeivel, így aztán az olvasó – a szerzői szándéknak megfelelően – nem mindig tudja, merre jár éppen: Frost fantáziájában, álmában vagy regényében. S bár a későbbi alkotások tükrében érthető a szerző elhatárolódása ettől a művétől, a szöveg egyes részei és megoldásai nem kis tehetségről árulkodnak.

Amiképpen az első igazi műnek nevezett és fölvállalt kötet, a *Megtalált szavak. Egy szegedi testvérpár sorsa 1956-ból* – Reke Balázs ettől az interjúregénytől számítja írói pályakezdését. A könyv a Szegedi Városi Rock Klub és a KreaPark Szociális Szövetkezet kiadásában jelent meg 2017-ben. Képiró Ágnes szerint a szerző „könnyed stílusú, olvasmányos írása címadásához híven megtalálta a szavakat: felszínre hozta azokat a történeteket, amelyeket a Gitay-testvérek évtizedeken át rejtettek magukban, emellett a testvérpár múltidézése sajátosan derűs, de mégsem bagatellizált olvasatát nyújtja az 1956-os eseményeknek. A szerző számos beszélgetés során került közelebb a két egykori ötvenhatoshoz, akik szívesen meséltek fiatalkorukról és gyermekkori csínytevéseikről is. Reke Balázs beleszótta könyvébe nagyszülei

ötvenes években átélt történeteit is, ezáltal emléket állítva saját felmenőinek is. A könyv alighanem legnagyobb érdeme az a nóvum, mely kiemeli a napjainkban divatossá vált kérdés-felelet típusú interjúkötetek közül: a jó ritmikai érzékkel elhelyezett lírai és prózai részek oldják a hosszú interjúrészletek monotonitását, mintegy egységben és lüktetésben tartva a teljes művet.”¹ Képiró Ágnes meglátása helyes, a kötet legnagyobb erénye valóban az, hogy messze meghalad egy hagyományos hosszúinterjút, a beszélgetés-részleteket személyes és szociografikus betétekkel egészíti ki, saját családi mitológiáját keveri a főszereplők és a közös mítoszaival, változtatva a perspektívát, tágitva a fókuszot.

Az áttörés éve azonban nem 2017, sokkal inkább 2022, amikor Reke a *Túl közel* című, a Napkút által kiadott regényével jelentkezett.

Vég egy kis vadkeleti, afféle *eastern* atmoszférát, egy sorozatgyilkost, kevéske kapitalista teremtményt, némi miszticizmust, majd ezeket helyezd a mikszáthi miliőt idéző Osztrák–Magyar Monarchia Magyarországra, fűszerezd meg filmes narráció-technikákkal, gondosan formált mondatokban lassan hömpölygő elbeszélésmóddal – és készen is van a *Túl közel*.

Reke Balázs, amint az interjúregényben, úgy ebben a prózában is megtalálta a szavakat. Sőt. Megtalált egy történetet, megalkotott hozzá egy helyszínt, rálelt egy korszakra és kiötlötte a történet elmesélésének módját is. S bár evidenciának tűnik, hogy mindezeket minden regénynek meg kell találnia és / vagy teremtenie, ennek ellenére nem ritkán találkozik az olvasó olyan művel, amelyben egyik-másik kritérium hibádzik.

A történet, amely a regény gerincét adja, voltaképpen egy thriller: a főszereplő, a hegyek közt fekvő (kitalált, ám nagyon is hiteles) városkába, Háromkupacsra keveredő, egyik áldozatának személyazonosságát magára öltő sorozatgyilkos alakja önmagában izgalmas és olvasásra csábító. A jellegzetes XIX. század végi magyar közegben a korabeli Amerikát megteremteni vágyó vá-

¹ Képiró Ágnes: *Megtalált szavak – helyretett idők*. In: Szeged várostörténeti és kulturális folyóirat 2017. augusztus 44–46. o., 46. o.

roszevető figurája ugyancsak remekbe szabott és rendkívül érdekes: a saját készítéseit követő, hatalom- és pénzéhes, csak a maga számára hasznos törvényeket betartó kapitalista self-made-man kelet-közép-európai prototípusával találkozunk a könyvben. Reke mesterien fokoz és remekül ellentételez: a sorozatgyilkos jó cimboraként, gondos családapaként viselkedik, az elmaradott vidék kiskirálya a legmodernebb életet kívánja fölépíteni, látszólag mindenki javára, ám ahogyan a történet halad előre, egyre jobban nyílik az olló, a látszat és a valóság között egyre nagyobb szakadék tátong: a sorozatgyilkosról is, a kiskirályról is foszlik a máz, mind jobban előtűnik az igazi valójuk. Az, amelyhez túl közel kerülni veszélyes, sőt, halálos. Előbbi esetben a magánember, utóbbi esetben a közösség számára. Nehéz eldönteni, ki a nagyobb gazember: Acélos-Harsányi, a sorozatgyilkos kalandor vagy Lipót András, Háromkupacs polgármestere?

A történet elbeszélésének módja méltó magához a történethez. Ebben Reke Balázs, a filmesztéta siet Reke Balázs, az író segítségére: regényében megalkotja a magyar westernt. „Én azt szerettem volna, hogy ez egy magyar western legyen – vallja egy interjúban Boros Tamásnak. – Viszont nem az európai, vagy az olasz »spagetti-western« hagyományait követném, ami sokszor kicsit könnyedebb, humorosabb, hanem inkább az úgynevezett »revizionista-westernekre« hasonlít a könyv, komorabb hangvételű. Filmben ilyen Clint Eastwood klasszikusa, a *Nincs bocsánat*. Nekem ezek a kedvenceim, mert egyben kicsit kívülről is tekintenek a műfajra.”²

S bár a végeredmény valóban komor lett, mégsem *revizionista-western* született, hiszen a történet annyira jellegzetesen európai, sőt, kelet-közép-európai, mi több: magyar, hogy ha már meg kell határoznunk a műfajt, hát nevezzük el *gulyáswestern*nek.

Következő kötete, a 2024-ben, szintén a Napkútnál megjelent *Panelprogram* ugyancsak rendkívül plasztikus bemutatása a köz-

² „A saját stílusommal az általam vélt irodalmi szépségre törekszem” – Boros Tamás interjúja Reke Balázssal a Tiszatájonline-on: <https://tiszatajonline.hu/irodalom/a-sajat-stilusommal-az-altalam-velt-irodalmi-szepsegre-torekszem/>

tes-európai életérzésnek, világnak, annak minden abszurditásával és tragikumával együtt.

Nagy Koppány Zsolt vallja a kötetről: „A nyomor, a tanyavilág, a panelélet, a szürkeség ilyen pontos láttelejét utoljára Tar Sándornál olvastam – Reke Balázs történeteinek világa ugyan egy fokkal kevésbé iszonyatos, mint Tar Sándoréi, de éppen ettől egy lépéssel még közelebb kerülnek az olvasóhoz, és szürke nyúlányaikkal, csápjaikkal és lehúzó természetükkel még végzetesebben ragadják meg az olvasó lelkét (hiszen emberibbek, »olvasóbbiak«), különösen, ha ebben a világban maga is mozgott, és hát ki ne mozgott volna itt, Kelet-Európában. (...) Elképesztő hangulat, erős atmoszféra, gyönyörű mondatok, minuciózus odafigyeléssel leírt apró részletek, drámák, amelyek a legtöbb novella esetében a szöveg elkezdődése előtt vagy befejeződése után történtek (történnek); nem nyomorpornó, hanem a felismerhető és mindannyiunk által ismert nyomor gyomorszájon vágó képei...”³ Szociografikus attitűddel, a gondos, empatikus megfigyelő pontosságával és együttérzésével elmesélt történetek gyűjteménye a *Panelprogram*, bizonyítéka annak, hogy Reke nemcsak hosszú történetekben képes jól teljesíteni, de a klasszikus short storynak is mestere.

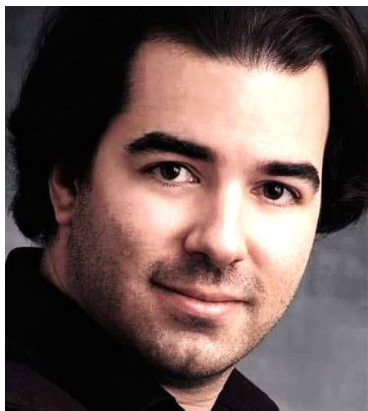
Recenziók és interjúk formájában megjelenő irodalmi visszhang, reprezentatív antológiába beválogatott prózák, NKA Alkotói támogatás, majd a Móricz Zsigmond Ösztöndíj jelzi, hogy a szakma is fölfigyelt a fiatal szegedi prózaíróra, akinek új kötetei egészen bizonyosan fontos állomásai lesznek a kortárs magyar prózairodalomnak.

³ Nagy Koppány Zsolt: *Csatlakozzon Ön is a panelprogramhoz!* Könyvkultúra magazin online, <https://konyvkuultura.kello.hu/kritika/2024/08/13/csatlakozzon-on-is-a-panelprogramhoz>

„Dolgozni kell, fejlődni folyamatosan”

Bene Zoltán beszélgetése
Reke Balázssal

Reke Balázs 1989-ben született Szolnokon, egyetemistaként került Szegedre. Írásai 2021 óta jelennek meg rendszeresen irodalmi folyóiratokban és antológiákban. Tagja a Magyar Írószövetségnek, 2024-ben elnyerte az NKA irodalmi alkotói támogatását, 2025-ben a Móra Ferenc irodalmi alkotói ösztöndíjat, melynek keretében jelenleg a *Nyirkos ég, tárgyilagos kód* munkacímű könyvén dolgozik. Feleségével és kisfiával Szegeden él.

– Szolnokon születted, s mint oly sokan, Szegedre kerültél egyetemre, majd itt is ragadtál. Mennyire fontos számodra a két Tisza-parti város, mit köszönhetsz nekik?

– Harminchat éves vagyok, éppen az a furcsa helyzet állt elő, hogy mindkét városban tizennyolc évet éltem. Most áll tökéletes egyensúlyban a mérleg. Ez persze hamarosan átbillen Szeged javára, mivel itt élünk a családommal. Szolnok az emlékek színtere, a gyerekkor.

Hiába szoktam rendszeresen járni oda, most már önkéntelenül egyfajta nosztalgikus ködön keresztül tekintek az egész városra. Valószínűleg az idő múlásával egyre hajlamosabb vagyok a szentimentalizmusra. Az emlékeim Szolnokról érzetektől, szagokból, hangokból, és persze hozzáköltött látszat-igazságokból áll-

nak össze. Szeged ellenben mindig a most. Itt élek, itt dolgozom, ez az otthonom, családot alapítottam, a fiammal ugyanazokon az utcákon sétálunk végig, csak már másképpen. Szeged a valóság, amit nincs szükség szűrőn keresztül nézni.

– *Klasszika-filológia, majd vizuális kultúratudomány/film-kultúra szakon végeztél, mondhatni virtigli bölcsész vagy, akár abban az értelemben is, ahogy Szerb Antal Bátki Jánosa mondja a Pendragon legendában: „a fölösleges tudományok tudora”, amihez még hozzáteszi, hogy „mindennel foglalkozik, ami rendes embernek nem jut az eszébe”. Mi motivált a fölösleges tudományokra, s egyáltalán: egyetértés-e Bátki Jánossal?*

– Hát, ez nehéz kérdés. Azt hiszem, tizennyolc évvel ezelőtt a tizenévesek természetes idealizmusa irányított főként. A klasszika-filológia egy elég nehéz szak, amely óriási tudásanyagot ad, és nagy kihívás a legtöbb ember számára. Nagyon fiatal voltam, és azt gondoltam valamiért, hogy a nagy tudás nagy hatalom. Sokat tanultam, de nem lehetett belőlem klasszika-filológus, ugyanazért, amiért válogatott kosárlabdázó sem: nem volt hozzá tehetségem. A filmmel már kicsit más a helyzet. Talán jobb voltam benne, és a mai napig foglalkozom vele. Vezetek filmklubokat, tartok előadásokat, írok értelmező szövegeket, elméleti kérdéseken gondolkodom. Egyelőre még nem érzem, hogy bármi változott volna az évek alatt, mert szinte minden új film felé ugyanazzal a naiv kíváncsisággal tudok fordulni, mint régen. Jelenleg az írás mellett egy interdiszciplináris, filozófiai és pszichoanalitikai filmelméleti irány ötletén gondolkodom. Hogy egyetérték-e Bátki Jánossal? Igen is, meg nem is. Igen, mert véges lény vagyok egy végtelen univerzumban, mely akkor is halad tovább a maga medrében, ha író vagyok vagy filmesztéta, meg akkor is, ha tehénpásztor lennék. Rádadásul általában olyan kérdéseket fogalmazok meg, melyekre csak lehetséges válaszokat tudok adni, rögzíthető tényeket nem. Ilyen szemszögből tényleg a „fölösleges tudományokkal” való foglalatосkodás mintapéldája vagyok. De, mint ember, a véges létemben végtelen kíváncsisággal is rendelkezem, amit nem lehet kikapcsolni. És mostani

érdeklődésem olvasmányai alapján Wittgenstein *Tractatus*ának végső paradoxonjára is hivatkoznék: mint bölcsész, nem tudok mást tenni, mint beszélek arról, amiről hallgatni kéne.

– *Versekkel jelentkeztél először, ám jó ideje már elsősorban prózát írsz. Mind a két műfajban otthon érzed magad mindmáig, vagy már inkább prózaírónak tartod magad?*

– Talán sok embernek megvan az a korszaka az életében, amikor verseket ír, nekem is megvolt. Kipróbáltam sok formát, kísérleteztem a szavakkal, és voltak pillanatok, amikor azt hittem, hogy jót írtam. Jelent is meg néhány versem, de végső tanulságként azt kellett levonnom belőle, hogy nincs igazán érzékem hozzá. Ezt persze akkor kudarcként éltem meg, de aztán idővel rájöttem, hogy fontos kudarc volt. Átpozícionálta a figyelmemet. Szerintem a prózaírás és a költészet két külön irányból közelíti meg a vizsgálatának tárgyát. A líra bentről kifelé haladó mozgás, a próza pont fordítva. Az ember kinyitja a szemét, körülnéz a világban, és az érzékelt valóságot fordítja át nyelvvé. Ez nálam talán hitelességi kérdés is a próza esetében; tud-e a szöveg úgy beszélni a mindennapi életről, hogy abban az olvasó ne érezze magát idegennek? Ezt a formát kerestem, és ezt a költészetben nem tudtam megvalósítani, a prózában viszont otthon érzem magam. És reménykedem benne, hogy megvan bennem minden, ami elfogadhatóvá tehet egy prózaírót: fegyelem, türelem, nagy munkabírás a hosszú éjszakákra (bármennyire is hangzik ez úgy, mint egy álláshirdetés szövegében a „mit várunk”-szekció). Visszatérve a kérdéshez: szinte már csak prózát írok, és ebben a műfajban érzem leginkább otthon magam.

– Sokszor olvasni egy-egy prózai műről, hogy filmszerű. Esetekben azonban ez egészen más értelmet nyer. A *Túl közel* című regényed például analóg egy klasszikus western-filmmel. Ez, gondolom, a filmesztéta-énedből is fakad, de mennyire tudatosan?

– Nálam nagyon sok minden a filmekből indul ki, mélyen inspiráló. Valószínűleg azért írok filmszerűen, mert úgy látom a világot is. Ez nem hiszem, hogy különleges lenne, mivel egy olyan,

mozgóképektől túlterhelt környezetben élünk, ahol a nap huszonegy órájában, folyamatosan filmekkel kommunikálunk. Minden mozog, minden rohan. Miközben a film, mint oly sok más dolog, csak az érzékeink becsapásának eredménye. A kép valójában nem mozog, ahogy nincsenek színek sem, sem illatok vagy ízek. Furcsa ebbe egyáltalán belegondolni (talán jobb bele sem gondolni) egy olyan világban, ahol filmek, videóblogok, ételvideók, utazós blogok, reklámok és promóciók kiúttalan labirintusai próbálják formálni a gondolkodásunkat. Ha kivennénk egy pillanatra a mozgóképet a világból, akkor valószínűleg megállna minden, és úgy bámulnánk dermedten az üres felületekre, mint egy őseMBER a barlang csupasz falára. „Az egész csak illúzió”, mondja az illuzionista David Lynch remekművében, a *Mulholland Drive*ban, és valóban illúzió az egész, egy gigantikus bűvészlükk, amely nélkül a 21. századra értelmetlenné vált az emberi lét. Ez nyilvánvalóan az irodalomban is lecsapódik: változott a szövegek szerkezete és formája, hangsúlyok tolódnak, határok mosódnak el, az üzenőfelületek nyelve (vagy éppen nyelvrombolása?) ráíródik a prózai dialógusokra, de akár a lírai formákra is, és nem utolsósorban meg kell küzdenünk az AI okozta kihívásokkal is. Ez a mi korunk irodalmának egyik nagy kihívása, de szerintem ez nem teljes mértékben ijesztő. Minden kor megvívja a maga harcát, a lényeg, hogy progresszív irányba mutasson a végkifejlet. A kérdés, hogy mennyire tudatosan használom filmszerűen a prózanyelvet? Igyekszem nagyon tudatosan használni és formálni ezt a nyelvi lehetőséget, mivel szerintem a filmszerűséghez kevés néhány mozgóképből kölcsönzött „alapvetés” beépítése a narratívába. A filmi nyelvnek kapcsolatba kell lépnie a szöveg irodalmi nyelvével, át kell ütnie az írott szöveg burkát, mert akkor képződik meg a hatás. Az olvasóban ennek a hatásnak meg kell képződnie, de nem direkt módon. Ha ezt elérem, akkor szerintem azt már egy szöveg sikerének tekinthetem.

– *Ha már említetted a mesterséges intelligenciát, muszáj megkérdezni, hogyan viszonyulsz hozzá? Pozitívan ítéled meg vagy negatívan, üdvözlöd, netán félsz tőle?*

– Egyelőre kevesen vannak azok, akiknek sejtésük van róla, hogy mi lesz belőle. Én nem tudnék egyik oldalra sem biztosan állni, továbbra is csak az a gondolatom róla, hogy kihívások elé fogja állítani a világunkat. Bár a tizenéves énem erről biztosan mást mondana, miután megnézte egymás után vagy százszor a *Mátrixot*.

– *Az első prózaköteted egy interjúregény volt, amely lehetett volna egy szimpla oral history könyv is, de Te sokkal többet tettél bele. Hogyan alakult ez a kaland?*

– A *Megtalált szavak* című könyvemet felkérésre írtam. Vadász Jánosnak, a Szegedi Városi Rock Klub üzemeltetőjének támadt egy érdekes ötlete: szeretne volna két nagybátyjának élettörténetét megörökíteni valamilyen írott formában. A dolog apropója az a tény volt, hogy mindkét testvér valamilyen formában belekeveredett az 1956-os forradalomba és az utána következő megtorlásokba, és politikai üldözésekbe. A családi anekdota azonban már az elején valami nagyobb dolog felé fordult, az elmesélt személyes történet elkezdett kipótolni hiányzó láncszemeket a történelmi térben, vakfoltokra irányította a figyelmet. Mutatott egy hiteles részletet a 40-es és 50-es évek szegedi munkáséletéből; lehetőségekről, nehézségekről, végső soron a boldogság hétköznapi útjairól. Számomra a két 56-os veteránnal való beszélgetések megnyitották a jelenen átszűrt múlt elmesélésének a lehetőségét, így a szövegben sok érzés találkozhatott. Talán ezért váltogattam a műfajokat fejezetről fejezetre; versek, tárcanovellaszerű epizódok a 2010-es évek Szegedéről, és interjúrészletek alkották a szövegtestet. Többet akartam egy átlagos 56-os interjúkötetnél, valami személyesebbet. És végül levontam magamnak a tanulságot, hogy az egész mélyén egy város megírhatatlanságának élménye bújik meg. Mert „minden folyik”, és az emlékezet képlékenyené oldja az utcákat, a házakat, a betont és a téglát is, majd újra összerakja, de már másként.

– *Ezért, emiatt a megírhatatlanság miatt helyezted kitalált, bár földrajzilag azért jól behatárolható helyszínre a Túl közel című regényed cselekményét?*

– Valahogy úgy. Aztán rá kellett döbbennem, hogy az általam teremtet regénybeli világ is kezdi feszegetni a saját határait. Ez biztosan azért van, mert hiába a fantázia szüleménye a falu a regényben, mégis emberi mérték szerint, a való világ alapanyagait felhasználva építgettem fel fejben. Ha valahová felhúzok egy kerítést, akkor már csak az emberi kíváncsiság okán is, be kell néznem, hogy mi van mögötte. És ez valahogy egy öngerjesztő folyamattá vált, és a végén úgy éreztem, hogy elmeséltem egy kitalált faluról néhány történetet a sok közül, ami önmagában kissé paradox, de mégis egyfajta aranyközépút a beismert megírhatalatlanság és a semmit-sem-mondás között.

– *Harmadik köteted a Panelprogram, egy novellagyűjtemény, amelyről Nagy Koppány Zsolt azt írja, „a nyomor, a tanyavilág, a panelélet, a szürkeség ilyen pontos látteleletét utoljára Tar Sándornál olvasta”, s hogy ami jellemzi, az az „elképesztő hangulat, erős atmoszféra, gyönyörű mondatok, minuciózus odafigyeléssel leírt apró részletek, drámák”. Valóban alapos, sokszor szociográfiai pontossággal megírt történetek szövete a kötet, erős empátiával, átéléssel, átérzéssel megírt novellák. A Monarchia és ’56 után a jelenbe vezeted az olvasót. De mintha ezt a jelent is történelmi távlatból néznéd...*

– A *Panelprogram* novellái néhol sugallva, néhol kimondottan az ezredfordulón és az utána következő pár évben játszódnak. A kötet 2024-ben jelent meg, de már a könyv összeállítása előtti évben elkezdett egy terv körvonalazódni bennem. Az ötletem az volt, hogy a *Panelprogram* a nyitódarabja lesz egy háromrészes leírásnak az ezredforduló utáni magyar valóságról. Amolyan „új évezred trilógiának” szántam a dolgot. És az ötlet működni látszott már a *Panelprogram* esetében is, mert a szereplőknek szabad átjárást nyitottam a történetek között. Közben elnyertem az NKA szépirodalmi alkotói támogatását, és ennek keretében dolgozhattam a második könyvöm, *Budapest, after* címmel. Jelenleg kézirat formában van, és remélem, jövőre meg tud majd jelenni. Ha pozitív kiadói elbírálást kapna, az azért is lenne nagyon nagy öröm, mert igazolná az ötletem létjogosultságát. 2025-ben elnyertem a Móricz Zsigmond irodalmi alkotói

ösztöndíjat, és a trilógia záródarabján, a *Nyirkos ég, tárgyilagos kód* munkacímű kéziraton dolgozom jelenleg is. A végső tervem az, hogy egy irodalmilag nem igazán megörökített korszakot, és egy alulreprezentált társadalmi réteget (munkások, elektronikus zenei szubkultúra tagjai, panelkörnyezetben vagy éppen nagyon kis falvakban élők) próbálnék meg szociografikus és realisztikus igénnyel bemutatni, úgy, hogy a három kötet témáiban és a szövegek eszköztárában hasonló, de tónusában kissé különböző legyen. A *Panelprogram* szociografikus/ironikus, a *Budapest, after egzisztencialista/pszichológiai*, a *Nyirkos ég, tárgyilagos kód* pedig kontemplatív/lezáró attitűddel írja le a korszakot és a hőseit. Hogy ezt a világot is történelmi távlatból nézem-e? Igen, teljes mértékben. Legalábbis a történelmi narratívaképzés szemüvegén keresztül vizsgálom, úgy, hogy ez még nyitva van. Számunkra ez nem történelem, hanem retro. Nosztalgia, múltidézet, látlet. Valami, ami volt, de már nem lesz soha. Ez magában hordoz egy melankolikus szembenézést az idő múlásával, segít elfogadni a végességet. Akik ma úgy gondolnak erre az időszakra, mint én, azok most középkorúak, sokan családos emberek, apák és anyák. Amire visszagondolunk, az a fiatalkor. Természetesen bizonyos részei történelemmé fognak válni idővel: a Budapest Parádé sokszázézes, és a berlini Love Parade milliós tömegei, vagy mondjuk a siófoki Palace, a techno, a trance, a VHS-korszak bukása, majd a DVD-korszak bukása, a multiplexek hatására a klasszikus mozik eltűnése, a panelprogramok előtti lakótelepek leharcolt ábrázata... – ezek talán mind szemléltető képek lesznek egyszer a történelemkönyvek hasábjain. Amit csak tudok, megírok belőle, visszanezék pillanatokra, átszítalom az emlékeimet.

– *Végső soron nehéz, ha nem egyenesen lehetetlen megmondani, mikor válik az emlékezet történelemmé, de azt hiszem, a történelmet akkor hozhatja közel a mindenkori jelen emberéhez a művészet, ha egy inverz folyamat által történelemből ismét emlékké, kézzelfogható, megélt / megélhető valósággá változtatja...*

– Ezzel teljes mértékben egyetértek. Azt hiszem, emlékezet nélkül nincs narratíva. Ezért a narratívának mindig vissza kell

hatnia az emlékezet szétszabdalt és összetöredezett láncolatára. Az irodalom eszköz, és a film is ilyen eszköz, amely segít megbirkózni a felfoghatatlannal. Elhelyez minket időben és térben. Élünk, hogy meséljünk.

– *Elmondta már, min dolgozol mostanában, mik a terveid, de hosszabb távon hogyan képzeled, hogyan látod magad a pályán és a magánéletben? Utóbbit azért is kérdezem, mert tudom, hogy rendkívül fontos számodra a család.*

– Mostanában elég gyorsan telnek a napjaim, sok dologban vagyok benne. Igyekszem minél többet írni és publikálni. Közben a szolnoki Tisza Mozival is együttműködöm egy filmklubos projektben. Van egy nyolcórás munkám, ami sok energiát elvesz, de közben tudok elméleti kérdéseken gondolkodni, és a filmelméleti ötleteimet formálni. A Móricz-ösztöndíjas évem decemberben véget ér, jövőre jó lenne megjelentetni egy új könyvet. A *Panelprogram* egészen jó visszajelzéseket kapott, de a feladatom az, hogy a következő még jobb legyen, dolgozni kell, fejlődni folyamatosan. Az utat kijelöltem, nekem is kell kirakni kövekkel, az írói stílusom talán most kezd egyre szilárdabb kereteket öltetni. A kisfiam most két éves, és neki érdekesség, hogy vannak könyvek a polcon, amelyekben megtalálja az arcképem, örül neki. És már csak ezért érdemes csinálni. A feleségem pár éve azt mondta, hogy aki író akar lenni, az írjon. Ehhez tartom is magam. Hogy elég lesz-e egy írói pályához, nem tudom, de csinálom, formálom magam, megyek előre.

Pusztai Ilona

A Nap tűzében elégett asszonyok

Idén ünnepeljük Jókai Mór születésének bicentenáriumát. Az évforduló kapcsán számos film, színházi előadás, kiállítás, könyv emlékezik meg a legnagyobb magyar mesemondóról.

Szécsi Noémit már a neve is kötelezi arra, hogy foglalkozzon Jókai-val. Ő is egyike azon lánygyerekeknek, aki *Az arany ember* nagy sikerű filmváltozata után elindult divathullámnak köszönhetően a nevét – ekkor kapták ugyanis számosan Béres Ilona és Pécsi Ildikó alakítása nyomán a Tímea és Noémi keresztnévet. Még gyerekként első, nagymamájánál olvasott könyvélménye is ez a regény volt. Később íróként Jókai egyik novellája, *A Bárdy család* volt a kiindulópontja az azóta trilógiává bővült családregegy-folyamának (*Nyughatatlanok, Gondolatolvasó, Egyformák vagytok*). Jókai mellett Szécsi Noémi más-sik érdeklődési területe a nőtörténelmi kutatás. Géra Eleonóra művelődéstörténéssel együtt két kötetben dolgozták fel a magyar nőtörténetet: *A budapesti úrinő magánélete (1860–1914)*, *A modern budapesti úrinő (1914–1939)*, majd folytatásként, már egyéni munkaként született meg a *Lányok és asszonyok aranykönyve. Szépség, egészség, termékenység és szexualitás a 19–20. század fordulóján* és a *Régen minden lánynak jutott férj. A nők neveltetése és szereplehetőségei a 19–20. század fordulóján*.

Mindezek után nem meglepő, hogy Szécsi Noémi jelen kötetében összekapcsolta rajongásának két tárgyát, a Jókai iránti szenvedélyét és a nőkérdést. Ekként született meg a *Jókai és a nők* című irodalom- és kultúrtörténeti munka. Különösen aktuálissá

teszi ezt a témát az a pár éve lezajlott vita, amelyet Tóth Krisztina 2021-ben tett nyilatkozata váltott ki. Az író nő Ott Annának adott interjújában említette: kivenné a kötelező olvasmányok közül *Az arany embert*. De nem a ma már nehéz nyelvezete, hanem a patriarchális nőábrázolás miatt. Erre mintegy válaszul született meg Erős Kinga filmje, *Az egy asszonyi hajsza – Jókai és nők* (2022), amiben Hansági Ágnes és Margócsy István irodalomtörténészek érveltek Jókai – kortársaihoz képest – modernnek tekinthető nőszemlélete mellett. Míg Jókai lapjaiban teret adott a nőíróknak, addig Gyulai Pál, a kor vezérkritikusa szerint a nők legfeljebb csak versek és mesék írására képesek. Amint ezt sógornője, Szendrey Júlia írói karrierje is illusztrálta, aki Andersen meséinek fordítójaként tudott csak elismerést aratni.

Szécsi Noémi azonban más irányból, a privát szféra felől közelít Jókai és a nők kapcsolatához. Pszichológiai szemlélettel igyekszik feltárni Jókai személyiségét, megrajzolni lelkialkatát, felfedni viselkedésének mozgatórugóit. Jókai egész életében nők között élt, nők gondoskodtak róla, teremtették meg számára a nyugodt alkotáshoz szükséges légkört. A későn született, apját korán elvesztő gyereket erős, kemény akaratú anya nevelte, aki ugyan sok szeretettel vette körül, ám a protestáns morál jegyében kemény önfegyelemre, munkára is nevelte. Nemcsak Laborfalvy Róza zsarnoki természetének köszönhető tehát a hatalmas életmű – ő a legendák szerint gyakorta bezárással, vacsoramegvonással büntette az író, hogy a kötelező napi mennyiség megírására ösztönözze. Szülei mintáját követve maga Jókai is pedánsan, jól szabályozott napirend szerint élt, amelybe éppúgy beletartozott a napi írói penzum teljesítése, mint fizikai aktivitásként a kertek gondozása. Szécsi Noémi pszichologizáló attitűddel az anyai minta alapján vezeti le Jókai első társválasztását, miszerint Laborfalvy Rózában találta meg az erős, de gondoskodó asszonyt. Ahogy a második házassága során, alkatiilag Nagy Bellában vélte felfedezni elveszett feleségét. A lélektani elemzést, Jókai lelki motivációinak feltárását Szécsi Noémi az irodalmi művekből vett párhuzamokkal támasztja alá. Mert Jókai, mint

született legendagyártó a maga teremtette írói világ valóságában élt, élete eseményeit, a hozzá közelálló embereket, főleg a nőket beemelte műveibe, és addig színezte a történeteket, amíg mindenki, magát az író is beleértve, azokat valóságosnak hitte. Erre legjobb példa a komáromi szabadságlevél legendája, amely először a *Politikai divatok* című regényben bukkan fel, hogy ezáltal állítsa piederstálra Laborfalvy Rózát, mint az önfeláldozó, hűséges hitves jelképét az özvegyi fátylat gyorsan eldobó Szendrey Júliával szemben. Viszont kimarad például a csak nemrég elérhetővé vált, Nagy Bellához írt szerelmes verseknek említése, amelyek révén átértékelődni látszik a második házasságról a köztudatban élő negatív kép. Ez az irodalomtörténeti hozzáállás azonban magában hordja annak veszélyét, hogy az írói képzeletet azonosítsuk a valósággal. Elég itt Ady Csinszka-verseire gondolni. Szécsi Noémi, aki maga is író és maga is használja hivatkozási alapként Jókai műveit, ezt a csapdát viszont mindig sikeresen kikerüli, jól megkülönbözteti, elhatárolja a valóságot a fikciótól: nem legendagyártó, inkább legendaoszlató. Ezért sem hivatkozik ezekre a versekre, mint a boldog frigy perdöntő bizonyítékaira, inkább a két fél tetteinek mozgatórugóit, elvárásait veszi szemügyre, és azok alapján von le következtetéseket.

Szécsi Noémi kötete végén imponálóan gazdag bibliográfia található. Legfőbb forrása mégis a Jókai két testvérének gyermeke, Jókai Eszter lánya, Váli Mari, illetve Jókai Károly lánya, Jókai Jolán írta emlékiratok, akik mindketten hosszú időt töltöttek gyerekként a Jókai-házban. Ám míg mindketten elkötelezett hívei voltak Laborfalvy Rózának, addig a második és harmadik Róza, illetve Nagy Bella iránt különféle okokból ellenszenvvel viseltettek. Indulat- és érzelemvezérelt visszaemlékezéseik éppen ezért nem tekinthetők objektívnek és tárgyilagosnak. Olvasás közben emiatt támadhat néha az az érzésünk, mintha Szécsi Noémi prekoncepció szerint válogatna a tényekből. Ezért némi hiányérzet maradhat bennünk a második és harmadik Róza személyével kapcsolatban. Míg az anyáról, Pulay Máriáról, illetve Jókai két feleségéről plasztikus, jól megrajzolt képet kapunk, addig az ő

alakjuk, sorsuk ábrázolása elnagyolt, nem lép túl a közismert irodalomtörténeti sablonokon, sztereotípiákon. Különösen igaz ez a második Rózára. Pedig Szécsi Noémi maga említi egyik interjújában: a 19. században a törvénytelen származás komoly társadalmi megbélyegzést jelentett annak a személynek. Emiatt is érdekes lett volna jobban reflektorfénybe állítani Laborfalvy Róza házasságon kívül született lányának személyét, akiről igen kevés tény, inkább csak rosszindulatú pletykákat, feltupírozott legendákat ismerünk.

„Mintha a Nap közelségében keringő kisbolygók mind elégték volna a sugarak erejétől, s még azután is tovább izzottak volna, hogy az kihunyt” – összegzi Szécsi Noémi a Jókait körülvevő aszszonyok tragikus sorsát. De a kötetet olvasva az a benyomásunk: ezek a nők sokkal inkább saját jellemük, neveltetésük, a társadalmi konvenciók és elvárások áldozatai voltak. Mondhatni: tipikus közép-európai női életutakat látunk, amelyek csak azért emelkedtek ki a homályból, azért volt a helyzetük a többségénél egyszerre könnyebb és nehezebb, mert a híres író révén reflektorfénybe kerültek.

Két nagy érdeme viszont elvitathatatlan a könyvnek. Az egyik az író nő kultúrtörténeti jártassága. Szécsi Noémi korábbi munkáit forrásul használva közel száz év nőtörténetét felölelve rajzol hiteles képet arról, milyen szerep- és karrierlehetőségei lehettek a korszakban a középosztály nőtagjainak, és miként hatott a nők kötelező oktatásának bevezetése a női emancipáció kibontakozására. A másik pedig az, hogy a műveket Jókai életével kontextusba állítva kedvet ébreszt ahhoz, hogy az olvasók újra kézbe vegyék a legnagyobb mesemondónk alkotásait, illetve felfedezzék az életmű kevésbé ismert darabjait.

Hegedűs Imre János

Út az esszétől a novelláig

Talán Umberto Ecótól, többek között *A rózsza neve* című híres regény szerzőjétől származik a mondás: a prózamesternek úgy kell ismernie és úgy kell megrajzolnia a helyszínt, mint egy topográfusnak. A „nem messze a sarokháztól” kijelentés helytelen, az vagy tíz, vagy tizenkét méterre van tőlünk.

Domonkos László válogatott elbeszéléseit olvasva a jeles olasz szerző intelme ötlük fel bennünk. A tizenhét rövid, tömör írás helyrajzai, idő- és térmeghatározásai pontosak, megbízhatóak, majdhogynem útikalauzként is használhatóak.

Mindjárt az elején (*A Salló-lányok*, *A ludovikás*) a Szatymazi utcába csöppenünk, ahol proletár bérkaszárnnyák és kertes házak sorakoznak – általában szoba-konyhás lakásokban élnek a családok, szomszédolnak, elvégre a hetvenes, nyolcvanas években vagyunk. Az idősebb nemzedék az Orion tévé műsorait nézi, máskor a Szabad Európa Rádiót hallgatja, a fiatalok – akárcsak a világ minden táján – bandáznak, haverkodnak, udvarolnak, szerény házibulikát rendeznek, a miniszoknyás lányok szép combjaikat mutogatják, a fiúk falják őket a szemükkel, kísérgetik őket a Wesselényi vagy a Vörösmarty utcában, tehát a helyszín Budapest, azon belül is a 6., 7. kerület.

A negyedik elbeszélésben, az *Ivó a Rózsaszín Cicákhoz* címűben billen föl a kötet addigi egyensúlya, itt jelentkezik először a politikum, a könyv egészének háttere.

A puha diktatúra buta és nevetséges álszemérme miatt a *Cicik* szót a *Cicákra* kellett lecserélni. S ismét a Domonkos-féle pre-

cizitás: '86 novemberében vagyunk, mikor a Wesselényi utca 58. szám alatt virágkorát éli a KGB fedőszervezeteként működő Nemzetközi Újságíró Szövetség (NÚSZ) lapja, az Interpress Magazin.

A történet érdekes kinövése a *Cicik* bukásának ábrázolása: Pásztor Bertalan, az Amerikából visszatért disszidens (mellékesen besúgó!) bankfiókot nyit Bécsben, a Mariahilferstrasse egyik mellékutcájában, s a felgyűlt pénzzel megveszi a cica-komplexum pincéjét. Bukik a szélhámos, és bukik a *Rózsaszín Cicák* is.

Ennyi adalék alapján már nyilvánvaló az elbeszélések egyik tipikus vonása, tartalmi jegye: Domonkos hévvel, lendületesen mesél, részletez, görgeti az eseményeket, de hirtelen általánosít, és behelyezi az egész eseménysort egy keretbe, vagy inkább afféle tégelybe, ami általában a politika.

Ha az olvasó már megismerte az írások szerkezetét és a szerző mesterségbeli fogásait, természetesen felébred érdeklődése a kötet címadó elbeszélés iránt: Isten hírével.

A két részre osztott elbeszélésben két, markánsan elválasztott történetet kapunk.

Biharkeresztes környékén, egy tanyán él Szekernyés János gazda, dül a világháború, közeledik „a 2. Ukrán Front 27. gárdalövész hadteste” (Ismét a Domonkos-i precizitás!), és mivel a gazda elbújtat egy fiatal, kékszemű, szőke német katonát, a muszkák agyonlövik.

Karcsika nevű kisfia nem egészen egyéves.

A második történetben ez a Karcsika már Nyugaton, Rotterdamban élő nagyvagány, barátjával az amszterdami örömtanyákat látogatja, és zaftos budapesti zsargonban meséli részegen, hogy a tépett agyú magyar kommunisták „gazdái, a rohadt ruszlik... agyonlőtték apámat, mert egy német srácot bújtatott, mindjárt ott a háznál, nem voltam még egyéves, szóval...”

Ugrottunk az időben: a szerző az olvasóra bízta a cselekmény kezdet- és végpontja közti események kitalálását.

Izgalmas írói eljárás: mindig segíti az olvasót (és a kritikust) a további konklúziók levonásában. Domonkos hősei nem

tucatlények: elmozdul alattuk a föld, meglazul körülöttük az embermassza, kiszakadtak, és kilógnak a társadalomból. Isten hírével jönnek-mennek. A ruszok Magyarországra özönlenek gyilkolni, a kommunisták elől sokan Nyugatra disszidálnak, a sokcsatornás Amszterdamban meglátogatják „*a legendás kurvanegyedet, a piros lámpakeretben pompázó kirakatokkal, bennük a fennren terpeszkedő árukig, ébenfekete párdúcoktól platinaszőke bujaságokig és tovább, őrijtően, az erotikus végtelenségig.*”

Akkor válik igazán izgalmassá az elbeszélés-gyűjtemény, amikor Domonkos László személyében egyszerre jelentkezik a hírlapíró, az irodalomtörténész, az esszéista és a prózamester. Ez a sokoldalúság, sokrétűség valósul meg a *Pásztortűz* című írásában, amelyet jeles kortársunknak, Döbrentei Kornélnak ajánl. Van egy visszatérő alakja a gyűjteménynek: Döme. Döme Gábor, a nyugállományú szerkesztő. Rejtélyes figura. Hangokat hall. „*A hang monologizált.*” S ez a különleges képesség nem ismer határokat, hallani véli Arany János híres verssorát: „*Mint ha pásztortűz ég őszi éjszakákon, messzire lobogva tenger pusztaságon,*” csakhog: „*Völgyben, erdei tisztáson, egy kaliba közelében világolt az a pásztortűz.*”

A kisoroszok vidékén, a lengyel határ közelében van ez a tisztás, öreg juhász őrzi kisbojtárral a juhokat 1589-ben. Markáns, „*sudár termetű, busa fejű, harminc-egynéhány-éves forma ember,*” úti vándor toppan eléjük, aki nem más, nem is lehet más, csakis Balassi Bálint, az ő juhait őrzi a pásztorok, de ő éppen bujdosásra készül, Lengyelországban szeretné elfelejteni bűját, baját, bánatát.

Akkor már Döme nem Arany-versfoszlányokat hall, hanem Balassi bánatos hangját, könyörgését: „*Isten, én ezt kérem: / Utamban vezérem / Légy, s ments meg mindenektől. / Vezérelj messzi földre, / Idegen nemzetre, / hol lakjam békességben.*”

Losonczy Anna a hős bánatának a kútforrása, de Annák voltak, vannak, lesznek: máris életre kel Wesselényi Ferenc báró uram felesége, Szárkándi Anna.

Kétségtől az irodalomtörténész Domonkos László mutatja arcát, járatos ő ezen a mezőn is, hisz egyszemélyes, 523 oldalas munkát írt: *Gúzsban tánc – A magyar irodalom története 1956–2021* (Kairosz Kiadó, 2022).

Azért szép, izgalmas és olvasmányos ez a remniszcencia, mert hiányzik belőle a szakbarbárok szárazsága. Domonkos nem az értelmére, logikájára, hanem a szívére hallgat, így hozza elének a kalandos életű, élvezeteket habzsoló reneszánsz főurat, a kor legnagyobb költőjét.

De van még egy írás, amelynek műfaja meghatározhatatlan, nevezhető publicisztikának (Domonkos sokáig újságíró volt), irodalomtörténeti glosszának, esszének, literátusi zsurnalisztikának: A Mészáros utca titka.

Ez esetben József Attila nyomába iramodik, és a magyar, de talán a világirodalom legszebb szerelmes versének, az Ódának a keletkezéstörténetét meséli el.

Igen, úgy történt, ahogy az a köztudatban él, József Attila 1933-ban írói konferencián vett részt Lillafüreden, itt ismerte meg Szőlős Henrikné, Marton Márta asszonyt, a nagy vers alanyát.

Bene Zoltán írja az előszóban: „*A Domonkos-novella soha nem öncélú, soha nem csak a sztori, mindig mögé kell nézni, kifejtetni belőle a gondolati tartalmat...*”

Ez esetben különösképp igaz a figyelmeztetés, az események mögé kell nézni. Domonkos a Mészáros utca lakójának, Marton Mártának titkát fejtí föl: testi adottságaiban rendkívül szép nő, világot járt művészettörténész, de a zseni felismeréséhez nincsenek meg az adottságai, szép, jó versnek tartja az Ódát (a szerző elküldi neki levélben!), de hát a vers az csak vers, a világ menete nem ettől függ...

Ám visszavág a történet csattanója, suhint a korbács az élettárs, Szántó Judit arcán, lelkén, ő első olvasatra kijelenti: „*Ez... ez... gyönyörű!*”, de szemébe csapódik a laterna magica, a bűvös lámpa fénye:

„*Nem neked szól.*”

Mennyivel több ez, mint a csupasz történet!

Gazdag és színes Domonkos László palettája. Írt a török uralom idején játszódó történetet, amelyben magyar lányok papucsok sarkával verik fejbe a basát (*Bitó Teca tisztessége*), orosz invázió mozzanatát, börtönlakók kihallgatását rögzíti (*Kapitány Tuskes*), fiatalok, gimnazisták tereferéjét, a bor izgalmát éli át gimnazisták társaságában (*Nyári bor*).

Domonkos látja, tudja, érzékeli, hogy a morális kötések lazulásával romlott emberhalmaz jön létre, ezért figyelmeztet. Kérdések tornyát építi föl:

Ki, illetve mi irányítja a sorsunkat? Ura az egyén a sorsának, vagy külső erők, külső faktorok determinálják azt? Rendelkezünk az életünkkel, vagy eldobhatjuk azt?

Végleges válasz nincs, Domonkos sem tud receptet, de betölti az író legfontosabb hivatását: töprengésre sarkall.

És nyugtalanít! Néha éppen ez a nyugtalanítás lehet a legfontosabb írói szándék, cél.

Van egy alapgondolat, amelyik visszatérő motívum a kötetben, s talán az életműben is. És ez felelősségtudat.

„*Avagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiaimnak?*” – mondja Ábel az Úrnak, amikor az számon kéri véres cselekedetét.

Igen, számon kérhetőek a tetteink, nem bújhatunk el a felelősség elől.

Nevezhető ez a kérdésfelvetés az egész Domonkos-életmű alapeszméjének?

Igen. Nevezhető annak.

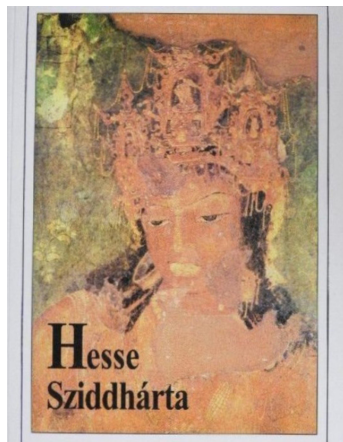
Nyugtalanító írások ezek az elbeszélések, de indokoltak, mert az irodalom vészterhes éveit éljük, lanyhul, fakul a humán műveltség és csorbul, szegényedik a művészet.

A kötet elé Bene Zoltán írt finom szövetű előszót, szerinte a „*Domonkos-novella a Domonkos-esszéiből sarjad*”. Valóban a gyakorlott esszéíró fordult a rövid próza felé, és bátran állíthatjuk: sikerrel.

Vasi Szabó János

A nagyszerű Sziddhárta története

Hermann Hessét a huszadik század gazdag német irodalmának legnagyobbjai közé sorolja az utókor ítéseinek hada. A *Narziss és Goldmund*, valamint a Nobel-díjat nyert *Az üveggyöngyjáték* tökéletességre törekvő remekművek. Pályája korábbi szakaszában írt két kurtább regénye a széles olvasóközönség kedvencévé vált az elmúlt évszázadban. Az első világháború borzalmai után írt *Sziddhárta* és a néhány évvel azt követő *Pusztai farkas* a kor húszas éveinek sikeres alkotásai voltak, majd fél évszázaddal később a hippimozgalom újra piedesztálra emelte őket. A *Sziddhártával* kapcsolatban az irodalomkedvelők és a profi kritikusok egyetértenek abban, hogy minden mély átélésű kapcsolat ellenére, ami a hinduizmushoz és a buddhizmushoz fűzi, elsősorban inkább egy nagy tehetséggel és szívvel konstruált fejlődésregény (csúnya német kifejezéssel: Bildungsroman). Olyan mű, amelybe a szűkös terjedelem ellenére sok mondanivaló befér. Íróját gyerekkora óta érdekelte az ősi India bölcsessége – ott nevelkedett, mikor szülei a szubkontinensen misszionáriusként dolgoztak. Hesse ugyan a keresztény egyházat elhagyta az idők során, ám laikus hívóként hirdeti a hit esszenciáját, és korának Freud és Jung gondolatai révén uralt eszmeisége is fellelhető műveiben. Könyveiben az emberi pszichét mindig kellő ellenpontozással jeleníti meg. A *Sziddhárta* sikere nem meglepő a múlt század húszas éveinek csalódott társadalmában, a későbbi popkultúrában játszott szerepe már kétesebb dicsőség, mert a beat-korszak nemzedéke épp úgy falta Hesse könyveit, mint Mao és Márquez politikai pamfletjeit, vagy mint William S. Burroughs

kábszertől pislákoló *Meztelen ebédjét* és a túloldaltól J. R. R. Tolkien nagyszerű, konzervatív trilógiáját.

Az emlékezetes könyvnyitányokat kedvelők várakozásának megfelel a *Sziddhárta* indítása (most Kaszonyi Ágota ihletett, közel évszázados magyarázatát idézem, nemzedékek olvasták így): „*A bráhmánház árnyékában nőtt, növekedett Sziddhárta, a szép bráhmánfi, az ifjú sólyom, nőtt a csónakok közt a folyóparti napsütésben, az árnyas kecskefűz-erdőben, együtt nőtt barátjával, Govindával, a bráhmánfival. Nap barnította hóka vállát a folyóparton fürdéskor, a szent mosakodások közben, az isteneknek való áldozás közben. A mangóligetben, gyermekjátékai közben, édesanyja éneke hallatán, az isteneknek való áldozáskor, miközben tudós atyja tanította, miközben a bölcsek beszélgetését hallgatta, fekete szeme tárgult és sötétedett.*”

A prózába oltott zeneiség folyamként kísér minket a mű során, sziklák hasadékain áttörve, zuhogó vízesések szivárványaként csillogva, és lomhán hömpölyögve érkezve a tengerhez – a befejezéshez.

Sziddhárta jó módú brahman család sarja, aki elhatározza, hogy már ifjúként eléri a megvilágosodáshoz vezető utat. Hű barátjával, Govindával előbb a szentemberek közé áll kolduló aszkétának (samananak). Ott megtanul éhezni, várni és gondolkodni. Mikor megkérdik tőle, mire jó ez a nagy böjtölés, ekképp válaszol: „*Ha valakinek nincs mit ennie, akkor a böjtölés a legokosabb dolog, amit tehet. Például, ha Sziddhárta nem tanult volna meg böjtölni, akkor még ma szert kellene tennie valami állásra, akár nálad, akár más hol, mert éhsége rákényszerítené. Így azonban nyugodtan várhat Sziddhárta, nem ismer türelmetlenséget, nem ismer szükségét, hiszen ostromolhatja az éhség, nevetve tűri. Erre jó, uram, a böjtölés.*”

A samanának közt élve hamar rájön, hogy számára ez még nem az önmegismerés igazi útja, ezért Govindával odébb áll. A Beérkezettek közt kiteljesedik a tudása, hisz nem mástól, mint Gótamától (a történeti Buddha) tanulhat ott. A bölcset hallgatva tör rá a felismerés: a világon alig van dolog, amiről kevesebbet tud, mint önmaga – Sziddhárta... Otthagyja hát az isteni tanítót

is, tovább vándorol, barátja azonban Gótama tanítványa marad. Ezzel a „megvilágosodással” zárul a könyv első része.

Sziddhárta egy folyón átkelve – ami szimbolikusan is vízvázlasztónak számít az életében –, teljes pálfordulást követ el. Belekóstol a világi életbe, a számszárába, kereskedőnek áll. Sikeres kufárként elmerül a hétköznapi örömök tengerében, pompás ruhák, kurtizánok, szerencsejáték és a bor élvezete tölti ki a napjait. Mindenben követi korának nábobjait, mégsem boldog a tétkozló életmódban. Mindentől megundorodva elhagyja a várost, visszatér a vadonba: ahhoz a folyóhoz jut, amelynek túlpartjáról érkezett. Fizikai síkon visszatérés ez a „várni, türelemmel lenni, csendben figyelni” elvéhez. A gyötrődés, a meditáció, majd a felismerés Sziddhártát mégis megelégedéssel tölt el. Az aszkétáknál megtanulta a nagy hármasságát (éhezni, várni, gondolkodni), megismerte az isteni Buddhát, akit nem a tanításaiért csodált, hanem egyéniségének kisugárzásáért. Később ráébred: a szerelem, a vagyon csupán egy-egy stációi voltak életútjának. Az önzetlen szeretet és a lemondás után éri el a végső bölcsességet.

A Govindával való utolsó találkozásakor megpróbálja az élettapasztalataiból fakadó tanítást átadni, bár ő ezt már egyáltalán nem tartja fontosnak. Megrendülve látja az örökös útkereséstől megtört öreg barátját, aki még akkor sem, az élete végén sem érti a tanítás eszenciáját: a tudás átadható, de a bölcsesség nem. Ám Govinda szíve megérzi a Sziddhártából felé áramló szeretetet, s ebből mégis csöppnyi tapasztalatot nyer a tökéletességről.

Az örök folyó partján merengő vénséges Sziddhárta leírásában testesíti meg Hesse mindazt az értéket, amit a Kelet bölcsessége és a keresztény tanítás jelent a modern civilizációnak – tagadják bármilyen hevesen is a mindenkori „éretlenek”. Elanyagiasult világunk nábobjainak, sztárocskáinak talmi csillogása, a modernkori tudós elmék gögje és hiúsága, a társadalom periferiájára sodródó tömegek illúzióvesztése ellenére is reményt ad e könyv: az egyén megismerési útjának és megigazulásának egyik lehetőségét.

Bak Rita

Szerelem a vasfüggöny idején

Tatár Rózsa író, újságíró, drámaíró legújabb regénye olvastatja magát.

A szerző több rangos díjat kapott: elnyerte a KSZDSZ újságírói Nívódíját, a Cserhát Művészkör novellapályázatának Art-arany-díját, valamint a Cédrus Művészeti Alapítvány Nívódíját 2019-ben az *Ady és Adél – „Lázálmok” az életünkből*

című monodramájáért, illetve 2023-ban a *Hajnalka* című drámájáért.

Álmok selyemre festve című regényének főhőse Szilvia, az ő élettörténete, karrierje, szerelmi élete, házassága és végül boldogsága elevenedik meg a könyv lapjain.

A történet szerteágazó eseményeit a főszereplő életének érzelmi csomópontjai kötik össze.

Az elbeszélő, bár egyes szám harmadik személyben mondja el a történetet, intenzíven kapcsolódik a szereplők érzelmi vívódásaihoz, belső feszültségeiket és döntési kríziseiket átéléssel ábrázolja. Írásmódjának érzelmi töltete magával ragadó. Az is célja lehetett a szerzőnek, hogy az olvasóknak megmutassa: létezhet szerelem és boldog beteljesülés idősebb korban is.

A könyv fülszövegének idézete: „...egy befutott művész a saját álmait akarja megszőni...”, épp úgy lehet a főszereplő Szilvia, de akár Tatár Rózsa ars poeticája is.

Baranyai Zsolt irodalomtörténész ajánlása szerint e többdimenziójú mű egyszerre művészregény, valamint társadalmi-, illetve szerelmes regény is.

Könnyen kialakulhat olyan nézőpont az olvasóban, mely szerint a szerelmi szál csak ürügy a társadalmi háttér, a „rothadó” kapitalizmus és a „virágzó” szocializmus kontrasztjának láttatására, vagy akár annak ábrázolására, azaz milyen szerencsétlen és megalázó helyzetekbe kerülhetett egy – látszólag – szerencsés, a szocializmusban állami megbízást kapó művész.

Mindenesetre a szerelmi főszál ügyesen csalogatja be az olvasót a Kádár-korszak miliőjébe, majd a rendszerváltás idejének főbb eseményeibe, végül pedig napjainkba. Szilvia, a szegedi főiskolás lány és Patrick, a római egyetemista fiú a bécsi Grinzingben találkoznak, majd évekkel később összeházasodnak, és szerelmük beteljesül. A helyszínek közben folyamatosan váltakoznak: Bécs, Szeged, Palics, Budapest, Szabadka, Róma.

A regény in medias res kezdődik, valójában az első fejezet nyitánya alapján az olvasó csak találgathat, hogyan-mivé is bomlik a cselekmény.

„Korábban vágyakozva gondolt Olaszországra, de elérhetetlennek érezte. Most köze van hozzá, mióta Patrickot ismeri”

Persze itt még nem tudjuk, ki is Patrick, és mit is akar tőle főhősünk. A történetet az olaszországi politikus, Aldo Moro 1978-es elrablása és meggyilkolása idejére helyezi el.

Az első fejezet kezdő része véleményem szerint csak annak az olvasónak érthető, aki már egyszer elolvasta a könyvet – vagy legalábbis a fülszöveget.

Persze az a kimondatlan írói szándék is bujkálhat itt, hogy az olvasó csak lassan, egyre fokozódó kíváncsisággal ereszkedjen a történet aprólékosan kibomló sűrűjébe.

Az első fejezet második részéből már megtudjuk a történet hátterét: a főhősnő huszonkét évesen egymaga indult el egy társasutazásra Ausztriába – a többi utas mind férjjel, feleséggel vagy baráttal ment.

A törékeny, égszínkéék szemű lányt sokan megkedvelték, így a csoport vezetője is, hiszen főhősünk állandóan ott kíváncsiskodott mellette.

Plasztikusan rajzolódik ki itt a társadalmi-politikai környezet:
„Állítólag a BM adott ki egy útmutatást, hogy nyugati úton a visszainduláskor egy órát kell várni a késve érkező utasokra. Nem emlékszem olyan útra, amikor teljes létszámmal jöttünk volna vissza, tette még hozzá halkan.”

Igen, a vasfüggöny sok mindent eltakart: főként a nyugati életviszonyokat, a valódi érvényesülési lehetőségeket.

Később Szegeddel és a szegedi kertvárossal, az ottani lakosokkal is találkozhatunk a regényben, hisz mindkét fiatal oda jár egyetemre. A szegedi lány és olasz szerelme folyamatosan segíti is egymást a vizsgákra való fölkészülésben.

Idézzük ismét Baranyai Zsolt ajánlását: *„A hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországit, a kádári konszolidációt, a puha diktatúra időszakát jól ábrázolja a regény, amelyben Szilviának, ha nem is zökkenőmentesen, de sikerül egzisztenciát teremtenie.”*

Hozzátehetjük ehhez a Kádár-korszak mindennapi realitásához tartozó, hatalmaskodó hivatalnokokat is...

Említésre méltó, hogy a szerző egy teljes fejezetet szán a római Triznya-kocsmának. A Triznya házaspár körülbelül ötven éven át tartó tevékenysége szinte egy szabadságharccal ért föl. Emigráns magyarok, ösztöndíjasok, művészek találkozóhelye volt a legendás vendéglátó-egység. Volt, aki csak azért repült Londonból Rómába, hogy Triznya Matyi festőművészt a születésnapján köszönthesse!

„A Triznya-kocsmá Triznya Mátyás festőművésznek és Szőnyi Zsuzsának, a Vatikán rádiósának a lakása volt, ahol a Nyugaton élő magyar emigránsok rendszeresen találkoztak. Ide járt Hubay Miklós, Cs. Szabó László, Huszárik Zoltán, aki eredetileg festő akart lenni, Békés Gellért, a Katolikus Szemle szerkesztője, vagy épp Szőrényi László. (...) Matyiék mindenkit szívesen láttak, aki Magyarországról jött, vagy a világ bármely részéről.”

Szilvia pénzkereseti lehetőség gyanánt Vermes Dávid festőművészhez áll be modellnek: itt ismerjük meg a kor művészetének sajátosságait, ezen belül is főként a női művészek helyzetét.

A magyar festő és az időközben gobelinművésszé vált lány összeházasodik, családot alapít. Szilviának kiállítása is lesz Rómában, ahol ismét találkozik fiatalkori szerelmével. Így jutunk el egy valódi happy endig, Szilvia és Patrick egymásra találásáig.

„– Eljössz velem Rómába, abba a házba, ahova harminc éve is vinni akartalak?

– Elmegyek.

– A Szent Péter-bazilikában lesz az esküvőnk. Akarod?

(...)

Úgy álltak ott a Boylan-villa kertjében, egymás kezét fogva, egymás tekintetének rabjaként, mint első találkozásuk napjaiban a bécsi parkban, mintha nem is teltek volna el évtizedek.

A harangszó elhallgatott, ők kézen fogva elindultak a kert mélyébe vezető sétányon.”

Egy valódi, boldog befejezéssel záruló regény az *Álmok selyemre festve*, melyet elégedett megnyugvással tehet le az olvasó.

Vincente Ferreira da Silva

Elmélkedés a halálról¹

Szakács Péter fordítása

Az elmélkedésnek minden lehetséges témában megvannak a maga veszélyei; annak során a szellem útélágazásokkal teli labirintusban találja magát, amelyben eltévedhet, illetve eredeti célját szem elől tévesztheti. Ennek a kockázatnak kétségkívül az élet végső kérdéseinek terepén van a leginkább kitéve. Azok, akik a filozófiai olvasmányokban jártasak, ismerik jól azokat a szakszövegeket, melyekben a szerző egy hamis, mesterkélt dialektika révén bizonyos száraz, formális elveket használva megpróbálja kiiktatni a valóság minden gazdagságát, esetlegességét. A halál témájánál semmi nincs jobban kitéve ennek a nevetséges igyekezetnek. A halállal szembekerülve nem a tudás, az okoskodás tör elő belőlünk, hanem a megrendülés. A halál eseményének legsajátosabb következménye, hogy hallgatásra késztet, a szót belénk fojtja, vagyis érvénytelennek érezzük minden gondolatunkat; úgy tűnik, kívül rekedtünk a fogalmainkat, ítéleteinket megalapozó jelentések világán. A szavak pusztá hangokká tompulnak, és „nem marad semmi más, csak a csend”. A vég középkori reprezentációi, a haláltáncok során királyok és koldusok, nemesek és szolgák teljesen összevegyülnek, mindannyian feloldódnak a gyászos, zavaros csödületben. A halállal szemben nincs sem király, sem koldus, mindenki elmerül ugyanabban a – zaklatottság, kiszolgáltatottság által meghatározott – sötét állapotban.

A kortárs egzisztencializmus terminológiája a halált a hátrétegzettség közé sorolja, vagyis az élet kiküszöbölhetetlen meghatározottságai közé, melyek nem haladhatók meg, nem változtathatók át a tevékenység révén, határt képezve szabadsá-

¹ *Meditação sobre a morte.*

gunk számára. A különféle helyzetek sürgetők, meghatározott reakciókat, cselekvési módokat követelnek meg, s ha tudatosodnak, akkor egy meghatározott beállítódásra szólítanak fel; ez a vonatkozás tünteti fel az életet szakadatlan cselekvésként, a halált pedig örök pihenésként. Mindezt figyelembe véve láthatjuk, hogy a készségek, ismeretek között csak akkor állíthatunk fel rangsort, ha olyan helyzetekkel és határokkal találkozunk, amelyek tágíthatók, amelyekkel az emberi értelem képes szembenézni és több vagy kevesebb sikerrel megküzdeni. Ilyen értelemben beszélünk életművészekről, géniuszokról és további olyan személyiségekről, akik ezekkel vagy azokkal a vitális értékekkel bírnak. A halállal szemben viszont semmit nem tehetünk. Nincs ismeret vagy technika, ami legyőzné a halál sötétségét, törvénye mindig kérlelhetetlenül lecsap a védtelen emberre. Értsük jól ezeket a szavakat, itt általánosságban beszélünk, a halállal szembeni beállítódásokról, s Rilke azt kéri az Istentől, hogy mindenkinek adjon meg a maga saját halálát. Itt az emberi természetről beszélünk, összefoglaló jelleggel, nem pedig azokról a kivételes állapotokról, amikor valakinek világosabb belátása van a halálról. Felfogni a halált, s jelenvalónak érezni az életünk minden pillanatában, elkönyvelni úgy, mint ami a lehető legközelebb áll hozzánk, nem azt jelenti, hogy feltártuk a halál misztériumát, hanem hogy az életre ösztönöz bennünket, felmagasztalja a létezést annak legnehezebb velejáróival együtt. Itt a leglényegesebb pontot érintjük a halálról való elmélkedés vonatkozásában: a megismerés nyugtalansága okán megpróbálunk mindent az ismeret elemére, terminusaira redukálni, hogy megragadhassuk a halált, úgy, mint sémát vagy képet, objektiválva azt. Felbukkanása annyira letaglóz bennünket, hogy a testi funkciók megszűnésén kívül képtelenek vagyunk belőle bármi mást megragadni. Ellenben érezzük, hogy nem csak ezt veszítjük el, nem egyszerűen a földi porhüvelyünkötől való elszakadásról van szó, hanem egyedül maradásról, mindannak eltűnéséről, ami csak a test jelenléte által lehetséges. Halál alatt egy szeretett személy elvesztését értjük, azt az érzést, hogy „ez a lény, a maga egyediségében már nincs

itt, nem tud visszatérni testébe” (Landsberg). S mindez továbbá meghaladja a látható jelenségek szintjét, több mint pusztán biológiai vagy fizikai-kémiai folyamat. A halállal a közelség, az interszjektív kapcsolat ér véget, s ezt a magányt vagy hiányt próbálja az ember értelmezni, amikor valamiféle fogalmat alkot a halálról, illetve a másik elvesztéséről. Mindazok a halállal kapcsolatos objektíváló elképzelések, melyek azt csupán egy világon belüli eseményként, a test tönkremeneteleként értelmezik, egy biofizikai struktúra felbomlásaként, figyelmen kívül hagyva a megszakadó személyes kapcsolatokat, nem képesek megragadni a halált a maga teljességében. „Ha a másik halálának megélése során mindenféle biológiai jelenségen túl jelen van a másik misztikus hiánya, akkor a materiális aspektus a saját halálom elképzelése tekintetében is pusztán csak az esemény egyik vonatkozása. A halálnak mindazok az értelmezései, melyek a testemre vagy pszichém megnyilvánulásaira korlátozódnak, elégtelenek. Hiszen énrolam van szó, saját életemről, a maga teljes valóságában, nem annak összetevőiről, szerveiről vagy struktúráiról, melyek révén az életemet élem.” (Julián Marías)

Az az együttlétezés vagy együttélés, melyet a halál lerombol a világban, a világ révén valósul meg mint vonzalmaknak, szenvedélyeknek, a valóságnak ugyanazon területén történő együttélése. Ahogy a kezdeti kereszténységben is, a világ szó az emberi valóság egyik létmódját, illetve az eltévelyedés és az elbukás helyét jelenti, tehát egzisztenciális meghatározottságot foglal magába. A világ mibennünk van, mértéktelenségünkől ered, a világot generáló mohóságunkból. Jelen okfejtésünk célja emlékeztetni arra, hogy a világbeli szituációnkhoz, valamint más emberekhez való viszonyunk testünk révén valósul meg, s testünk az, amely az empirikus valóságban, mint összetartozó egészen s azon belül egy meghatározott szituációban, elhelyez bennünket. A materiális valóság saját testiségünkől bontakozik ki, az élet játékában való részvételünk pedig testi mivoltunk hozzájárulását követeli meg, aminek a révén feltárul előttünk egy testi jellegű világ. Testünk rögzít, odaköt minket az anyagi világ tör-

ténéseinek sorozatához, érzelmileg belevon abba, érdekeltté tesz emberi létünk problémaiban. Mindez egy realista perspektívából nézve jelenik meg így. Létezik viszont egy sokkal mélyebb, nyugtalanítóbb értelmezés is, mely arra késztet bennünket, hogy a kérdést más alapon közelítsük meg. A realizmus abból indul ki, hogy a vágy tárgya létezik a vágyat megelőzően, és feltételezi az objektumnak a szubjektumra gyakorolt vonzó erejét. Vagyis úgy véli, hogy nem a világ iránti szeretetünk létesíti a világot annak alapvető meghatározottságaiban, hanem a világ az, ami objektív értékei által a világhoz kapcsol bennünket. Egy mélyebb megközelítés viszont rámutat arra, hogy az igazság egészen más. A szeretet/szerelem az, ami létrehozza a szeretett tárgyat. „A szeretet tárgya, bármi legyen is az, nem létezik a szeretet előtt, hanem a szeretet által születik meg.” (Gentile) Az eszmének ebben a rendjében, ily módon, a világ úgy jelenik meg, mint természetes szerelmünknek, avagy pulzáló vérkeringési rendszerünknek kivetülő korrelátuma, amely mielőttünk kiszélesíti empirikus tapasztalataink folyamát. *„Nicht ist, das dich bewegt, du selber bist das Rad, das aus sich selbst lenkt und keine Ruhe hat.”*² (Angelus Silesius) Platón tanítása a lélekkocsit lefelé húzó engedetlen lóról szintén ahhoz a felfogáshoz kapcsolódik, mely vágyakozó alkatunkat teszi felelőssé a földi testbe való leszületésünkért. Testünk, illetve szervezetünk, ahogy a térben testet ölt, lüktezésünk, késztetéseink exteriorizációja, a lét utáni sóvárgásunk térbeli kihelyeződése. Ezt már Schopenhauer megmondta: „A test a maga változásaival, aktsaival együtt nem egyéb, mint a tárgyiasult, illetve térbeli reprezentációvá formálódott Akarat.” A test, mint rajongásunk, ragaszkodásunk szimbóluma, az élet játékába való bevonódásunk élő tanújele; a testi jelenlét arra a metafizikai elrendelésre mutat rá, melyből adódóan „dilectores mundi”³ vagyunk. Az élő szövet legkisebb sejtjében – amennyiben az élet lombkoronaként tör az ég felé – fennáll ez a mély és gyökeres összhang. Ezért az élők birodalma úgy határozható

² „Nincs semmi, ami téged mozgatna, te magad vagy a kerék, mely önmagától mozog, visszafordíthatatlanul.”

³ A világ szerelmesei (Szent Ágoston kifejezése).

meg, mint azoknak a gyülekezete, akik szerelmük, lelkesedésük, gondoskodó előretekintésük által hajtva folyamatosan világot hoznak létre maguk körül. A halál éppen a vágy és a gondoskodás ezen közösségét töri szét, lerombolván a kölcsönös részvételnek ezt a megtestesült kötelékét. Ezért van az, hogy a halált sokan árulásként, hűtlenséggént, egy közös és titkos elfoglaltság alól való kibúvásként fogják fel. „A másik halálának alapvető jelentőségű megtapasztalása során mintha tragikus hűtlenséget éreznénk az eltávozó részéről...” (Landsberg). A test tönkremenetele a minket a világhoz kapcsoló kötelékek rendszere elsorvadásának, visszafejlődésének a kifejeződése, illetve szimbóluma ennek az ontológiai összezuhanásnak.

Nyilvánvaló, hogy mivel a test nem pusztán fizikai, vagy biokémiai struktúra, hanem ennél magasabb rendű aktivitások hordozójaként szolgál a személyes valóság exteriorizációja, kivetítése céljával – s ily módon már eleve ennek a személyes valóságnak az ereje alakítja, formálja –, a test elpusztulása magában foglalja az interszjektív reláció megszakadását is.

Annak megtapasztalása, hogy mások eltávoznak, miközben mi itt maradunk, vagyis haladunk, az idő számunkra folytatódik, alapvetően érezteti velünk akaratunk, élni vágyásunk intenzitását, mely új időket, új horizontokat fog megnyitni életfolyamunk számára. Az idő aktív valami. Ahogy Guyau írta, „vágynunk, szeretnünk, kinyújtani kezünk, előre mennünk kell ahhoz, hogy megalkossuk a jövőt. Az eljövendő nem az, ami szembejön velünk, hanem, ami felé tartunk.” Mások eltávozása rámutat életünk pályájának megtöretlen transzcendenciájára, amely maga mögött hagy mindent, könyörtelen szertelenségével, és csillápiíthatatlan sóvárgást vált ki belőlünk az iránt, hogy valamilyen formában fennmaradjunk. A halottakkal való közösségvállalás először az élet és a világ tagadásába fordul át, ahogyan az megjelenik a gyászszalagban és azoknak a sóvárgásában, akik a halott szobáját, tárgyait megőrzik abban az állapotban, ahogyan ő utoljára hagyta, s végül a veszteség tudata és a halál teljesen eluralkodik mindennapjaikon. A szeretett személy halála által kiváltott

válságot, magányt, csüggedést, összeomlást követően azonban érezzük, hogy az élet hív, hogy térjünk vissza hozzá, lépjünk be ismét körébe. A múltunkra való visszaemlékezés és a jövő ígéretei közötti, bensőnkben dúló harcban kifejeződik élet és halál, elmúlt és eljövendő tragikus dualitása. Az állandó mozgásban levés, aktivitás, meghaladás alapvetően tartoznak hozzá természetünkhöz, ami ebből adódóan fellázad mindenféle korlátozás, determináció ellen, a halálba és az eltávozottak emlékébe való teljes belemerülés ellen. A múlthoz és az eltávozottakhoz való hűség, valamint a jövővel kapcsolatos vágyak, kilátások között dúló tragikus harc folyamatosan kíséri a halál megtapasztalását.

Éles határvonal választja el a másik halálát, amelyet életünk során többször megtapasztalunk, a saját halálunktól, amely egyszeri, végérvényes történés (ezért visszafordíthatatlanná és hűbavágóvá teszi életünk eseményeit), és a földi létezésünk tetőpontja. A másik halála után velünk maradnak a másik életének, személyiségének emlékei: ez tehát egy, a világhoz tartozó esemény. A saját halál épp ellenkezőleg: ez közölhetetlen élmény, semmit nem tudunk róla, mielőtt bekövetkezne, s ha megtörténik, nyilván nem tudjuk másnak elmondani. A másik „objektív”, kívülről szemlélt halála különféle reakciókat, viszonyulási módokat válthat ki belőlünk, ám azt túlhaladja a világ a maga zaklatott szertelenségében. A saját halálom esetén viszont nem marad más világ a számomra, mint ami meghalad engem, tehát a számomra jelenlevő dolgok létét felszámolja, elporlasztja, a világon belüli viszonyaimat szertefoszlatja testi létezésem feltételeinek megszüntetése által. Ily módon lényegi eltérés áll fenn az „objektív”, kívülről szemlélt és a „szubjektív”, saját halál között; az epikureusok ezt az eltérést felismerve mondták, hogy a halál nem létezik, vagyis mielőtt bekövetkezne, még nem tapasztalhatjuk meg, s amikor bekövetkezik, már nem tanúskodhatunk róla. Tehát a saját halálnak a másik halálából kiinduló értelmezése nem kielégíthető, és ugyanígy fordítva. Ez nem jelenti azt, hogy a halál a másik eltávozásakor nem érinthet meg bennünket a maga mélységében, hiszen otthagyja lenyomatát lelkünkben,

az elvesztett személy után maradó űrként. De ennek megélése mégsem azonos a fenomének szférájának elhagyásából adódó titokzatos metamorfózissal. Ez a megszabadulás, nem pedig a halál „objektív” bekövetkezése képez mindannyiunk számára áthathatatlan falat, olyan misztériumot, mely semmiféle tudomány révén nem analizálható, kategóriáink révén nem megragadható, átlépi a megismerés határait. Gabriel Marcel szóhasználatát átvéve azt mondhatjuk, hogy a halál nem problémajellegű, tehát nem egy értelmünk által elemezhető, objektíválható tény, hanem intim, személyes valóság; nem-objektív jellegű, misztériumként jelenlevő rendelés. Meg kell értenünk, hogy a halál nem pusztán a távozó életműködéseinek megszűnését jelenti, hanem születésünktől kezdve áthatja megéléseink összességét, a világban való létünket a maga komplexitásában, melynek a test pusztán csak az egyik összetevője. Mindez intim, szubjektív, nem fordítható le fogalmakra, hiszen nem tartozik az objektumok világához, nem értelmezhető kielégítően a megismerés valamely formája révén. A halál számunkra, akik látjuk eltávozni a másikat, a világgal való interakciók megszakadásának tűnik, de hogy valójában mit jelent az eltávozó számára, azt még csak elképzelni sem tudjuk. Ilyen értelemben nem létezik semmiféle, a halálról való tudás. Csupán a misztériumba vetett bizalom létezik, az a mindent átható érzés, hogy hagyatkozhatunk arra, ami nem fordítható le a megismerés képzeire, grafikonjaira. Ez a bizalom pedig elmentés a megismerés kihívásaival, és azt a reményteli, nyugodt érzést jelenti, mely létünk magvaként szembeszáll a megsemmisülés rettenetével.

Praznovszky Mihály

„Gyakran felsóhajtott gyermekai után”

150 éve halt meg Madách Imréné
Fráter Erzsébet

Madách halála után egyértelművé vált, hogy felesége helyzete egyre rosszabbodik. Kezdetben Veres Gyula küldte a félévente esedékes támogatást. Maga Madách bízta meg közeli barátját, hogy halála után gyermekei gyámja és birtokának kezelője legyen. Majd pedig, ha Aladár – Madách Imre és Fráter Erzsébet fia – nagykorúvá válik, attól kezdve ő intézheti a család ügyeit. „Gyermekeim gyámjának (tutor) és gondnokának (curator) akarom, rendelem és kinevezem kedves rokonom – és barátomat Veres Gyula urat Szakalban, még pedig úgy, hogy ebbeli megbízatásában és hivatalában korlátlanul és teljes hatalommal járjon és járhasson el, számadással és felelettel semmiféle hatóságnak, avagy törvényszéknek, vagy bármi hivatalnak ne tartozzék s e részben soha ne háborgattathassák.”¹

Erzsébet úgy vélte, hogy Madách halála után a hagyatéki tárgyalások során pénzhez juthat. Éppen ezért 1865-ben a törvényszékhez kérvényt nyújtott be (a jegyzőkönyv szerint „nyilatkozatot”), amelyben a hagyatéki tárgyalásokat sürgeti, s főleg tájékoztatást kér a hagyaték nagyságáról és állapotáról, elsősorban azért, hogy két lánya, Jolán és Borbála köteles részt kaphasson. Aladár nem jön szóba, mert mint fiúörökös, őt illeti a teljes hagyaték.

A baj ott van, nyilatkozza Veres Gyula gondok, hogy Madáchnak gyakorlatilag csak adóssága van, de az rendkívül nagy: 39 044 forint! Nem részletezi, csak a megoldást terjeszti elő. Hogy ti. a megyei törvényszék neki mint törvényes gondnoknak

¹ A korabeli idézeteket eredeti helyesírásuk szerint közöljük.

megengedje, hogy negyvenezer forint kölcsönt vegyen fel, s abból fizesse ki a sürgős adósságokat. Hogy miként jött össze ez a hatalmas adósság, arról nincs szó.

Viszont elintézték, hogy a bécsi hitelbank megadja ezt a tervezett kölcsönt 52 évi törlesztés mellett. Persze nem egyszerűen: a teljes hagyatéki „fekvőségek kiskorú Madách Aladárra telekkönyvileg is írassanak be”. Vagyis ebből addig pénz nem lesz, amíg az összes adósságot ki nem fizetik, s csak azok után juthatnak Madách árvái az örökségből valamiféle pénzösszeghez. Ez pedig belátható időn belül nem történik meg.

S a sok magyarázat után, a legvégén állt elő Veres Gyula a már ismert ténnyel: Fráter Erzsébetnek nem jár semmi! Csatolja a válási megállapodás szövegét, „mely szerint özvegy Madách Imréné született Fráter Erzsébet asszony minden nemű özvegyi örökösödésről lemondott, s magának csupán 800 forintnyi életjáradékot kötött ki”.

Így tehát Aladár gyámja, a szigorú vagyonkezelő Veres Gyula küldi a pénzt 1872-ig, Aladár nagykorúvá válásáig. Nyilván nem véletlen, hogy éppen ekkor, 1872 tavaszától 1873 végéig Balassagyarmaton időzik az asszony. Gyaníthatóan abban a reményben utazott oda, hogy fiával jobban meg tud egyezni, mint a gyámmal. A jelek szerint azonban Aladár sem sietett megsegíteni édesanyját; meglehet, valóban nem volt igazán jó anyagi helyzetben.

Időközben az éves eltartási díjat valamikor 840 forintra emelték, de ez sem segített Erzsébet megélhetési gondjain. A tények ismeretében egyértelmű, hogy nem tudott gazdálkodni a pénzzel. De eleve sok volt a kiadása: lakásbérlet, étkezés, saját ruhái, kezdetben még csak ezek voltak a napi igényei. Ekkoriban, Madách halála után, úgy tűnik, rendszeresen kapta a támogatást, csak most már úgy él, hogy az összegeket előzetesen elkölti, azaz hiteleket vesz fel azzal az ígérettel, hogy majd a befolyó apanázból visszafizeti azokat. Csak éppen mindig többet költött, mint amennyire számíthatott, s egyre inkább az a helyzet állt elő, hogy többször is végrehajtást rendeltek ellene, a hitelezői panaszai és követelése alapján. (...)

Az 1872-es évtöbb szempontból is fordulópont a Madách család életében s így persze Fráter Erzsébetében is. Elsősorban azért, mert fia, Aladár nagykorú lett – 24 éves kor az akkori törvények szerint –, így átvehette a birtokot s a birtok feletti minden jogot addigi gyámjától, Veres Gyulától. Nem lehet kétségünk afelől, hogy ez az átadás minden szempontból jogszerű és tisztességes, hisz Veres Gyula makulátlan jellemű ember volt.

Aladár 1869-ben befejezte jogi tanulmányait, bírói vizsgát is tett, de nem állt szándékában bármilyen közszolgálati pályára állni; mondhatjuk, bezárkózott a sztrégovai kastélyba, s már csak a kedvtelésének élt: egyre jobban elmélyedt spiritiszta tanulmányaiban, olvasmányaiban. Ahogy akkoriban mondták a babonás helybeliek: éjszakánként a szellemekkel társalkodott. Közben verseket is írt, sajnos felettébb gyengéket. Arra még volt ideje (és pénze), hogy tanulmányai után 1870–71-ben európai utazásra induljon unokatestvérével, Balogh Károllyal. Olaszországba még együtt utaztak, majd Aladár egyedül folytatta útját Franciaországba és Angliába.

Testvére, Jolán ebben az évben ment férjhez Ruttkay Györgyhez, s elhagyva az ősi kastélyt, a közeli Fülekkelecsénybe költözött. Sára nevű leánygyermekük 1873-ban született. Nincs róla ismeretünk, hogy különösebben fenntartotta volna a kapcsolatot az anyjával, testvéreivel és a nagymamával. Úgy tűnik, kilépett a Madách családból. Semmilyen információnk nincs életének hétköznapijairól, de mi is lenne? Élt az ura mellett, vezette a háztartást, nevelte a gyermekét. Hogy apjából híres író lett, azt tudhatta akár az újságokból vagy éppen a házhoz érkező vendégektől, de egyetlen megszólalását sem ismerjük a *Tragédia* ügyében.

Borbáláról sincs ismeretünk. Még pár év, s beviszik őt a Fővárosi Elmeintézetbe teljesen elborult elmével. Valószínű, hogy már ekkor jelentkeztek nála a háborodottság jelei, amelyeket egyes emlékezők nimfomániás agresszióknak neveztek. S mindezt határozottan a nagymamát, Majthényi Annát okolták, aki egyfelől a poklok ördögeiként festette le a férfiakat már a serdülő lánynak

is, másfelől minden udvarlót elüldözött, mert nem tartotta őket a családhoz megfelelő partinak.

Fráter Erzsébet azt hitte, most már a fiával talán jobban ki tud egyezni a járandóságon felüli pénzügyi támogatásokban, mint a szigorú Veres Gyulával. Időközben, még 1871 decemberében, Madách Aladár levelet kapott Nagyváradról, ezt egy bizonyos Kádár Lajos írta. Az illető tudatja, hogy Erzsébet súlyosan beteg, és örülési rohamai vannak, Aladár siessen, ha még látni akarja. Aladár oda is utazik, de kiderül, hogy Erzsébet nem is olyan beteg, s örülési rohamai sincsenek. Bizonyára úgy vélte, az anyja találta ki az egészet. Feljegyzése szerint: „Fráter Erzsébet is cselédjét s ismeretlen cinkosát vádolja, hogy betegségét az ő gonoszságuk okozza.” Majd hozzáfűz (a korabeli helyesírás szerint) két szót: „Pénz kérés”. Bizonyára így foglalja össze, hogy anyja ezzel a csellel kívánt tőle még több támogatást kérni. Hogy ő aztán adott-e vagy sem, azt már nem rögzíti.

Fráter Erzsébet viszont a következő évben radikális döntésre szánja el magát: Balassagyarmatra utazik. Aladár feljegyzése: „Bgyarmatra jött 72. ápr. 18. maradt 73 dec. végéig.” Innen tudjuk, hogy Erzsébet a Zöldfa vendéglőben lakott, de nem fizetett, mert a vendéglős Teller Ignác aztán a számlát megküldte Aladárnak, aki valószínűleg ki is egyenlítette azt.

Másfél esztendő Balassagyarmaton. Ki tudja, ekkor esett-e meg a mendemondákban megmaradt történet, hogy kikocsizott Sztregovára, de ott a volt anyósa nem engedte be, hanem elküldette a cselédekkel a kapu elől. Mindenesetre a családnak is kellemetlen lehetett, hogy a helyi szóbeszéd újra felkapta a nevüket. S még mi mindent fűzhettek a történethez, mely szerint Madách Imre özvegye a városi vendéglő lakója másfél éven át! El nem tudjuk képzelni, mivel töltötte az idejét, hiszen semmihez nem értett, de legalább a hitelezők elől megmenekült, bár a félévi apanázst már évekre előre lefoglalták, ő csak fia alkalmi pénzsegélyeiben bízhatott. Akár még lányához, Jolánhoz is elutazhatott, nincs messze Fülekkelecsény, de hát ez csak feltevés, ennek nincs nyoma. Ahogy annak sem, hogy lánya bármikor

bármivel segítette volna az édesanyját. Ráadásul ekkor született meg az első unokája, a kis Sára!

Fráter Erzsébet életének két utolsó évéről Balogh Károly – Madách nővérének unokája – kimásolásában megmaradt szórvány adatok segítségével tudunk ismerethez jutni. Még ha töredékesek is, ilyen mivoltukban is drámai képet rajzolnak egy tragikus sors befejezéséről. A szereplők Madách Aladár, Fráter Erzsébet, a testvére, Fráter Béla, a nagyváradai rendőrkapitány és Baranyi Adolf, egy férfitrokon. A levélváltások tanúsága szerint valóságos alkudozás folyik Fráter Erzsébet élete felett. Az ügy most már mindenkinek kellemetlen.

Aladár feljegyzése szerint anyja 1873 végén visszament Gyarmatról Nagyváradra, s ő 1874. október 4-ig „segélyezés alatt” tartotta. Valószínűleg a fél éves eltartási pénzen kívül. Erre utal egy 1875. júniusi levélváltás Aladár és Béla között. Balogh Károly ennyit másolt ki a levelekből: „Fráter Béla, Erzsébet testvére Cséhtelekről szigorúan felszólítja, hogy tegyen eleget gyermeki s emberi kötelességének, és segítse anyját, kinek »még csak leváltó inge sincsen« – már 3 hónapja, hogy mindig egy van rajta, így maholnap a férgek alkalmatlanságának leend minden bizonnyal kitéve.” Erre Aladár: „Én anyámnak évenként 840 forint életjáradékot fizetek, hogy avval mi történik, arról nem tehetek, különben nem is ösmerem, s egyetlen emlékem tőle egy kopasz hely fejemen, honnét hajamat, mint gyermeknek, tövestől kiszaggatta. Egy gyöngy órában mégis megszántam, s kezdtem segíteni, de ezen segélyemet is oly hallatlan dacosan és durván fogadta, hogy pár hónap múlva ezt is beszünttettem.”

Ez egy ismeretlen történet, ez a hajkitépés. Nem eshetett meg máskor, csak 1853 tavaszán vagy nyarán, amikor Madách Pesten volt internálva. Az akkori levelekből kirajzolódik Erzsébet depressziós állapota, ekkor eshetett neki önkívületi dührohamában a kisfiúnak is.

Mindenki Aladárnak címezi levelét és kéréseit. Nyilvánvaló, ő a név viselője, a család feje ebben az ágba. Végül is az anyjáról van szó. 1875. június 13-án Fráter Béla, Erzsébet fivére ír levelet.

Aladár válaszából következtetünk arra, hogy Béla azt kérte, Aladár fizessen az anyja eltartásáért egy váradi személynek. Aladár válasza: csak abban az esetben, ha Béla vállalja, hogy ketten együtt fizetnek az eltartásért. Majd így folytatja: „ha azt hiszi bátyám, hogy így sem jövünk ki véle, úgy, mint ideiglenes állapotot kérem ezt berendezni, amíg vagy gyámság alá lehet helyezni, vagy esetleg talán a Lipót mezőre – utolsó 2 esetben a megajánlottnál nagyobb áldozatra is hajlandó leszek, de bátyámnak, mint anyám testvérének, illendőbb lesz a két esetben az eljárást megindítani. Tökéletesen el vagyok határozva a fent írt ajánlatomon kívül egyebet nem tenni, s fogom tudni magamat anyám netaláni tolatódása ellen védelmezni.” Nézzünk szembe a tényekkel: a gyermek az anyját elmeorvosintézetben, az örültek házában kívánja elhelyeztetni. De ezt rábízná Erzsébet testvérére, úgy tűnik, ez neki mégis kellemetlen lenne. Valamint be is fejezi anyja további segítségét, elege van már a folyamatos pénzkérésekből és kisebb összegek küldéséből. Részéről befejezte. (...)

Végül egyikük sem vette ki részét a költségekből, ezért írja 1875. június 27-én Fráter Béla Aladárnak: „Anyádat a nagyvilágba visszabocsájtani kellett, saját hanyagságod miatt. Tudd meg tehát: Hogy anyád a családunk szégyenére faluról falura kóborog. – 3 hónap óta nem vett tiszta ruhát, lábait már nem fedi cipő, múlt pénteken a margittai hetivásár alkalmával a híd alatt ült egy világ láttára, ma holnap éhen fog elveszni, s én oly szegény vagyok, hogy rajta a legjobb akarattal sem segíthetek, ha te mindezt nem szégyenled, s jobb érzületed őt meg nem szánja... – ám lásd mi fog vele történni!”

Fráter Erzsébet ekkor egy bizonyos Szakáll Lászlónénál lakik Margittán, aki végül is rokon, az ő férjének volt a testvére Fráter Béla felesége. A június 28-án kelt levelét Szakáll Lászlóné elküldte a balassagyarmati járásbíróságra, amely azt 4054 szám alatt július 8-án továbbította Madách Aladárnak. Az asszony természetesen pénzt kér Erzsébet eltartásáért vagy adósságaiért, összesen 34 forintot, hiszen „Fráter Béla testvére reá se néz”. De Aladár sem viselkedhet ilyen kegyetlenül, „akár mi úton pazarolta is el, amiye van, mégis

hidegebb volna az olyan gyerek a kőnél, aki édesanyján nem segítene”. Úgy véli, Erzsébet már elmebeteg: „örjült, az utcákon mezitláb jár-kel és a réteken alszik.” Végső soron ő is csak azt javasolja, amit Aladár is felvetett Fráter Bélának: „legyen legalább annyi szívességgel, hogy vitesse be N[agy]váradra a bolondok házába.”

Az augusztus 18-án kelt levelében Szakallné már tragikus állapotokról számolt be: „ha pénz jön kezéhez, egy nap elherdálja és el is csalják tőle. Tsak egy kis ruhára egyéb semmire, mert akkor még zavartabb a szeszes italoktól – most hogy rendesen él, nem oly zavart.[”] Madách Aladár ekkor küldött Szakallnénak az anyja ellátására 25 forintot, ruhavásárlásra ugyancsak 25 forintot.

1875 augusztusában végleg elszökött Szakallnétől Erzsébet. Ezt rokonától, Baranyi Adolftól tudjuk, aki majd Aladárt tájékoztatja a halálhírről, leírva Erzsébet utolsó heteit. Ennél tragikusabb sorokat aligha lehet olvasni: „...Margittáról eltávozott, és különféle viszontagságok után ismét Nagyváradra vetődött, itt kezdetben az előkelőbb szállodákban, majd kisebb vendéglőkben és kocsmákban tartózkodott, fizetésképtelensége mellett azonban minden értékesebb tárgyait részint zálogban ott elhagyogatván, részint minden ruháit is eladogatván, hogy mindennapi élmét kiteremthesse, azokból is kizáratott, később hol egyik, hol másik ismerőséhez beszállásolta magát, de részint beteges és dezolált [nyomorúságos] állapota, részint szeszélyes és megférhetetlen természete miatt sehol sem tűretvén, annyira kiszorult mindenütt, hogy a szó szoros értelmében menhely nélkül maradván nappal az utcákon csavarogni s éjjel is ott fetrengeni kénytelenítettvén, az éjjeli örök által több ízben be is kísértetett, s csavargó és kétes jellemű személyekkel a városháza börtönébe záratott.”

És ez pontosan így is történt. Erről a nagyváradai rendőrkapitány, a már említett Serényi Gusztáv 1875. szeptember 30-án kelt átiratában tájékoztatta Aladárt. A teljes levél Balogh Károly másolatában így hangzik: „Dicső emlékezetű megboldogult atyja özvegye Madács Fráter Erzsébet, ki önnek édesanyja, egy idő óta ismét városunkban tartózkodik, hol egyik, hol másik

ismerősénél, azonban oly elhagyott állapotban, ruházat nélkül, tisztátalan állapotban, hogy többen – kikenél egy ideig menhelyet talált – megkerestek aziránt, hogy vagy eltávolíttassam a város területéről, vagy pedig ellátásáról gondoskodjam; én tehát egyrészt kötelességemből, míg másrészt megboldogult atya dicső emléke iránti tiszteletből folyólag tudatom tekintetességeddel, miszerint anyja a legnagyobb nyomor s ínséggel küzd: sőt éjjeli szállása sincs; egy ily anyának a legsürgősebb támogatás s segélyre van szüksége.

Megtörtént több ízben, hogy éjjeli szállásért önként jelentkezett a városhatárnál az éjjeli szolgálatot teljesítő rendőrbiztosnál Isten nevére esdve s könyörögve éjjeli szállásért miután nincs kihez és hová fordulnia. Ezen elősorolt adatokkal csak némüleg akartam ecsetelni az iszonyú helyzetet, mellyel küzd édesanyja.

Ennélfogva midőn ezt mély megilletődéssel tekintetességed tudomására hozni kívánom, egyszersmind bízva önnek megboldogult dicső emlékezetű atyjától örökölt nemeskeblűségére s nagylelkűségére, tudom, miként felesleges említenem azt, hogy gyermek mivel tartozik szüleinek, mert meg vagyok győződve arról, hogy ön ereiben is igazi magyar nemesi vér forr s méltó utódja kíván lenni megboldogult dicső emlékü atyjának.

Felkérem tehát tekintetességedet, hogy az itt le nem írható szorongatott helyzetben levő édesanyjáról mihamarabb gondoskodni s engem szándékáról körülményesen – 8 nap eltelte alatt – annál is inkább értesíteni méltóztassék, mert ellenesetben kénytelenítve leendek a törvényes eljárást édesanyja irányában foganatba venni.”

Mi lehet a törvényes eljárás? Bolondokháza? Vizsgálati fogság? Kitoloncolás? Ez a sorsa Madách Imre özvegyének?

Madách Aladár befejezte az édesanyja felőli gondoskodást. Számára többé nem létezik. Számszakilag is precíz, mondhatjuk, érzelemsivár válaszában így tájékoztatta Serényi Gusztáv rendőrkapitányt: „a hivatalos átíratot e hivatal hatáskörét és az ügy természetét tekintve, mint *privát levelet* tekintem, s mint ilyenre, de csakis ilyenre privát levélben a következőket van szerencsém felelni:

Madách Imre édesatyám végelválási szerződése szerint Fráter Erzsébet nejének 840 ft. életjáradék fizetését elvállalta, ezen kötelezettségét én örököltem. Ezen kívül én jogilag semmire sem vagyok kötelezve a világ semmiféle törvénye által. Ezen életjáradék többszörösen lefoglalva és felültáblázva van. Ha Fráter Erzsébet ezen életjáradékot előre elköltötte, úgy ő jogilag azon község terhére esik, hol utólszor tartózkodott, vagy ahol született. Én nálam sohasem lakott és nem is fog lakni! – Ez a dolog jogi oldala.

Társadalmi, hogy úgy mondjam morális szempontból én mindannakdacára, hogy éppen életjáradékát minden vagyonomra betábláztatta, ami nekem a további hipotekárius hitelt elvágta, engem tönkre juttatni akar, én mégis most már juli, august, sept., october hónapokra csupán gyengeségből havonként 25 o. é. forintot füzetek Szakal László ügyvéd özvegyének Margittán, tartása fejében, ruházatára pedig eddig egy ízben 25, egy ízben 9 forintot küldtem (együtt 134 Ft), mit is postai vevényekkel és a nevezett özvegy leveleivel bizonyíthatok. Természetes, hogy sem én, sem nevezett özvegy nem akadályozhatja ötet kóborlásában. Midőn tehát ezeket tisztelettel közölném, egyszersmind fogadja őszinte tisztelettel köszönetemet szíves jóindulatáért családom régi jó neve iránt s minden esetre remélem, hogy *teljes hivatalos hatalmával* kényszeríteni fogja, hogy lakjon ott, hol lakásáért könyörületből fizetnek. Vagy ha igaz lenne, hogy utóbbi időkbeli rendetlen életmódja megzavarta elméjét (miután ez előtt ezen eset nem volt), oly mértékben, hogy szabadon nem lehet hagyni, akkor is uraságod minden esetre a jog és kötelesség szerint fog eljárni, ha az ilyen esetekben szokásos eljárást hivatalosan megindítja egy nyilvános intézetbe való elhelyezése végett. Én állapotát akkor is enyhíteni fogom, de magam irányában semmire sem kötelezem még privát levélben sem...[”]

Erzsébet élete tehát bevégeztetett. De még utolsó percében is gyermekeire gondolt. Ahogyan Baranyi Adolf megírja az utolsó órák történetét: „Ezen rémes hír után megkönyörülván rajta, magunkhoz befogadtuk szegényt, ki már napok óta éhezett, s fekélyekkel és tetűvel telve volt; nőm s leányom ápolásuk alá vették,

testéről lefoszlott undok rongyai helyett saját ruháikba öltöztették, s egyéb kényelméről lehetőleg gondoskodtak. Elmezavarodottságán kívül utóbbi időben epileptikai rohamok gyakrabban fordulván elő, előbb egy a szomszédságunkban lakó jó asszonynak ápolását vettük igénybe, de állapota mindinkább veszélyesebbé válván, az orvos tanácsára kórházi ápolásra kellett őt bízunk; – s így történt, hogy f. hó 10-én saját beleegyezése szerint, a megyei kórházba tanácsolt felvétele után oda el is vittük, hol azóta naponta többször meglátogattuk, gondnokkal, ápolókkal s orvosokkal is beszélve, őtet ezeknek különös figyelmükbe ajánlottuk. Mint ő maga is beismerte, csakugyan a legjobb bánásmódban részesült, már-már javulását reméltük, azonban egy rendkívüli epileptikus roham ma délben eloldotta gyenge élete fáklyáját. Utóbbi napokban igen megváltozott eddigi nyugtalan természete – igen csendes volt, gyakran felsóhajtott gyermekei után, leginkább Téged, kedves Aladárját emlegette, néha nővéredet, Jolánkát is – félreismerhetetlenek voltak némi lelki furdalásai is miattatok –, végbúcsújában anyai áldását adta Reátok.”

Összefoglalva: 1875 novemberére Fráter Erzsébet a teljes lelki, szellemi és testi kimerülés állapotába került. Miután elmenekült Margittáról, Tótin keresztül Nagyváradra ment, de sehol nem talált otthonra. Pénze nem volt, ruházata is alig, ezért szeretné, ha letartóztatnák, a rendőrségi fogda mégis csak biztonságot jelent. Beteg, testét férgek rágják, éheznek. Ekkor talál rá a Baranyi család, akik azonnal segítették: a család nőtagjai saját ruhájukba öltöztették, ágyat és ennivalót adtak, és egy gondozónőt is felfogadtak mellé. A rendszeresen rátörő epileptikus (elmebaj-) rohamok miatt úgy vélték, veszélyessé válhat a környezetére. Ezért november 10-én vele egyetértésben elhelyezték a nagyváradi ispotályban, a szegények számára fenntartott kórházban. Orvosi kezelést kapott, megnyugodott, úgy tűnt, javul az állapota. Gyermekeit emlegette, s szinte utolsó szavaival anyai áldást kért rájuk. Egy váratlan és erős idegroham azonban november 17-én megölte.

Ő volt Madách Imréné, született Fráter Erzsébet, „Lidércke”, a reformkori nógrádi bálók egykori szépsége.

Halotti bejegyzése is megtalálható Nagyváradon, a református egyházi hivatalban, a halottak feljegyzését szolgáló kötetben.

A halott neve: Fráter Erzsébet néhai Madách Imre hitvese. Később átjavították, miután kiderült, kiről van szó: Fráter Erzsébet néhai Madách Imre birtokos és országos képviselő özvegye. Meghalt [1875] november 17-én. Születési helye: Csécse, Nógrád. Állandó lakása nem volt. A halál oka: eskór. Eltemetve Váradolaszi sírkert, november 19. A temetési szertartást végezte Szikszai József ref. imával, Dankó Sándor énekvezér. A záró megjegyzés: Meghalt a vármegyei kórházban. Halott kémlő: dr. Spiccer. Az eskór az epilepszia egykori megnevezése. L. Kiss Ibolya szerint „a múlt században gyűjtőfogalom volt az önkívülettel járó epileptikus rohamokra, másrészt az elmesorvadásra”. Mások szerint *delirium tremens* is értelmezhető e fogalom alatt. Más dokumentum nem maradt Fráter Erzsébet kórházi kezeléséről, gondozásáról.

Madách Imre özvegyét november 19-én, szombaton helyezték örök nyugalomra a váradolaszi temetőben. A családból senki nem volt jelen. A posta ilyen rövid idő alatt aligha ért oda Nógrádba, ámbar távírda már akkor is működött.

Felhasznált irodalom

Balog Károly: *Madách, az ember és a költő*. Budapest, 1934.

Balogh Károly: *Gyerekkorom emlékei*. Budapest, 1966.

Implom Irén: *Nagyvárad tollrajzok*. Nagyvárad, 1993.

Leblancné Kelemen Mária: *Madách Imre-dokumentumok a Nógrád megyei levéltárban*. Salgótarján, 1984.

Leblancné Kelemen Mária: *Újabb Madách Imre-dokumentumok a Nógrád megyei levéltárból és az ország közgyűjteményeiből*. Salgótarján, 1993.

L. Kiss Ibolya: *Az asszony tragédiája*. Bratislava, 1967.

Perédy György: *Hol nyugszik Madách Imréné?* In: *Fráter Erzsébet emlékezete*, 2. Csécse–Budapest, 2001.

*

Az itt közölt esszé részlet a szerző Fráter Erzsébetről készülő tanulmány-kötetéből.

Bíró-Balogh Tamás

Koncerezett-e Bartók Béla Gyomán?

Hozzászólás Petrőczy Éva
versének jegyzetéhez

Régóta megfigyelt jelenség, hogy egy történetet nem lehet kétszer ugyanúgy elmondani. Így születnek a variánsok. Ha az elmesélt történet jelen idejű, és van benne egy kis rosszindulat, pletykának hívják. Ha múltbeli eseményekre vonatkozik, és a pozitív tulajdonságokat emeli ki, akkor legendagyártásnak. Ezek a történetek minden alkalommal módosulnak, sokszor a lejegyzés után is.

Petrőczy Éva *Szanazug* című verse augusztus 15-én jelent meg az Irodalmi Jelen oldalán.¹ A vers a családi múlt egy alakját idézi meg. Szép gesztus.

Alatta pedig, némiképp rendhagyó módon, hosszú szerzői jegyzet. A költő – aki a tudományos életben is ismert személy – versmagyarázó családtörténeti sorainak utolsó mondata „Ida dédikéjéről” szól: „Szeretett Gyomájukon, Kner Izidorné Nelli nénivel együtt, minden játékonysági és művelődési esemény »anyja« volt: muzsikus meghívottjaik közül nagy sikert aratott Bartók Béla és Fischer Annie is.”

A mondat legfontosabb állítása az, hogy Bartók Béla adott koncertet Gyomán.

Petrőczy Éva augusztus 15-én nyilvános posztban saját profilján megosztotta a verset.² Ez alatt egy hozzászólásban még egyszer hangsúlyozta a főntieket. Arra a kérdésre, hogy Bartók

¹ <https://www.irodalmijelen.hu/2025-aug-15-1659/szanazug>

² https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02Mj31kFeFE TkjuilWfNLasDUHmW1txMwTYmBZsZteZCyDDX4BBXuHPi6hMmz5URZl&id=100010313956845

valóban járt-e Gyomán, így válaszolt: „Igen! És Fischer Annie is! Délutáni ifjúsági koncerteket adtak. Főleg Knerék, s még néhány család, köztük az enyém zenebaráti, aktív muzsikusi és anyagi segítségével.” Azaz nemcsak megerősítette az állítását, de további részletet árult el róla: Bartók éppen Petrőczy Éva családjának „aktív muzsikusi és anyagi segítségével” lépett föl a Körös-parti városban. Arra viszont már nem válaszolt, Bartók helyi koncertjének (vagy koncertjeinek) hol található a dokumentációja. Az állítás megtörtént, de a bizonyítás elmaradt.

Márpedig egy Bartók-koncert – nemcsak helyi viszonylatban – jelentős esemény, szükségszerűen kellett valami nyomának maradnia a korabeli sajtóban, az utóbb kiadott levelezéskötetekben, helytörténeti munkákban – illetve a könyvtárnyi Bartók-szakirodalomban. Ha pedig vele kapcsolatban felbukkan egy új, érdemi adat, az jelentős tudományos nóvum.

*

Szögezzük le gyorsan: a jelenlegi tudás szerint Bartók Béla soha nem lépett fel Gyomán, és nem tartott ott délutáni ifjúsági koncertet.

A legendaképzés első állomása Petrőczy Éva dédszüleiről írt könyvében található. Itt – sok más dokumentum mellett – közreadja keresztapja, dr. Nemerey Péter „csapongásaiban is informatív értékű visszaemlékezéseit”, és ebben szerepel az alábbi mondat: „Kner Imréék időszakosan rendeztek gyerekek részére zenedélutánokat. *Egy alkalommal Bartók Bélát is meghívták*, éppúgy Fischer Anni zongoraművésznőt...”³ Ez az idézett mondat azóta több helyen is feltűnt Petrőczy Éva írásaiban, reflektálatlanul.⁴

³ Petrőczy Éva: *Ida és Gyula. Dédszüleim története*. Pécel, 2019. Katica-Könyv-Műhely. 214., illetve 218. (Kiemelés tőlem – BBT.)

⁴ Pl.: Petrőczy Éva: *Egy ismeretlen Fischer Annie-kép, Gyomárról*. Parlando, 2019. 3. sz. https://www.parlando.hu/2019/2019-3/Petroczy_Eva-Fischer_Annie.htm, *Nelli néni emlékezete. Kner Izidorné Netter Kornéliáról, prózában és versben*. Múlt és Jövő, 2022. febr. 22. https://multesjovo.hu/kultur_cikk/petroczy-eva-nelli-neni-emlekezete/

Hogy a visszaemlékező milyen meghívást említett, nem tudni, viszont bizonyos, hogy Knerék többször is invitálták Bartókot, látogassa meg őket. Ezekről 1981 óta tud a szakirodalom. Kner Imre írta 1922. december 27-én Bartóknak: „Csabai barátainktól hallottuk, hogy Tanár Úr az ünnepeket Vésztőn tölti. Engedje meg, hogy ismételt meghívásainkat most megújítsuk s egyben emlékeztessük arra [!] ígéretre, hogy egy ilyen alkalommal meg fog bennünket látogatni. / Nagy örömmel várjuk mélyen tisztelt Tanár Urat s látogatására feltétlenül számítunk, csak arra kérjük, hogy érkezésének idejéről előre értesíteni szíveskedjen.”⁵

Talán nem kell túlságosan részletezni, hogy egy meghívás önmagában nem több mint egy meghívás. Egy szándék kifejezése, amely nem foglalja automatikusan magában annak megvalósulását. És a kutatás régóta számontartja, hogy „Knerné Kulka Etelka levelei szerint Bartók Bélát is várták több ízben népdalgyűjtésre, de *erre nem került sor*.”⁶ (Ez nincs ellentmondásban egy *korai* gyűjtőúttal, illetve az 1926-ban a *szomszédos* Endrődön rögzített dalokkal – mint látni fogjuk, a földrajzi közelség nem jelenti ab ovo a találkozást is.) Az sem véletlen, hogy Kner Imre lánya, Zsuzsa tizennégy éves korában nem Gyomán készített interjú a zeneszerzővel, hanem annak a „pasaréti szelíd dombocská tetején” álló házában.⁷

Ehhez képest Petrőczy Éva 2021-ben már tényként állította – a Parlando zenei szaklap *Bartók 140* ünnepi összeállításában (!) –, hogy „Bartók gyermekszeretete abban is megnyilvánult, hogy [...] ő is egyik *fontos szereplője lett* később a főleg a Kner család jóvoltából és támogatásával szervezett gyomai gyermek- és ifjúsági zenedélutánoknak.”⁸ Azaz ami 2019-ben még csak

⁵ Sárhelyi Jenő: *Bartók Béla Békés megyében*. Magyar Zene, 1981. márc. 86–110. (Azon belül: 92.) Ugyanitt olvasható még egy Bartókhhoz írt Kner-levél (1924. febr. 11.), de abban nincs meghívás.

⁶ Ittész Mihály: *Kodály Zoltán levelei Kner Imréhez*. Forrás, 1984. szept. 52–67. (Kiemelés tőlem – BBT.)

⁷ Kner Zsuzsa: *Bartók Bélánál*. Csabai Akkordok, 1935. 3. sz. Újraközli: Sárhelyi Jenőné: *Bartók Béla Békés megyében*. Békési Élet, 1974. 3. sz. 557–572. (Azon belül: 571–572.)

⁸ dr. habil. Petrőczy Éva: *Egy „Európát járt” mese – Bartók Béláról*. Parlando,

meghívás volt Knerék részéről, két évvel később már megvalósult Bartók-fellépés lett.

Az viszont mindenképpen megjegyzendő, hogy Fischer Annie valóban járt Gyomán és koncertezett is; ennek van (szak)irodalma. De Bartók állítólagos gyomai „zenedélutánja” szempontjából ez teljesen irreleváns.

*

És akkor itt szükséges áttekinteni Bartók Béla és Gyoma kapcsolatának valós adatolt tényeit.

Minden szakirodalmi feldolgozás első helyen hozza, hogy a gyomai Kner Nyomda adta ki Bartók két legismertebb színpadi művének, *A kékszakállú herceg várának* és *A fából faragott királyfinak* Balázs Béla által írt szövegét; előbbi 1912-ben jelent meg a *Misztériumok* című kötetben, utóbbi önállóan, 1917-ben. Ez valóban így van, viszont csak közvetett nexus. (A szövegek könyvek kiadása ügyében értelemszerűen Balázs Bélával volt a Nyomdának közvetlen kapcsolata.) Emellett az irodalom azt is meg szokta jegyezni – és teljes joggal –, hogy Kner Imre felesége, Kulka Etelka az 1910-es években a Zeneakadémia zongora szakán tanult, és tanárai között volt Bartók is. A házasságkötés pedig éppen *A fából faragott királyfi* megjelenésének évében történt – de ezt az egybeesést sem célszerű túlmisztifikálni. (Ráadásul Kulka Etelkának érdemibb szakmai kapcsolata volt a későbbiekben is Kodály Zoltánnal.)

A zeneszerző és a település közti találkozások – meglehetősen rövid – sora a századelőn kezdődik. Bartók 1905–1909 között valamikor járt Gyomán népdalgyűjtő úton (1905-ben, 1906-ban, 1908-ban és 1909-ben gyűjtött Békés megyében). A vonatkozó szakirodalom szerint a Békés megyében gyűjtött dalok száma mintegy 750–800-ra tehető, ebből Bartók 468-at 1909-ig rögzített írásban vagy fonográfra, és ebből a korai anyagból 3-at Gyo-

mán. „Bizonyára talált ott többet is, de azokat már egy előbbi helyen feljegyezte.”⁹ (Ez a szám valójában nem olyan rossz, mert Bartók Gyomára viszonylag későn jutott el, s a kevésnek látszó mennyiséget úgy is értelmezhetjük, hogy a népdalgyűjtő Gyula, Doboz, Vésztő és Pusztaföldvár után még három új dalt Gyomán is tudott rögzíteni.) Később, 1926 nyarán – július 1–3. vagy/és augusztus 29. és szeptember 5. közt – pedig bizonyosan ismét a környéken járt, mert ekkor három fiatal endrődi énekeslányt említett meg közlői között.¹⁰

De Bartók nem csak népdalokat gyűjteni járt Békésbe: rendszeresen utazott a Vésztő melletti Kertmegpusztára, mert húga, Bartók Erzsébet (Elza) az ottani Wenckheim-birtokon dolgozó gazdatiszthez, Oláh Tóth Emilhez ment feleségül. Az esküvő 1904. november 16-án volt, Elza ezután Békés megyében élt.

Ezt követően Bartók többször meglátogatta őket. Mivel Budapestről Vésztő felé vonattal utazva Gyomán kell átszállni (és persze visszafelé is, Vésztőről Budapestre), Bartók többször is járhatott a vasútállomáson. Egy ilyen gyomai átszállást rögzít is az életrajzi kronológia: 1913. szeptember 5-én a „Vésztő–Kótpusztá–Gyoma–Rákoshegy útvonalon családjával együtt” a tanév kezdetére utazott haza.¹¹ Ekkor bizonyosan várt valamennyi ideig a vasútállomáson.

Az egyetlen valós – és meglehetősen rövid – gyomai tartózkodásra is egy ilyen hazaút közben került sor, 1920-ban.

1920 nyarán Bartók feleségével és fiával ismét Kertmegpusztán pihent. 1920. július 10-én utaztak oda, a júliust és az augusztust teljesen ott töltötte, majd szeptember 3-án elkísérte hűgát Debrecenbe, onnan 4-én tért vissza Kertmegre. Még két napot időztek ott, és szeptember 6-án indultak vissza Budapestre.¹² Ekkor álltak meg Gyomán kicsit. Ez egy hétfői nap volt.

⁹ Fasang Árpád: *Bartók Béla Békés megyei népdalgyűjtése*. In: *A népdalkutató Bartók Béla. Békés, Arad és Bihar megyékben*. Szerk.: Csende Béla. Békéscsaba, 1981. 29–60. (Azon belül: 32–34.)

¹⁰ Fasang: 32.

¹¹ Ifj. Bartók Béla: *Bartók Béla életének krónikája*. Közreadja: Vásárhelyi Gábor. Magyarországi Kutató Intézet, Bp., 2021. 136. (A mű első kiadása 1981-ben jelent meg.)

¹² Ifj. Bartók Béla: I. m. 181–182.

Erről fél évvel később, 1921. január 17-én írt Kner Imrének egy magánlevélben. Ha ezt a levelet Bartók nem írja meg, ennek a gyomai tartózkodásnak sem lenne nyoma. De mivel fontosnak tartotta, mégis beszámolt róla: „Szeptember elején töltöttem néhány órát Gyomán; besétáltam a »városba«, egészen a templomig. Gondoltam is arra, hogy jó volna Önöket meglátogatni, de társaságban voltam, és nem akartam idegenekkel beállítani.”¹³

Mivel tudható, hogy a katolikusnak született Bartók már fiatal korában elfordult vallásától, és helyette az unitárius egyház tanait követte, a levélben említett templom nagy valószínűséggel a város központjában álló református templom, ami a vasútállomásról legegyszerűbben az éppen oda vezető Kossuth utcán közelíthető meg. Egészen pontosan: csak végig kell menni rajta. Jó kis séta, ezerhatszáz méter, nagyjából húsz-huszonöt perc alatt teljesíthető kényelmesen, És mivel Knerék háza éppen a Kossuth utcában volt, Bartók elment mellette, talán kétszer is, oda-vissza. Hogy mit csináltak a „nehány óra” alatt, nem tudható. Talán megebédeltek valahol; ha igen, akkor valószínűleg a Szabadság téri Holler Szállodában (ma Körös Panzió és Étterem), ami közel van a templomhoz.

Ennyi. Nem több.

Ugyanakkor tény az is, hogy egy utólag rekonstruált élet-történet sohasem lehet teljesen pontos, mindig szükségszerűen hiányos. Másképp megfogalmazva: ha valami nem dokumentált, még nem kizárt, hogy megtörtént. A történeti (s így az irodalomtörténeti) kutatásokat laikus oldalról szokta az az egyébként megcáfolhatatlan vád érni, hogy a kutató „nem is volt ott”, hát honnan tudhatná, mi történt ott és akkor. Valóban, egy mai kutató nem volt az államalapításnál, a mohácsi csatánál, 1848. március 15-én Pesten, Trianonban vagy a második világháborúban stb. Abból dolgozik, ami van: adatokból, dokumentumokból.

¹³ *A könyv mestere. Kner Imre levelezése.* Szerk.: Elek László. Bp., 1969. Magyar Helikon – Európa. 62. – A levél természetesen megtalálható a Bartók-forráskiadványokban is, pl. *Bartók Béla levelei.* Szerk.: Demény János. Bp., 1976. Zeneműkiadó. 264.

Nem lehetetlen tehát, hogy Bartók Béla teljesen titokban mégiscsak elutazott Gyomára, és ott teljesen titokban adott egy koncertet, de előtte kötelezte a jelenlévőket, hogy arról soha nem beszélhetnek senkinek, tehát nem beszélt róla a Kner-család, nem beszélt róla a Bartók-család, és nem dicsekedtek el vele Petrőczy Éva felmenői sem; sőt fotó és más feljegyzés sem készülhetett, nehogy esetleg később felbukkanjon. Elképzelhető, de – úgy mond – nem életszerű.

Amíg pedig elő nem kerül ennek a titkos fellépésnek egy hiteles dokumentuma, addig nem lehet azt mondani, hogy volt Bartók-koncert Gyomán. Sem a Petrőczy-dédszülők, sem Gyoma (ma: Gyomaendrőd) művelődéstörténete, sem Bartók Béla életrajza nem szorul arra, hogy fiktív elemeket csempésszenek bele.

Graf Dorka

Szorítás

*az emberélet útjának felén
már nem tudtam
megölelsz még
vagy én tartalak,
hogy ne ess szét
eldönthetetlen:
kinek szorít
a nyaka*

*éjjelente
már nem csókolnál
csak odanyomtad az arcod
mint aki elbújik
valaki más melegében*

*ha romantikus lennék
azt mondanám, hogy
zuhantam
pedig csak beléd léptem*

*mint kinőtt régi papucsba
én pedig neked a takaród
a vágyad
a fal
amit verni lehet
ha nem jön válasz*

*és most
hogy csend van
nem tudom,
ki sír*

*de a hang
belőlem jön*

GRAF DORKA (1989, Budapest) író, esztéta. Az ELTE BTK esztétika szakos képzése után összehasonlító irodalomtudomány mesterszakot végzett, a doktori program keretein belül pedig hatalom és nők kapcsolatát vizsgálta a kortárs disztópiákban, különös tekintettel Margaret Atwood munkásságára. 2012 óta publikál több műfajban, szövegei, kritikái jelentek meg az Élet és Irodalomban, a Jelenkorban, az Alföldben, illetve sok más irodalmi folyóiratban és online platformokon. Első regénye, a Puncs 2019-ben jelent meg a 21. Század Kiadó gondozásában, majd első, fiataloknak szánt regénye, a *Nincs idő* a Manó Könyveknél. 2024-ben elnyerte a Móricz Zsigmond Irodalmi Ösztöndíjat, majd a Kassák Lajos Irodalmi Díjat készülő regényéért, az *Angyalföldért*. Verseket jó ideje ír, de mindezülig még nem publikálta őket.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** A gondolat ágán kirügyező gondolat (vers)
- 4 **Sárfi N. Adrienn:** Ha van harc... (próza)
- 20 **Acsai Roland:** Eltékozolt nyarak; Egy zuglói szilvafáról (versek)
- 22 **Halász Margit:** Tündérmocsár (regényrészlet)
- 33 **Oláh András:** sziklák közt; múlt időben; csomagolni kell;
takarékmennyország (versek)
- 36 **Berta Zsolt:** Mit tesz Isten (próza)
- 46 Pszichologosz – Kérgem alá hangyaházak nőnek –
Varga Melinda és Lőnhárt Melinda versei
- 51 **Oberczián Géza:** Izland (regényrészlet)
- 59 **Kupás Virág:** A vonakodó; Magánügy; Szánts helyet (versek)
- 61 **Nagy Zopán:** Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. X. (próza)
- 66 A hónap alkotója: **Reke Balázs** – Társak; V8
- 94 **Bene Zoltán:** Pálya, rajz – Reke Balázsról, vázlatosan
- 98 „Dolgozni kell, fejlődni folyamatosan” – **Bene Zoltán**
beszélgetése **Reke Balázssal**
- 106 **Pusztai Ilona:** A Nap tűzében elégett asszonyok
(Szécsi Noémi: Jókai és a nők)
- 110 **Hegedűs Imre János:** Út az esszétől a novelláig
(Domonkos László: Isten hírével – Válogatott elbeszélések)
- 115 **Vasi Szabó János:** A nagyszerű Sziddhárta története
(Hermann Hesse: Sziddhárta)
- 118 **Bak Rita:** Szierelem a vasfüggöny idején (Tatár Rózsa:
Álmok selyemre festve)
- 122 **Vincente Ferreira da Silva:** Elmélkedés a halálról –
Szakács Péter fordítása
- 129 **Praznovszky Mihály:** „Gyakran felsóhajtott gyermekei után” –
150 éve halt meg Madách Imréné Fráter Erzsébet (esszé)
- 140 **Bíró-Balogh Tamás:** Koncerezett-e Bartók Béla Gyomán? (esszé)
- 147 **Graf Dorka:** Szorítás (debüt)

○ **Böszörményi Zoltán:**

A gondolat ágán kirügyező gondolat

○ **Sárfi N. Adrienn:** Ha van harc...

○ **Acsai Roland:** Eltékozolt nyarak

○ **Halász Margit:** Tündérmocsár

○ **Oláh András:** sziklák közt

○ **Berta Zsolt:** Mit tesz Isten

○ Pszichológosz –

Kérgem alá hangyaházak nőnek –

Varga Melinda és Lőnhárt Melinda

versei

○ **Oberczián Géza:** Izland

○ **Kupás Virág:** A vonakodó

○ **Nagy Zopán:**

Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. X.

A hónap alkotója: **Reke Balázs** – Társak: V8

Bene Zoltán: Pálya, rajz – Reke Balázsról,
vázlatosan

„Dolgozni kell, fejlődni folyamatosan” – **Bene Zoltán** beszélgetése **Reke Balázssal**

**MAGYAR KULTÚRÁÉRT
ALAPÍTVÁNY**

1000 FORINT • 10 RON • 2,20 EURÓ

**PETŐFI
KULTURÁLIS
ÜGYNÖKSÉG**